

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Шевців Володимир Михайлович

**Методика розслідування незаконного
використання з метою отримання
прибутку гуманітарної допомоги,
благодійних пожертв
або безоплатної допомоги**

Монографія

Вінниця
ТВОРИ
2023

УДК 343.985(477)

Ш 37

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 27.04.2023)*

Рецензенти:

Гринюк Володимир Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Лук'яненко Юрій Вікторович, кандидат юридичних наук, начальник Липоводолинського відділу Роменської окружної прокуратури Сумської області.

Шевців В.М.

Ш37 Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 292 с.

ISBN 978-617-552-395-7

В монографії визначено сутність і з'ясовано значення криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Наведено структурні елементи криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень (предмет, типові способи, час, місце, обстановка і типові сліди, особа злочинця) та розкрито їх зміст. Сформульовано криміналістичні рекомендації щодо розслідування цього виду кримінального правопорушення з урахуванням принципів періодизації, ситуативної зумовленості та алгоритмізації. Систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Типізовано слідчі ситуації початкового та наступного етапів розслідування досліджуваного виду кримінального правопорушення. Наведено криміналістичні рекомендації щодо тактики проведення окремих процесуальних дій та встановлено особливості використання можливостей судових експертиз.

УДК 343.985(477)

© В.М. Шевців, 2023

© ТОВ "ТВОРИ", 2023

ISBN 978-617-552-395-7

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Сутність, зміст і роль криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	8
1.2. Предмет кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	31
1.3. Типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	52
1.4. Час, місце, обстановка та типові сліди кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	70
1.5. Характеристика особи правопорушника	96
Висновки до розділу 1	113

РОЗДІЛ 2
ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ
ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ
АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Початок розслідування та з'ясування обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	121
2.2. Типові слідчі ситуації розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого (дізнавача, детектива).....	143
Висновки до розділу 2	163

РОЗДІЛ 3
ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З
МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ
ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ
АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

3.1. Тактика огляду та обшуку.....	170
3.2. Тактика допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	184
3.3. Тактика проведення інших слідчих (розшукових) дій і застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Використання можливостей судових експертиз.....	196
Висновки до розділу 3	223
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	240

ВСТУП

Посягання на державну єдність і територіальну цілісність України почалися ще у 2014 р., коли російська федерація анексувала Крим і окупувала частину Донецької та Луганської областей. Ці події змінили життя українців, адже значна частина з них залишилися без домівок і доходу. Крім того, з 14 квітня 2014 р. на Сході України розпочалася антитерористична операція (з 30 квітня 2018 р. – операція Об'єднаних сил) із залученням Збройних Сил України. На тлі названих подій громадськість активізувалася й об'єднала зусилля в наданні допомоги як внутрішньо переміщеним особам, так і військовим формуванням, що призвело до утворення значної кількості благодійних організацій, інтенсифікації волонтерського руху. Разом із тим почастишали випадки вчинення кримінальних правопорушень у сфері використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв, зокрема шахрайства, нецільового використання допомоги, розкрадання тощо.

Із початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р. проблема забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою військовослужбовців і цивільного населення, в першу чергу вимушених внутрішньо переміщених осіб, стала ще більш нагальною. Задля допомоги Україні об'єдналися як українці, так і міжнародна спільнота, волонтери, громадські організації, благодійні фонди. Реагуючи на виклики, держава почала стрімко перебудовувати і диверсифіковувати існуючу систему забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою для їх оперативного надходження тим,

хто цього потребує¹. Разом із тим з метою недопущення зловживань у вказаній сфері 24 березня 2022 р. були криміналізовані діяння, пов'язані з незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зокрема доповнено КК України новою статтею 201-2.

Згідно із статистичними даними Офісу Генерального прокурора, за 2022 р. було зареєстровано 384² факти незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. При цьому вручено тільки 58 (15,1 %) повідомлень про підозру, а скеровано до суду з обвинувальним актом лише 25 (6,5 %) кримінальних проваджень. Однією з причин неефективного здійснення розслідування окресленої категорії кримінальних правопорушень є відсутність у працівників органів досудового розслідування досвіду з виявлення, розкриття та їх розслідування, а у криміналістичній літературі – відповідних науково-методичних рекомендацій. Крім того, суспільно-небезпечне діяння, визначене диспозицією ст. 201-2 КК України, схоже із діяннями, передбаченими статтями 190, 192, 193 198, 206-2, 209 КК України, що в свою чергу ускладнює визначення правильної попередньої кваліфікації та проведення подальшого повного й швидкого розслідування.

¹ Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: аналітична довідка. Київ : Нац. агентство з питань запобігання корупції, 2022. С. 3.

² Станом на травень 2022 року, за словами Оксани Блищик, слідчі Національної поліції розслідували 68 кримінальних проваджень за статтею 201-2 КК України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/13/menshe-nizh-odyn-vidsotok-u-naczpolicziyi-povidomyly-statystyku-shhodo-zlochyniv-z-gumanitarkoyu/>

Таким чином, наявність прогалин і недоліків правового характеру, відсутність змістовних наукових розробок, присвячених указаній проблематиці, доводять актуальність і практичне значення обраної теми.

Мета дослідження є формування криміналістичної методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, визначенні її теоретичних основ і розроблення науково-практичних рекомендацій.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні відомості Офісу Генерального прокурора, матеріали 186 кримінальних проваджень, результати опитування 138 слідчих органів досудового розслідування і 156 працівників оперативних підрозділів Національної поліції, а також використано багаторічний практичний досвід роботи автора у правоохоронній системі.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Сутність, зміст і роль криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Україна у зв'язку зі збройною агресією росії «переживає» важкий період у всіх сферах життєдіяльності. Проте, щоб підтримати державу в такий скрутний для неї час, чимало фізичних і юридичних осіб, у тому числі із-за кордону, надають їй різного роду допомогу. Зокрема, крім військово-технічної допомоги, мова йде про гуманітарну допомогу, благодійні пожертви та безоплатні допомоги. Враховуючи масштабність такої допомоги, цілком зрозумілим є підвищення на законодавчому рівні відповідальності за її незаконне використання у березні 2022 року³. Адже щодня фіксуються непоодинокі випадки незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. У цьому контексті виправданим є формування методики розслідування незаконного використання з метою отримання

³ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 № 2155-IX. Голос України. 02.04.2022. № 74.

прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги⁴.

Невід'ємним елементом будь-якої окремої криміналістичної методики, в тому числі методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є криміналістична характеристика обраної категорії кримінальних правопорушень. Адже, як слушно відмічає А. М. Рубель, особливо важливим аспектом при формуванні окремої криміналістичної методики є обов'язкове врахування взаємозв'язку між закономірностями злочинної діяльності та діяльності з виявлення і досудового розслідування кримінальних правопорушень. Тобто відомості сформованої криміналістичної характеристики виокремлених злочинів обов'язково повинні бути враховані при виробленні криміналістичних рекомендацій щодо своєчасного їх виявлення та ефективного й оптимального розслідування. Наприклад, типові слідчі версії, які висуваються за відсутності достатнього обсягу вихідної інформації, формуються з урахуванням відповідної криміналістичної характеристики. Неприпустимо, коли особливості організації розслідування протиправного діяння визначаються без урахування типових ознак механізмів їх учинення, оскільки в такому разі вони не враховують специфіки конкретного різновиду кримінальних правопорушень, а значить – їх практична цінність нівелює-

⁴ Шевців В. М. Криміналістична характеристика предмету кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2022. С. 426.

ться⁵. У зв'язку з чим актуальним є питання про сутність, зміст і роль криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги в структурі відповідної методики розслідування. При цьому висвітлення окресленого питання варто розпочати зі з'ясування загальних положень криміналістичної характеристики, на кшталт, її зародження, поняття, системи та місця в криміналістичній методиці.

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є «сталою» категорією, яка знайшла своє відображення у вітчизняних наукових напрацюваннях, присвячених теоретичним засадам формування та реалізації методик розслідування окремих видів (груп) злочинів і кримінальних проступків. Зародження вказаної категорії припадає на часи радянської криміналістичної науки, проте з моменту проголошення Україною незалежності вона знайшла свій розвиток. Як цілком слушно зазначає з цього приводу П. В. Берназ, криміналістична характеристика кримінальних правопорушень виникла не відразу, а в результаті тривалого шляху розвитку всієї криміналістики та її заключного розділу – криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. Тому цілком логічним убачається умов-

⁵ Рубель А. М. Методика розслідування створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 30–31; Рубель А. М. Поняття криміналістичної характеристики створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній. Правові новели. 2020. № 12. Т. 3. С. 138–145. DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.12-3.19>.

ний поділ становлення та розвитку поняття «криміналістична характеристика злочинів (кримінальних правопорушень)» на два етапи: радянський і сучасний⁶.

Зокрема, як відомо, прабатьком категорії «криміналістична характеристика злочинів» у криміналістичній науці став харківський учений О. Н. Колесніченко, котрий у докторській дисертації, досліджуючи наукові та правові основи розслідування окремих видів злочинів, наголосив на необхідності для всіх окремих криміналістичних методик здійснювати узагальнення найбільш важливих положень у загальну криміналістичну характеристику окремого виду злочину. Однак поза увагою науковця залишилося питання про змістовне наповнення вказаного поняття⁷.

Уточненням сутності поняття «криміналістична характеристика злочинів» і його структури згодом займалася низка вчених, які досліджували питання формування методик розслідування окремих видів злочинів. Наприклад, Л. О. Сергєєв вперше здійснив спробу визначити складові елементи криміналістичної характеристики, включивши до неї спосіб вчинення злочину; обстановку і умови, в яких вчинено злочин; обставини, пов'язані з предметом злочинного посягання, суб'єктами і суб'єктивною стороною злочинів; схожі зв'язки конкретного злочину з діями, які не є кримінально караними; Р. С. Белкін обґрунтував запровадження та використання в криміналістичній науці поняття «криміналістична характеристика злочинів» і визначив її функціональне приз-

⁶ Берназ П. В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». Південноукраїнський правничий часопис. 2017. № 2. С. 35.

⁷ Колесніченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1967. С. 10.

начення як для науки, так і практичної діяльності правоохоронних органів; С. І. Винокуров, І. А. Возгрін, І. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкін, А. Ф. Облаков, В. О. Образцов, М. П. Яблоков та інші в своїх наукових працях формують визначення криміналістичної характеристики злочинів шляхом встановлення її природи, ознак, змісту та завдань⁸.

Окремо варто звернути увагу на те, що велика кількість українських учених розпочинали дослідження категорії «криміналістична характеристика злочинів» ще за радянських часів, а продовжували вже в сучасних умовах, після проголошення незалежності нашою державою. Зокрема, серед таких науковців варто назвати В. П. Бахіна, П. Д. Біленчука, В. А. Журавля, В. О. Коновалову, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко.

У представленому дослідженні детальніше проаналізуємо сучасні підходи до трактування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, визначення її змістовного наповнення та місця в криміналістичній методиці.

Так, В. П. Бахін трактує криміналістичну характеристику, передусім, як систему, яка представлена узагальненими даними про найбільш типові ознаки певного виду (групи) кримінальних правопорушень та слугує основою наукового і практичного вирішення завдань з розкриття та розслідування правопорушень⁹. Як систему криміналістичну характеристику також визначають

⁸ Берназ П. В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». Південноукраїнський правничий часопис. 2017. № 2. С. 35–36.; Гумін О. М., Коваль М. М. Криміналістична характеристика: поняття та її елементи. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 169–170.

⁹ Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002): монография. Киев: Тип. «Охрана труда», 2002. С. 179.

В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та інші, при цьому вказуючи на її складові елементи. На їх думку, це система узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, що проявляються в способі і механізмі діяння, обставині його вчинення, особі суб'єкта злочину, інших обставинах, закономірний взаємозв'язок, який слугує основою наукового і практичного вирішення завдань розслідування¹⁰.

На системність криміналістичної характеристики злочинів указує й М. М. Єфімов. Учений тлумачить цю категорію як систему відомостей про криміналістично значущі ознаки кримінально караного діяння, яка відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій для вирішення основних завдань розслідування¹¹. Фактично, наведене трактування за своїм змістом є дублюванням дефініції, запропонованої О. Н. Колесниченком та В. О. Коноваловою, а саме: криміналістична характеристика – це система інформації про ознаки злочинів даного виду, що мають криміналістичне значення, відзначають закономірні зв'язки між ними і слугують побудові версій для вирішення конкретних завдань розслідування¹². За своєю суттю подібним до наведених є визначення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, запропоноване авторським колективом підручника «Криміналістика» за загальною редакцією А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка

¹⁰ Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2015. С. 430.

¹¹ Єфімов М. М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності: навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 15.

¹² Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. С. 16.

та В. О. Малярової. Вони її розуміють як систему відомостей (знань) про елементи механізму вчинення кримінальних правопорушень окремого виду (групи), в яких відображаються закономірні зв'язки між цими елементами й які використовуються для побудови та перевірки версій при розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень¹³.

Викликає зацікавленість підхід Б. Є. Лук'янчикова та Є. Д. Лук'янчикова до побудови та визначення поняття криміналістичної характеристики злочинів. Учені відмічають два основні аспекти, які в своїй сукупності в повній мірі не тільки розкривають сутність криміналістичної характеристики, а й указують на її відмінність від суміжних категорій – кримінально-правової та кримінологічної характеристик. Мова йде про те, що криміналістична характеристика злочинів (кримінальних правопорушень) є системою тільки криміналістично значимих відомостей про ознаки елементів злочину, а не будь-яких однакових для усіх видів злочинів, які підлягають опису на якісно-кількісному рівні з визначенням кореляційних залежностей між ними, що підвищує практичне значення даної категорії криміналістики¹⁴.

¹³ Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 294 с.

¹⁴ Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д. Побудова характеристик злочину. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 2 (8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lbephz.pdf>; Лук'янчиков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. Історико-правовий часопис. 2013. № 2. С. 108.

Досить обширним є визначення криміналістичної характеристики по відношенню до організованої злочинності у сфері оподаткування, сформульоване А. М. Падалкою. Науковець пропонує під указаним поняттям розуміти «систему даних, одержуваних в результаті узагальнення слідчої і судової практики, про види організованих злочинних утворень, типові способи їх формування та принципи функціонування, види і форми корупційних зв'язків; про особливості особистісних властивостей і рольових функцій членів організованої групи; про типові ознаки зазначених злочинів, що містяться (або відображених) у вигляді специфічних матеріальних і ідеальних слідів в способах податкових злочинів, в умовах і обстановці, в яких діяли члени організованого злочинного утворення, здійснювали легалізацію злочинних доходів, знання і використання яких необхідно для виявлення, розкриття, розслідування і запобігання зазначених злочинів»¹⁵. На наш погляд, указана дефініція є занадто деталізованою, через що ускладнюється її сприйняття й, як наслідок, належне практичне застосування.

У цілому розуміння криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень окремих її різновидів, зокрема незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як системи є правильним. Це пояснюється тим, що всі структурні елементи вказаної категорії знаходяться в тісних взаємозв'язках і є результатом упорядкованої діяльності з виокремлення закономірностей у механізмі вчинення конкретного

¹⁵ Падалка А. М. Проблема криміналістичної характеристики організованої злочинності у сфері оподаткування. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 273.

виду (групи) кримінальних правопорушень. Криміналістична характеристика не є хаотичним набором випадкових елементів. Вона є проекцією кримінальної протиправної діяльності з урахуванням її кримінально-правових ознак¹⁶.

Ще одним, не менш розповсюдженим, підходом до трактування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень є її визначення як сукупності певних даних. Зокрема, М. І. Скригонюк трактує виокремлену категорію як сукупність інформації, знань про певний вид чи групу злочинів, отриману в результаті спеціальних досліджень¹⁷; В. Ю. Шепітько пропонує криміналістичну характеристику злочинів розуміти як динамічну, індивідуальну для кожного виду кримінального правопорушення сукупність ознак¹⁸.

Ю. В. Висотенко також пропонує визначати криміналістичну характеристику як сукупність криміналістично значущої систематизованої інформації про такі елементи, як: спосіб злочину; особа злочинця та потерпілого; слідова картина; місце та час вчинення злочину; предмет злочинного посягання; засоби та знаряддя вчинення злочину; об'єднаної наявності кореляційних зв'язків між цими елементами, які, в свою чергу, формують структуру найбільш типових ознак, притаманних окремому виду злочинів, і слугують для побудови та перевірки слідчих версій, прогнозування слідчих (розшу-

¹⁶ Шевців В. М. Поняття криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. Європейські перспективи. 2017. № 4. С. 186–191.

¹⁷ Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. Київ: Атіка, 2005. 496 с.

¹⁸ Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. С. 275.

кових) дій та їх результатів, а також для вирішення завдань кримінального провадження в цілому¹⁹. При цьому вчена акцентує увагу на переліку криміналістично значущих ознак і їх значенні для працівника органу досудового розслідування. Разом із тим можна помітити, що науковець, хоч і трактує криміналістичну характеристику як сукупність інформації, водночас підмічає, що така інформація є криміналістично значущою й систематизованою. Тобто дотично вчена все рівно відзначає системність криміналістичної характеристики через характеристику її наповнення.

З урахуванням вищезазначеного повністю поділяємо думку про доречність вести мову про системність відомостей, що становлять зміст відповідної криміналістичної характеристики, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а не просту їх сукупність, адже мова йде насамперед про упорядкованість і взаємозалежність узагальнених відомостей про типові елементи механізму вчинення протиправних діянь певного різновиду (групи)²⁰.

Крім вищенаведених, у криміналістичній літературі зустрічаються підходи до тлумачення криміналістичної

¹⁹ Висотенко Ю. В. Формування та зміст криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених злочинними групами. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Вип. 1–2. С. 243.

²⁰ Рубель А. М. Методика розслідування створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 35.

характеристики кримінальних правопорушень як окремої наукової теорії²¹, складової криміналістичної методики²², моделі²³ тощо.

Зокрема, Р. Л. Степанюк указує на необхідності розроблення самостійного вчення про криміналістичну характеристику злочинів і пропонує її розглядати як окрему наукову теорію, яка своєю чергою є системою наукових положень і практичних рекомендацій щодо побудови систем криміналістично значущих ознак певних множин злочинів²⁴. При цьому помітно, що вчений як по відношенню до наукової теорії, так і криміналістичної характеристики окремої категорії злочинів використовує термін «система». Фактично, науковець у такий спосіб виокремлює рівні дослідження криміналістичної характеристики злочинів у криміналістичній науці.

У той же час О. В. Пчеліна криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень визначає як скла-

²¹ Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 386–387. URL: http://www.pap.in.ua/5_2014/117.pdf.

²² Пчеліна О. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 9. С. 177.

²³ Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. Вісник академії правових наук України. 2008. № 4 (55). С. 206–209.; Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2012. С. 156.; Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. С. 254–255.; Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. С. 267; Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довікілья: монографія. Харків: Діса-плюс, 2015. С. 95.

²⁴ Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 386–387. URL: http://www.pap.in.ua/5_2014/117.pdf.

дову відповідної криміналістичної методики, в якій містяться узагальнені відомості про закономірності механізму вчинення окремої категорії злочинів, котрі дозволять слідчому прогнозувати свою діяльність²⁵. З наведеного трактування помітно, що вчена робить акцент на місці вказаної категорії в системі криміналістики, а також підкреслює характер структурних елементів і їх значення для досудового розслідування. При цьому вона оминає увагою питання про змістовне наповнення вказаної категорії, що, на наш погляд, є правильним, бо зміст криміналістичної характеристики буде різнитися для кожного виду (групи, роду, підвиду) кримінальних правопорушень. Тому неможливо та й, по великому рахунку, не потрібно намагатися сформулювати універсальний для всіх категорій злочинів і кримінальних проступків перелік елементів криміналістичної характеристики. Адже у такому разі втрачається індивідуальність такої характеристики, а значить і нівелюється її практична спрямованість з одночасним зростанням формалізму при її формуванні та використанні під час виявлення та досудового розслідування певних кримінальних правопорушень. Як результат, з часом указана категорія може стати «мертвою» для практичних працівників правоохоронних органів і бути виключно теоретичним феноменом. У зв'язку з чим імпонує твердження, що криміналістична характеристика злочинів є категорією динамічною, оскільки може змінюватись залежно від конкретних умов дійсності²⁶. Як указує з цього приводу А. М. Рубель, вказана риса

²⁵ Пчеліна О. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 9. С. 177.

²⁶ Єфімов М. М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності: навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 14.

досліджуваної категорії обумовлюється тим, що у випадку видозмінення кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення та/чи механізму його вчинення буде змінюватися й змістовне наповнення криміналістичної характеристики відповідного різновиду кримінальних правопорушень²⁷.

Прихильники визначення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за допомогою терміну «модель» пояснюють тим, що вказана категорія є своєрідною інформаційною моделлю, в якій відображаються узагальнені (зведені, якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості) відомості про типові криміналістично значущі ознаки, властиві конкретному різновиду кримінальних протиправних діянь²⁸. Більше того, вказана модель, своєю чергою, дозволяє виробити відповідну їй модель розслідування. Такий підхід убачається не зовсім правильним, оскільки криміналістична характеристика містить відомості про найбільш типові ознаки елементів механізму вчинення окремого виду (групи) кримінального правопорушення. Причому в ній відображається інформація про всі варіанти їх вчинення, з указівкою на вірогідність і частоту по-

²⁷ Рубель А. М. Методика розслідування створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 35.

²⁸ Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. Вісник академії правових наук України. 2008. № 4 (55). С. 206–209.; Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2012. С. 156.; Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. С. 254–255; Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. С. 267.; Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довілля: монографія. Харків: Діса-плюс, 2015. С. 95.

вторюваності. Як результат, криміналістична характеристика окремої категорії протиправних діянь містить не одну, а декілька моделей ретроспективного характеру, які вказують на ймовірні механізми їх учинення. Більше того, доцільніше вести мову про моделювання події кримінального правопорушення, керуючись даними, що містяться у відповідній криміналістичній характеристиці.

Разом із тим найбільш удалим, на наше переконання, є дефініювання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, через розкриття її подвійного – теоретичного й практичного – призначення. У такий спосіб підкреслюється подвійна природа вказаного поняття: теоретична категорія та інструмент досудового розслідування. Зокрема, О. В. Одерій правильно розглядає криміналістичну характеристику одночасно як теоретичну основу формування методик розслідування окремих видів (груп) злочинів і як робочий інструментарій слідчого, котрий він використовує при розслідуванні конкретного злочинного прояву²⁹. У цьому контексті варто погодитися із доцільністю розглядати криміналістичну характерис-

²⁹ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: проблеми побудови та використання. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2012. Вип. 12. С. 53; Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: аналіз літератури. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2012. № 4 (51). С. 141–146.

тику в двох аспектах – теоретичному (як наукову категорію криміналістики) та прикладному (як описи, таблиці, схеми, графіки, комп'ютерні програми тощо)³⁰.

Для того, щоб визначити сутність криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, потрібно з'ясувати роль цієї категорії як для криміналістики, так і правоохоронних органів.

Вище наголошувалося, що криміналістична характеристика кримінальних правопорушень окремих видів (груп) відіграє парадигмальне теоретичне і практичне значення. Це виражається в тому, що досліджувана категорія водночас є теоретичною основою побудови окремої криміналістичної методики; накопичує, узагальнює та систематизує дані про якісні характеристики й ознаки злочинів, наявність певних закономірностей; відображає повторюваність певних властивостей елементів; інтегрує в єдине інформаційне поле розслідування злочинів різномірні компоненти злочинної діяльності й ознаки, з нею пов'язані; є матеріальною основою криміналістичного аналізу; є своєрідним робочим інструментарієм слідчого³¹. При цьому вважаємо доречним наголосити на нерозривності обидвох названих аспектів ролі криміналістичної характеристики. Іншими словами, неправильно розглядати її теоретичне призначення у розриві від практичного (праксеологічного) й

³⁰ Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» НАВСУ, 1997. С. 6–13.

³¹ Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків: Диска плюс, 2013. С. 76.

навпаки. Це пояснюється тим, що науковці з метою формування теоретичних положень про закономірності механізму вчинення окремих різновидів кримінальних правопорушень ознайомлюються з матеріалами «реальних» кримінальних проваджень, ретельно вивчають їх і виокремлюють притаманні певній категорії протиправних діянь специфічні ознаки, які вказують на їх повторюваність, а значить і корисність для вироблення програми їх розслідування. Разом із тим криміналістичні характеристики формуються не просто для збагачення наукової літератури, а для того, щоб з урахуванням відомостей, що в них містяться, визначити напрями розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, розробити криміналістичні рекомендації про оптимальні шляхи вирішення ситуативно зумовлених тактичних завдань за допомогою техніко-криміналістичних і тактичних методів і засобів. Крім того, всі теоретичні напрацювання криміналістичної науки повинні бути придатними для практичного застосування, інакше втрачається їх прикладний характер, що на пряму суперечить природі окресленої галузі знань.

У контексті вищенаведеного слід погодитися з тим, що дійсна цінність криміналістичної характеристики того чи іншого виду злочину – це можливість її практичного застосування, можливість вирішити певні питання з огляду на неї і, звичайно, можливість, спираючись на неї, зробити розслідування певної категорії злочинів більш швидким та ефективним³². Бо в практичному аспекті криміналістична характеристика, будучи

³² Єфімов М. М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності: навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 14.

теоретичною базою процесу розслідування, сприяє оптимальному вибору слідчим напрямів розслідування як в цілому, так і на окремих його етапах. Узагальнені дані про ознаки злочинів даного виду, їх способи, обстановку вчинення діяння слідчий зіставляє з подією злочину, що розслідується і способом його вчинення і реалізує з урахуванням сформованої слідчої ситуації на початковому і наступних етапах розслідування при висуненні версій, визначенні методів, прийомів і засобів розслідування³³.

Виходячи із вищезазначеного, під криміналістичною характеристикою незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги пропонуємо розуміти систему наукових положень про узагальнені типові ознаки елементів механізму вчинення виокремленого різновиду кримінального правопорушення, що сприяють вирішенню працівниками органів досудового розслідування завдань кримінального провадження шляхом обрання оптимальної для кожного етапу ситуативно зумовленої програми розслідування.

Формування методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги взагалі та такого її структурного елементу як криміналістична характеристика зокрема неможливе без визначення типових ознак механізму вчинення названої категорії кримінальних правопорушень. Це, своєю чергою, підкреслює необхідність встановити не тільки сутність і роль відповідної криміналістичної характеристики, а й визначити її зміст з урахуванням саме

³³ Падалка А. М. Проблема криміналістичної характеристики організованої злочинності у сфері оподаткування. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 272.

специфіки окресленого різновиду кримінальної проти-правної діяльності.

Перед тим, як виокремити структурні елементи криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, вважаємо доречним проаналізувати наукові підходи до системного наповнення вказаної категорії.

Так, доводиться констатувати, що окреслене питання часто є предметом наукових досліджень, через що в криміналістичній науці величезний пласт наукових напрацювань присвячений визначенню переліку елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень як окремої наукової теорії й по відношенню до окремих категорій кримінальних правопорушень. Проте наявність вражаючого за обсягом доробку не означає вирішення досліджуваної проблематики. Підтвердженням цього якраз і є питання про зміст криміналістичної характеристики окремих видів (груп) злочинів і кримінальних проступків. Зокрема, мова йде про відсутність однаковості серед науковців з приводу доречності формулювання універсального переліку елементів криміналістичної характеристики для всіх видів (груп) кримінальних протиправних діянь і його наповнення.

Наприклад, М. В. Салтевський стверджує, що багато вчених поділяють думку про доцільність виокремлення в структурі криміналістичної характеристики предмету безпосереднього замаху, способу вчинення злочину в його широкому розумінні, слідової картини в її широкій інтерпретації, особи злочинця³⁴. У той же час В. Ю. Шепітько

³⁴ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. С. 130–133.

пропонує зміст криміналістичної характеристики представляти наступним чином: спосіб злочину, місце та обстановка, час учинення злочину, знаряддя і засоби, предмет посягання, особа потерпілого, особа злочинця, сліди злочину (у широкому розумінні)³⁵.

Більш розгорнуто систему криміналістичної характеристики злочинів представляє В.С. Кузьмічов, включаючи до неї предмет безпосереднього злочинного посягання (найрізноманітніші об'єкти органічного та неорганічного походження); спосіб вчинення злочинів в його широкому розумінні (обставини приготування, вчинення і приховування злочину, образ дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети); типова «слідова картина» злочину в її широкій інтерпретації (сукупність джерел матеріальних та ідеальних відображень у навколишній матеріальній обстановці вчиненого злочину); особа злочинця (опис людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки якої відображуються у матеріальному середовищі); особа потерпілого (для окремих видів чи груп злочинів: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимнос-ті тощо)³⁶.

Ю. А. Чаплинська з огляду на значення у практичній діяльності працівників поліції в кримінальних провадженнях будь-якої категорії в структурі криміналістичної характеристики злочинів виділяє такі елементи:

³⁵ Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В. Я. Тація. Харків: Право, 2001. С. 121.

³⁶ Кузьмічов В.С. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 253.

спосіб вчинення злочину, обстановка злочину, «слідова картина» злочину, особа потерпілого та особа злочинця³⁷.

Нам же імпонує позиція про недоцільність і неможливість формування єдиного, універсального та спільного для різних видів (груп) кримінальних правопорушень структурного наповнення криміналістичної характеристики. Повністю погоджуємося з тим, що перелік елементів є динамічним і уточнюється в залежності від виду (групи) злочинів³⁸. У такому разі сукупність елементів криміналістичної характеристики злочинів буде індивідуальною, теоретично обґрунтованою і підтвердженою результатами досліджень³⁹.

Ще одним, не менш спірним, є питання про виокремлення в якості елемента криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень окремого виду (групи) кореляційних зв'язків. В. А. Журавель стверджує, що розв'язання завдань із модернізації, вдосконалення наявних і розроблення нових методик розслідування злочинів передбачає необхідність підвищення пізнавальної функції криміналістичної характеристики

³⁷ Чаплинська Ю. А. До питання сутності та структури криміналістичної характеристики злочинів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 3. С. 197. DOI 10.31733/2078-3566-2019-3-194-198.

³⁸ Алексеев О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. С. 13.

³⁹ Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків: Діа плюс, 2013. 422 С. 61–65; Малярова В. О. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. С. 12.

окремих видів злочинів шляхом виявлення та використання кореляційних зв'язків⁴⁰. Таку ж точку зору поділяє В. М. Шевчук⁴¹. Проте є й противники такого підходу. Зокрема, Р. Л. Степанюк удає вказує, що спроба встановити статистичні закономірні зв'язки між конкретизованими елементами криміналістичної характеристики певного виду чи групи злочинів може виявитись невдалою, а рекомендації застаріти ще до впровадження в практику⁴².

На нашу думку, виокремлення кореляційних зв'язків у структурі криміналістичної характеристики робить її значно інформативнішою, тим самим підвищуючи її практичну значущість. Однак не варто таке виокремлення робити обов'язковим, оскільки є випадки, коли з'ясування кореляційних залежностей є утрудненим, а то й узагалі неможливим. Як приклад, формуючи криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, навести кореляційні зв'язки між елементами механізму вчинення цих правопорушень немає можливості. Це пояснюється тим, що вказане діяння криміналізовано не так давно, через що слідча та судова практика з їх виявлення, досудового розслідування та розгляду по суті є

⁴⁰ Журавель В. А. Актуальні проблеми криміналістичної методики розслідування злочинів. Проблеми законності. 2009. Вип. 100. С. 362–385.

⁴¹ Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. № 4. Т. 31 (70). С. 255–256. DOI <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/41>.

⁴² Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 387–388. URL: http://www.pap.in.ua/5_2014/117.pdf.

скудною. Як результат, криміналістична характеристика окреслених кримінальних протиправних діянь буде в основному описовою, бо наявний емпіричний матеріал не дозволяє встановити достовірні якісно-кількісні відсоткові показники, а значить і виявити кореляцію між ними.

Задля виокремлення структурних елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги потрібно проаналізувати кримінально-правову характеристику досліджуваних кримінальних правопорушень.

Склад кримінального правопорушення, яке полягає в незаконному використанні з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, законодавцем визначений у ст. 201² КК України. Зокрема, згідно з ч. 1 вказаної норми права під ознаки окресленого кримінального правопорушення підпадає «продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі»⁴³. Кваліфікуючі ознаки визначені в ч. ч. 2 і 3 цієї ж статті: вчинення даного діяння повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі; вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану⁴⁴.

⁴³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

⁴⁴ Там же.

Зі змісту диспозиції ст. 201² КК України помітно, що вказане кримінальне правопорушення вчиняється злочинцем шляхом учинення неправомірних дій по відношенню до гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та спрямоване на отримання від такої діяльності прибутку в значному чи великому чи особливо великому розмірі. При цьому залежно від способу вчинення, наявності в особи злочинця статусу службової особи та умов скоєння правопорушення (під час надзвичайного або воєнного стану) буде різнитися як механізм учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, так і процес їх розслідування. Тому, враховуючи кримінально-правові ознаки правопорушень, склад яких передбачений ст. 201² КК України, та специфікою механізму їх учинення, пропонуємо до змісту криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги включити наступні елементи:

- 1) предмет кримінального правопорушення;
- 2) типові способи підготовки, вчинення та приховування;
- 3) час, місце, обстановку та типові сліди кримінального правопорушення;
- 4) особу злочинця.

Отже, криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є структурним елементом відповідної видової криміналістичної методики, який об'єднує в собі теоретичний і праксеологічний аспекти.

Запропоновано криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розуміти як систему наукових положень про узагальнені типові ознаки елементів механізму вчинення виокремленого різновиду кримінального правопорушення, що сприяють вирішенню працівниками органів досудового розслідування завдань кримінального провадження шляхом обрання оптимальної для кожного етапу ситуативно зумовленої програми розслідування. Серед елементів криміналістичної характеристики названих кримінальних правопорушень виокремлено предмет кримінального правопорушення; типові способи підготовки, вчинення та приховування; час, місце, обстановку та типові сліди кримінального правопорушення; особу злочинця⁴⁵.

1.2. Предмет кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Предмет кримінального правопорушення є категорією, властивою як для кримінально-правової, так і криміналістичної характеристики протиправного діяння. У першому випадку він є ознакою складу кримінального правопорушення, а в другому – елементом механізму його вчинення, якому властиві типові ознаки, що в своїй

⁴⁵ Шевців В. М. Сутність, зміст і роль криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Наше право. 2022. № 2. С. 201.

сукупності визначають його специфіку. Відповідно в першому випадку мова йде про важливість з'ясування предмету кримінального правопорушення для правильної кримінально-правової кваліфікації діяння, а в другому – для з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню та мають значення для кримінального провадження.

Як зазначалося в попередньому підрозділі представленого дослідження, предмет кримінального правопорушення є структурним елементом відповідної криміналістичної характеристики тільки в тому разі, якщо він є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення. При цьому, як відомо, предмет злочину/кримінального проступку є обов'язковою ознакою відповідного елементу складу конкретного кримінального правопорушення у випадку, коли він безпосередньо передбачається в диспозиції статті (частин статті) Особливої частини КК України або впливає зі змісту складу кримінального правопорушення, тобто встановлюється через тлумачення (з'ясування змісту) інших ознак елементів складу такого кримінального правопорушення⁴⁶.

Аналіз кримінально-правової характеристики та особливостей механізму незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги показує, що предмет кримінального правопорушення є чи не центральним елементом криміналістичної характеристики вказаних протиправних діянь. У зв'язку з чим фор-

⁴⁶ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17. Кримінальне право. Харків, 2017. С. 786.; Макодзьоб А. В. Співвідношення предмета злочину та засобів і знарядь вчинення злочину. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 122.

мування криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вбачається за необхідне почати зі з'ясування закономірностей, властивих саме такому елементу механізму їх учинення як предмету кримінального правопорушення. Висвітлення окресленого питання варто розпочати з аналізу підходів до визначення сутності й основних рис предмету кримінального правопорушення в науках кримінального циклу.

У теорії кримінального права під предметом злочину розуміють предмети матеріального світу, у зв'язку з якими чи з приводу яких скоюється злочин. Такі речі виділяються законодавцем як предмети злочину з урахуванням особливого правового режиму, зумовленого їх корисними чи шкідливими ознаками (властивостями)⁴⁷. Подібної точки зору дотримуються й А. А. Музика, Є. В. Лащук, визначаючи предмет злочину як факультативну ознаку об'єкта злочину, яка проявляється у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких і шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочинне діяння⁴⁸. І.О. Бандурка теж акцентує увагу, що предмет зло-

⁴⁷ Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В. Я. Тація, В.І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. С. 118–120; Рубашенко М.А. Поняття «матеріалів із закликами» як предмета злочину, передбаченого ст. 110 КК України. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 21 жовт. 2016 р.). Харків: Право, 2016. Вип. 8. С. 129.

⁴⁸ Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 110.

чину характерний не для кожного кримінального провадження, а наявний лише тоді, коли злочинне посягання пов'язане з впливом, дією на матеріальний предмет зовнішнього світу чи на інтелектуальну цінність⁴⁹.

А. В. Макодзьоб зазначає, що предмет злочину – це явище (річ) матеріального (об'єктивного) світу, яке сприймається органами чуття, тому належить до об'єктивних ознак складу злочину, які характеризують такий елемент складу злочину, як об'єкт. Крім того, вчений підкреслює, щоб річ матеріального світу визнавалася предметом злочину, необхідно, щоб попри об'єктивну (фізичну) характеристику предмет мав соціальну, економічну, політичну або інші властивості. Також науковець серед ознак предмету злочину називає те, що він піддається впливу під час вчинення злочину з боку суб'єкта злочину та перебуває в співвідношенні (залежності) з об'єктом складу злочину, тобто суспільними відносинами, яким спричиняється шкода; взаємодія суб'єкта злочину із предметом злочину є необхідною і достатньою для спричинення шкоди об'єкту складу злочину; за загальним правилом, він перебуває в статичному стані, щодо нього існують (виникають, змінюються, розвиваються) певні суспільні відносини, що охороняються КК як об'єкт складу злочину⁵⁰. М. В. Тельпіс теж серед однієї з відмінних ознак предмету злочину нази-

⁴⁹ Бандурка І. О. До питання про предмет злочинів проти дітей. Право.ua. 2015. № 1. С. 91.

⁵⁰ Макодзьоб А. В. Співвідношення предмета злочину та засобів і знарядь вчинення злочину. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 121–125.

ває те, що на нього (річ) впливає суб'єкт злочину, а значить злочин вчинюється у зв'язку або з приводу такої речі⁵¹.

Особливої уваги заслуговує дискусія, що останнім часом відрізняється гостротою та жвавістю, щодо неправильності в сучасних умовах зводити розуміння предмету кримінального правопорушення виключно до речей матеріального світу. Зокрема, як слушно відзначає М. М. Панов, варто розширити розуміння предмета злочину не тільки як виключно матеріальні субстанції, а і як різних видів інформації або енергії⁵². На наш погляд, така тенденція є виправданою й актуальною, особливо з масовою цифровізацією та діджиталізацією всіх сфер суспільного життя. Більше того, в контексті дослідження предмету незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги слід зазначити, що, наприклад, благодійні пожертви можуть здійснюватися у вигляді переказу безготівкових коштів на рахунки (мова йде про цифрові, віртуальні тощо активи), надання на безоплатній основі певних послуг і т. п. Тому повністю згодні з тим, що намагання обмежити предмет злочину виключно матеріальними речами, яке було цілком логічним у минулому, у зв'язку з розвитком нау-

⁵¹ Тельпіс М. В. Відмежування знарядь і засобів вчинення злочину від предмета злочину. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 199. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-33>.

⁵² Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Харків: Право, 2009. С. 43–44.

ково-технічного прогресу, трансформацією умов і правил економічної діяльності не відповідає потребам сучасної судової практики⁵³.

Із зазначеного помітно, що в доктрині кримінального права основна увага приділяється ознакам, які характеризують предмет кримінального правопорушення як обов'язкову чи факультативну ознаку складу кримінального правопорушення, а також дозволяють відмежувати його від таких суміжних понять як засоби та знаряддя кримінального правопорушення. У цілому визначення наведених ознак дозволяє здійснити правильну кримінально-правову кваліфікацію діяння, а саме встановити, чи вчинене діяння є правопорушенням з предметним чи іншим складом кримінального правопорушення або ж взагалі не є кримінально караним.

Дещо відмінну від вищенаведеної роль у діяльності працівників органу досудового розслідування відіграють відомості про типові ознаки предмету кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики окремого різновиду кримінальних правопорушень, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Як указує з цього приводу О. В. Одерій, предмет кримінальних правопорушень відображає матеріальну сутність слідів правопорушень, які вивчає криміналістика⁵⁴. Крім того, на думку А. Ф. Волобуєва, з погляду криміналістики, відомості про особливості

⁵³ Одерій О. В. Предмет посягання як елемент криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля: окремі питання. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2013. № 1. Т. 26 (65). С. 257.

⁵⁴ Там же. С. 256.

предмета детермінують дії злочинців з підготовки, вчинення і приховування злочину, які, своєю чергою, пов'язані з утворенням певних слідів – джерел доказів⁵⁵. Іншими словами, предмет посягання має принципово важливе значення у криміналістичній характеристиці злочинів, оскільки впливає на інші її елементи. Зокрема, детермінує певні способи вчинення та приховування злочину, характеристику особи злочинця⁵⁶. Також інформація про предмет злочину дає змогу скласти певне уявлення про особу злочинця, його відношення до протиправної діяльності та відстежити злочинні зв'язки у злочинній групі, вказує на можливе коло свідків, які володіють чи можуть володіти необхідною інформацією для кримінального провадження⁵⁷.

Повністю погоджуємося з важливим криміналістичним значенням предмету незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, адже вказані кримінальні правопорушення відрізняються предметним характером, а значить з'ясування специ-

⁵⁵ Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. С. 43.

⁵⁶ Коваленко В. В. Предмет та обстановка як елементи криміналістичної характеристики порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Європейські перспективи. 2021. № 2. С. 70. DOI 10.32782/EP.2021.2.12. Лужецька О. Р. Предмет злочинного посягання в системі криміналістичної характеристики вимагання. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2014. № 2. С. 203.

⁵⁷ Іванцова О. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 71.

фіки цього структурного елементу криміналістичної характеристики дозволяє встановити та продемонструвати ознаки особи злочинця, на кшталт, його права та можливості розпоряджатися гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами або безоплатною допомогою, освітні, моральні та мотиваційно-психологічні риси, наявність співучасників тощо, а також способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування незаконного використання з метою отримання прибутку предмету вказаного кримінального правопорушення та типові їм сліди.

У ч. 1 ст. 201² КК України законодавець чітко визначає, яке майно є предметом вказаного кримінального правопорушення. Це товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви, безоплатна допомога. При цьому в п. 1 Примітки до цієї статті дається тлумачення, що слід розуміти під гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами та безоплатною допомогою⁵⁸. Зокрема, законодавець відсилає до положень інших нормативно-правових актів, в яких визначено ці поняття, а саме до законів України «Про гуманітарну допомогу»⁵⁹ та «Про благодійну діяльність та благодійні організації»⁶⁰.

Так, у ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» безоплатна допомога (пересилка, виконання ро-

⁵⁸ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

⁵⁹ Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 451.

⁶⁰ Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 25. Ст. 252.

біт, надання послуг) визначається як «надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам»; гуманітарна допомога – як «цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту»⁶¹. Аналіз вищезазначеного дозволяє виокремити основні ознаки, які притаманні безоплатній та гуманітарній допомозі:

- надається на неоплачуваній основі;
- є адресованою конкретному отримувачеві;
- має цільовий характер;
- реалізується у грошовій або натуральній формі;
- надається у вигляді фінансової допомоги (пожертвувань), виконання певних робіт, надання певних послуг;
- отримувачі допомоги підпадають під ознаки категорій осіб, які її потребують.

⁶¹ Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 451.

Тлумачення терміну благодійні пожертви наводиться в ч. 1 ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Зокрема, вказане поняття визначається як «безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону»⁶². При цьому, як помітно з наведеного трактування благодійних пожертв, її основними ознаками є:

- безоплатність;
- спрямованість на сприяння законним інтересам набувачам такої допомоги в чітко визначених у ч. 2 ст. 3 указанного нормативно-правового акта сферах благодійної діяльності, розвиток і підтримку цих сфер у суспільних інтересах;
- попередня визначеність і договореність про цілі такої пожертви;
- предметом пожертв є кошти, інше майно та майнові права;
- реалізація у формі передачі у власність бенефіціара(-ів).

З вищенаведеного помітно, що спільними ознаками предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, є їх безоплатне надання та цільова спрямованість. Більше того, з урахуванням важливого соціального значення гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особливо в такий скрутний для України період як час дії воєнного стану, держава запроваджує низку механізмів, спрямо-

⁶² Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 25. Ст. 252.

ваних на спрощення процедури надання таких різновидів допомоги. Як приклад, мова йде про Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період воєнного стану»⁶³, яким спрощено процедуру визнання соціально значущих товарів гуманітарною допомогою, перелік яких затверджений Кабінетом Міністрів України, без прийняття відповідних рішень про визнання їх гуманітарною допомогою. Проте наразі, як констатовано в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану», виявляються чисельні випадки використання товарів гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку⁶⁴. Тобто мова йде про фактичне порушення одних із основних засад надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Ще однією важливою й обов'язковою ознакою предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, є її розмір. Законодавець чітко його визначив – він повинен бути не менше значного або великим чи особливо великим. При цьому у п. 2 Примітки

⁶³ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 33. Стор. 26. Ст. 1721.

⁶⁴ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» від 13.03.2022. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал України. Законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile /1245208>.

до вказаної норми права дається роз'яснення, яким чином обчислюється розмір предмету цього кримінального правопорушення. А саме: «дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у особливо великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян»⁶⁵.

З урахуванням специфіки механізму незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а також слідчої практики з їх розслідування з'ясовано, що предмет виокремлених кримінальних правопорушень, зазвичай, адресований на потреби Збройних Сил України, інших військових частин; тимчасово переміщених осіб; осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

Об'єкти, які є предметом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, систематизовано наступним чином.

1. Автомобілі, завезені на територію України як гуманітарна допомога на потреби Збройних Сил України.

⁶⁵ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Наприклад, у кримінальному провадженні № 12022100000000289 від 24.05.2022 встановлено, що на території міста Києва під час дії військового часу здійснюють реалізацію транспортних засобів, а саме: KIA SORENTO, державний номерний знак НОМЕР_2 (польська реєстрація), LAND ROVER FREELANDER, державний номерний знак НОМЕР_1 (польська реєстрація), які 31.03.2022 та 06.04.2022 в'їхали на митну територію України в якості гуманітарної допомоги для потреб військової частини А7040⁶⁶.

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні № 72022000220000002 від 31.03.2022 було встановлено, що предметом учинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, є ввезені на територію України як гуманітарна допомога транспортні засоби: «HYUNDAI TERRACAN GL» з номером державної реєстрації НОМЕР_1 (країна реєстрації Королівство Швеція), VIN: НОМЕР_2; «NISSAN NAVARA KING CAB ST» з номером державної реєстрації НОМЕР_3 (країна реєстрації Королівство Швеція), VIN: НОМЕР_4; «VOLKSWAGEN LT» з номером державної реєстрації НОМЕР_13 (країна реєстрації Республіка Фінляндія), VIN: НОМЕР_5; «MITSUBISHI L200», з номером державної реєстрації НОМЕР_6 (країна реєстрації Королівство Данії), VIN: НОМЕР_7; «NISSAN PATHFINDER» з номером державної реєстрації НОМЕР_8 (країна реєстрації Республіка Фінляндія), VIN: НОМЕР_9; «NISSAN NAVARA» з номером державної реєстрації НОМЕР_14 (країна реєстрації Королівство Швеція), VIN: НОМЕР_10;

⁶⁶ Справа № 752/5938/22. Судове провадження № 1-кс/752/2136/22. Кримінальне провадження № 12022100000000289. Матеріали Голосіївського районного суду м. Києва.

«FORD RANDGER» з номером державної реєстрації НОМЕР_11 (країна реєстрації Королів-ство Швеція), VIN: НОМЕР_12⁶⁷.

У рамках кримінального провадження № 4202218000000045 від 17.06.2022 було встановлено, що предметом незаконного використання, а саме продажу, з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги були чотири автомобілі: марки «Ford Ranger», 2003 р. в., н. з. НОМЕР_1, номер кузова НОМЕР_2, який реалізовано за грошові кошти в розмірі 5500 доларів США (що в перерахунку на гривні за курсом НБУ становить 160901,95 гривень); марки «Mitsubishi L200», 2005 р. в., н. з. НОМЕР_3, номер кузова НОМЕР_4, який реалізовано за грошові кошти в розмірі 5600 доларів США (що в перерахунку на гривні за курсом НБУ становить 163827,44 гривень); марки «Mitsubishi L200», 2003 р. в., н. з. НОМЕР_5, номер кузова НОМЕР_6, який реалізовано за грошові кошти в розмірі 5600 доларів США (що в перерахунку на гривні за курсом НБУ становить 163827,44 гривень); марки «Nissan Navara», 2007 р. в., н. з. НОМЕР_7, номер кузова НОМЕР_8, який реалізовано за грошові кошти в розмірі 5400 доларів США (що в перерахунку на гривні за курсом НБУ становить 157976,46 гривень), що разом із завдатком у розмірі 20000 гривень, наданих ОСОБА_1 покупцем ОСОБА_2, в загальному розмірі становить 666533,29 гривень, які відповідно до Декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою,

⁶⁷ Справа № 761/23863/22. Судове провадження № 1-кс/761/13203/22. Кримінальне провадження № 72022000220000002. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.

ввезені на територію України у вигляді гуманітарної допомоги⁶⁸.

2. Військове спорядження (військова амуніція та військові прилади), зокрема, спеціальні засоби індивідуального захисту як-то каски, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи їх еквіваленти та спеціально призначені для них компоненти (підщоломи, амортизатори), що класифікуються у товарній підкатегорії згідно з УКТЗЕД 6506 10 80 00; бронежилети, що класифікуються у товарній підкатегорії згідно з УКТЗЕД 6211 43 90 00, виготовлені відповідно до військових стандартів, зокрема стандартів НАТО, або військових умов для потреб правоохоронних органів, Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, інших суб'єктів, що здійснюють боротьбу з тероризмом відповідно до закону; нитки для виготовлення бронежилетів, що класифікуються у товарних підкатегоріях згідно з УКТЗЕД 5402 11 00 00 та 5407 10 00 00; тканини (матеріали) для виготовлення бронежилетів, що класифікуються у товарних підкатегоріях згідно з УКТЗЕД 3920 10 89 90, 3921 90 60 00, 5603 14 10 00, 6914 90 00 00⁶⁹; броне-пластини (бронеплити); тощо.

Зокрема, в кримінальному провадженні № 12022040000000295 від 29.06.2022 встановлено, що група осіб під приводом волонтерської діяльності благодійної організації «благодійного фонду «ЕКВІЛІБРИУМ»

⁶⁸ Справа № 569/9987/22. Судове провадження № 1-кс/569/3278/22. Кримінальне провадження № 42022180000000045. Матеріали Рівненського міського суду Рівненської області.

⁶⁹ Справа № 569/11556/22. Судове провадження № 1-кс/569/3848/22. Кримінальне провадження № 42022180000000029. Матеріали Рівненського міського суду Рівненської області.

ЄДРПОУ 43241227, яка мала полягати у безоплатній передачі Збройним силам України та іншим військовим формуванням, створеним у відповідності до законодавства України, товарів індивідуального захисту, які отримали як гуманітарну допомогу від благодійного фонду «Міжнародний благодійний фонд «Наступний крок» («NEXT STEP UKRAINE» ЄДРПОУ 40299934), що є представником міжнародного благодійного фонду «NEXT STEP», вирішили продати 16 бронежилетів з броне пластинами⁷⁰.

3. Продукти харчування. Зокрема, це можуть бути як консерви (овочеві, рибні, м'ясні, фруктові), крупи, свіжі та консервовані овочі/фрукти/ягоди, м'ясо (свіже /морожене/охолоджене/у вакуумі), риба/морепродукти (свіжа/морожена/охолоджена/у вакуумі), цукерки, шоколад, хліб, олія, вершкове масло, молочні продукти, чай, кава, питна вода, т. п.

4. Засоби гігієни (вологі серветки, сухі серветки, пелюшки дитячі та дорослі, гігієнічні прокладки/тампони, рідке мило, засоби дезінфекції, щітки для чищення зубів дорослі і дитячі, зубні пасти)⁷¹.

5. Різноманітний одяг, взуття, інші речі побутового призначення. Наприклад, у кримінальному провадженні № 12022142350000172 від 05.05.2022 було з'ясовано, що предметом кримінальних правопорушень, передбачених ч. ч. 1, 4 ст. 358, ч. 3 ст. 201² КК України, була гуманітарна

⁷⁰ Справа № 202/4555/22. Судове провадження № 1-кс/202/4078/22. Кримінальне провадження № 12022040000000295. Матеріали Індустріального районного суду м. Дніпропетровська.

⁷¹ Справа № 725/2496/22. Судове провадження № 1-кс/725/630/22. Кримінальне провадження № 12022262020000885. Матеріали Першотравневого районного суду м. Чернівці.

допомога у вигляді одягу, павербанків, кабелів, продуктів харчування, камер, планшетів та телефонів марки Xiaomi⁷².

6. Медичні засоби (маски медичні, респіратори, катетери для виведення сечі, рукавички, шприци та вата, тактичні аптечки, тощо)⁷³. Наприклад, у кримінальному провадженні № 42022022110000137 від 06.06.2022 предметом кримінального правопорушення, поряд із іншим, були: аптечка серії «Sensiplast DIN 13164» (44 предмети) виробника «Franz Kalff GmbH» у кількості 1 штуки; кран для інфузійної терапії та моніторингу триходовий серії «Discofix C» виробника «B.Braun Meisungen AG» у кількості 2 коробки; плівкова абсорбуюча пов'язка для післяопераційних та гострих ран марки «OpSite™ Post-Op» виробника «Smith & Nephew Medical Ltd.» розміром 20 смх10 см у кількості 20 штук; джгут-турнікет кровоспинний тактичний нейлоновий з пластиковою фурнітурою у кількості 1091 штук; рукавички оглядові нітрилові непудровані виробника «MercatorMedical S.A.» серії «NitrilexClassic+», розмір L у кількості 1 коробки; рукавички оглядові нітрилові непудровані виробника «Franz Mensch GmbH» серії «HygonormSafeFit», розмір XL у кількості 1 коробки; дезифікрант для обробки рук «Sterillium® classicpure» виробника «BODE Chemie GmbH» у кількості 20 пляшок; операційна білизна для

⁷² Справа № 757/30841/22-к. Судове провадження № 1-кк-28103/22. Кримінальне провадження № 12022142350000172. *Матеріали Печерського районного суду м. Києва.*

⁷³ Справа № 725/2496/22. Судове провадження № 1-кк/725/630/22. Кримінальне провадження № 12022262020000885. Матеріали Першотравневого районного суду м. Чернівці.; Справа № 127/21119/22. Судове провадження № 1-кк/127/8426/22. Кримінальне провадження № 42022022110000137. *Матеріали Вінницького міського суду Вінницької області.*

ніг (бахали високі) «ArmaSurgicalDrapeLeggings» розміром 36 смх70 см виробника «Pennine» у кількості 30 упаковок; перев'язочний матеріал розміром 6 смх5 м «Verbandmull geroltnach DAB7, VM 20-DIN 61630» виробника «Hartmann» у кількості 1 коробка; серветки (компреси) медичні стерильні розміром 10 смх10 см «Kalcilino Woundcompress» виробника виробника «Franz Kalff GmbH» у кількості 1 упаковка; голки ін'єкційні одноразові для шприців марки «BD Microlancetm 3» розміром 0,8 ммх40 мм у кількості 50 упаковок; ортез (фіксатор) для ноги «Knieschiene, SuproKnee» (50 см) у кількості 5 штук; ортез (фіксатор) для руки «Sonderprodukt Supro Shouldersoft» (S/M) у кількості 14 штук; ортез (фіксатор) для руки «Fixiergurt» (M) у кількості 2 штук; ортез шина (фіксатор) для руки з відводом «Sonderprodukt» (50 см) у кількості 2 штук⁷⁴.

7. Лікарські засоби (пігулки та сиропи, рідини медичного застосування)⁷⁵. Зокрема, під час здійснення досудового розслідування в рамках кримінального провадження № 42022022110000137 від 06.06.2022 було виявлено такі предмети кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, як розчини для ін'єкцій Еноксапарин (Нерахане 4.000I.E (40mg)/0,4ml (Enoxaparin-Natrium) виробника «ITFPharmaGmbH» у кількості 3 упаковки; розчини для ін'єкцій Клексан (Clexane 4.000I.E

⁷⁴ Справа № 127/21119/22. Судове провадження № 1-кс/127/8426/22. Кримінальне провадження № 42022022110000137. Матеріали Вінницького міського суду Вінницької області.

⁷⁵ Справа № 725/2496/22. Судове провадження № 1-кс/725/630/22. Кримінальне провадження № 12022262020000885. *Матеріали Першотравневого районного суду м. Чернівці.*; Справа № 127/21119/22. Судове провадження № 1-кс/127/8426/22. Кримінальне провадження № 42022022110000137. Матеріали Вінницького міського суду Вінницької області.

(40 mg)/0,4 ml (Enoxaparin-Natrium) виробника «Sanofi Aventis GmbH» у кількості 1 упаковка; розчин для інфузій натрію хлорид NaCl 0,9 % виробника «FreseniusKabiGmbH (IsotonischeKochsalzlosung)» у кількості 10 скляних ємностей; таблетки L-Thyroxin виробника «Zentiva» дозування – 125 мкг (mikrogramm) у кількості 10 упаковок; таблетки L-Thyroxin виробника «Zentiva» дозування – 150 мкг (mikrogramm) у кількості 7 упаковок; таблетки L-Thyroxin виробника «Beta pharm» дозування – 100 мкг (mg) у кількості 1 упаковки; таблетки L-Thyroxin виробника «Beta pharm» дозування – 150 мкг (mg) у кількості 4 упаковок; таблетки L-Thyroxin виробника «Beta pharm» дозування – 175 мкг (mg) у кількості 16 упаковок; таблетки L-Thyroxin виробника «Beta pharm» дозування – 125 мкг (mg) у кількості 13 упаковок; таблетки Euthyrox виробника «Merck Kft.» дозування – 150 мкг (mikrogramm) у кількості 25 упаковок; таблетки L-Thyroxin виробника «Beta pharm» дозування – 125 мкг (mg) у кількості 2 упаковок; розчинний порошок вітамінний марки «Additiva» серії «Heiber Zitron» у кількості 5 саше; таблетки «VertigoHennig», виробника «HennigArzneimittelGmbH & Co. KG» у кількості 1 упаковки; лікарський засіб ібупрофен «IBU-ratiopharm-direct 400 mg» виробника «Ratiopharm GmbH» у кількості 6 саше; таблетки «IbuprofenSchmerztabletten 400 mg» виробника «Heumann pharma GmbH» у кількості 1 упаковки; розчин для інфузій натрію хлорид NaCl 0,9% виробника «FreseniusKabiGmbH (IsotonischeKochsalzlosung)» у кількості 13 контейнерів; розчин для інфузій натрію хлорид NaCl 0,9% виробника «FreseniusKabiGmbH (IsotonischeKochsalzlosung)» у кількості 8 контейнерів; розчин для інфузій натрію хлорид NaCl 0,9% виробника «FreseniusKabiGmbH (IsotonischeKochsalzlosung)» у кількості 1 контейнера; розчин для інфузій – «Glucosteril 10%» виробника «Fresenius Kabi GmbH» у кількості 18 скляних

ємностей; таблетки Euthyгох виробника «Merck Kft.» дозування – 150 мкг (mikrogramm) у кількості 106 упаковок⁷⁶.

8. Транспортні засоби спеціалізованого призначення для надання швидкої медичної допомоги. Як приклад, у кримінальному провадженні № 42022091780000044 від 06.06.2022 встановлено обставини продажу групою осіб з метою отримання прибутку автомобіля швидкої медичної допомоги марки «Opel» моделі «Vivaro», VIN-код НОМЕР_1, який був ввезений на територію України в якості гуманітарної допомоги, за що отримав від останньої грошові кошти в сумі 12000 доларів США, що згідно з офіційним курсом Національного банку України станом на 04.08.2022 становить 438823,2 гривень, таким чином одержавши незаконний прибуток, який згідно з п. 2 примітки до ст. 201² КК України у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та становить значний розмір⁷⁷.

Ще одним прикладом є матеріали кримінального провадження № 1202226000000114 від 20.04.2022, згідно з якими генеральний директор ОКНП «Чернівецька ОКЛ» з метою отримання прибутку у великому розмірі незаконно розпорядився гуманітарною допомогою, а саме ввезеними від уряду Італії 14.03.2022 восьма автомобілями швидкої медичної допомоги, серед яких були автомобілі марки «Mercedes-Benz Sprinter 319 CDI», 2009 року випуску, номер кузова НОМЕР_2 та «FIAT DUCATO», 2010 року випуску, номер кузова НОМЕР_3, та 20.03.2022

⁷⁶ Справа № 127/21119/22. Судове провадження № 1-кс/127/8426/22. Кримінальне провадження № 42022022110000137. Матеріали Вінницького міського суду Вінницької області.

⁷⁷ Справа № 344/11782/22. Судове провадження № 1-кс/344/4249/22. Кримінальне провадження № 42022091780000044. Матеріали Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області.

п'ятнадцятьма автомобілями швидкої медичної допомоги, серед яких були автомобілі марки «FIAT DUCATO», 2010 року випуску, номер кузова НОМЕР_4, «FIAT DUCATO», 2019 року випуску, номер кузова НОМЕР_5, марки «FIAT DUCATO», 2010 року випуску, номер кузова НОМЕР_6⁷⁸.

9. Іграшки.

10. Інші об'єкти.

Отже, предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201² КК України, є: 1) гуманітарна та безоплатна допомоги, які характеризуються неоплачуваністю; адресованістю конкретному отримувачеві; цільовим характером; реалізацією у грошовій або натуральній формі, у вигляді фінансової допомоги (пожертвувань), виконання певних робіт, надання певних послуг; підпаданням отримувача допомоги під ознаки категорій осіб, які її потребують; 2) благодійні пожертви, яким властива безоплатність, реалізація у формі передачі у власність набувача коштів, іншого майна та майнових прав, спрямованість на сприяння законним інтересам набувачам такої допомоги у визначених законом сферах благодійної діяльності, розвиток і підтримку цих сфер у суспільних інтересах, попередня оговореність про цілі такої пожертви⁷⁹.

⁷⁸ Справа № 727/7026/22. Судове провадження № 1-кс/727/2073/22. Кримінальне провадження № 1202226000000114. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Чернівці.*

⁷⁹ Шевців В. М. Криміналістична характеристика предмету кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2022. С. 426–429.; Шевців В. М. Криміналістична*

1.3. Типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Неможливо всебічно розкрити зміст криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги без виокремлення й висвітлення особливостей типових способів учинення вказаної категорії кримінальних правопорушень. Бо будь-яке кримінальне правопорушення представляє собою певне діяння, що виражається у формі активних дій чи пасивної поведінки (бездіяльності). Це, своєю чергою, означає, що кожному протиправному діянню властиві певні способи їх учинення, що дає можливість правопорушникам досягти кримінальних протиправних наслідків. Тому важко уявити досудове розслідування кримінального правопорушення, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, без установлення всіх обставин його вчинення, особливо, що стосуються його способів. З цією метою в представленому дослідженні варто проаналізувати сутність, значення і місце способу вчинення злочину/кримінального проступку в системі криміналістичної характеристики, визначити властивості механізму вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201² КК України, які зумовлюють специфіку способів їх учинення.

характеристика предмету незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право UA*. 2022. № 3. С. 167–173.

Спосіб учинення кримінального правопорушення, як слушно вказує М. В. Войчишева, є предметом дослідження багатьох науковців як у криміналістичному, так і у кримінально-правовому, кримінологічному, кримінальному процесуальному аспектах⁸⁰.

Зокрема, в теорії кримінального права спосіб відіграє важливу роль, оскільки виступає критерієм розмежування різних складів кримінальних правопорушень; встановлює межі кримінальної відповідальності; є кваліфікуючою ознакою⁸¹. З урахуванням указаних властивостей способу кримінального правопорушення І. Ю. Наголова пропонує здійснити його поділ на наступні групи:

1) як обов'язкова ознака складу злочину (вчинення злочину шляхом обману або зловживання довірою, таємне або відкрите викрадення майна, напад, жорстокий або небезпечний спосіб та ін.);

2) як структура взаємопов'язаних елементів вольових та розумових дій суб'єкта злочину (підготовка до злочину (підшукування співучасників, знарядь злочину та ін.), безпосереднє вчинення, приховання слідів);

3) залежно від предмета злочинного посягання (заволодіння майном, завдання шкоди здоров'ю тощо)⁸².

У доктрині кримінального права спосіб визначають як форму прояву кримінально караного діяння, інакше кажучи, послідовність прийомів і методів, які використовує винний для вчинення умисного кримінального

⁸⁰ Войчишева М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 6. С. 179.

⁸¹ Гора І. Поняття способу вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Закон и жизнь*. 2012. № 9. С. 35.

⁸² Наголова І. Ю. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2016. № 1 (13). С. 248.

правопорушення (наси́льство, обман, зловживання довірою, використання безпорадного стану потерпілого, використання службового становища тощо)⁸³. Проте, незважаючи на те, що кожний конкретний злочин вчиняється певними особами у визначений час, у конкретному місці та чітко вираженим способом, законодавець не вважає за необхідне зазначати ці обставини у кожній конкретній кримінально-правовій нормі, адже недоцільно та й неможливо визначити і розтлумачити у законі всі поняття і терміни, що вживаються у правовій науці і на практиці. Це стосується і способу вчинення злочину. Зокрема, спосіб уведено до диспозиції кримінально-правових норм лише для тих випадків, коли він визначає кримінальну караність діяння або впливає на характер суспільної небезпечності злочинного діяння⁸⁴. Ось чому окремі вчені, зокрема О. О. Дудоров і М. І. Хавронюк, в якості однієї із ознак способу вчинення кримінального правопорушення розглядають його здатність вливати на суспільну небезпеку, яка нерідко враховується законодавцем при конструюванні кваліфікованих складів⁸⁵.

З вищенаведеного помітно, що спосіб учинення кримінального правопорушення як елемент його кримінально-правової характеристики дозволяє встановити наявність у вчиненому діянні ознак конкретного складу кримінального правопорушення, тим самим правильно кваліфікувати, та встановити міру покарання.

⁸³ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. С. 180.

⁸⁴ Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. Право і суспільство. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 201. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

⁸⁵ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. С. 180.

Щодо кримінологічної характеристики способу вчинення кримінального правопорушення, вона безумовно дозволяє встановити фактори, які впливають на вибір конкретного способу дій, та детермінують протиправну діяльність з метою запобігання вчиненню такого роду протиправних діянь у майбутньому. З кримінального процесуального аспекту спосіб учинення кримінального правопорушення варто розглядати як обставину, що підлягає обов'язковому доказуванню в кожному кримінальному правопорушенні, шляхом проведення процесуальних дій у порядку та з підстав, визначених виключно кримінальним процесуальним законодавством. При цьому в кримінальному процесі під способом вчинення злочину розуміється комплекс скоєних у певній послідовності дій, що зумовлюють настання злочинного результату⁸⁶.

Разом із тим значно деталізованішим є тлумачення способу вчинення кримінального правопорушення в криміналістиці, оскільки включає в себе такі його характеристики, що дають змогу відтворити обставини вчинення протиправного діяння з метою обрання оптимальних і ефективних засобів і способів його розслідування. Зокрема, з криміналістичної точки зору під способом злочину (кримінального правопорушення) прийнято розуміти комплекс усіх взаємопов'язаних дій, операцій і рухів (прийомів) злочинця при вчиненні злочину⁸⁷; систему усвідомлених і взаємопов'язаних дій

⁸⁶ Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 202. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

⁸⁷ Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. С. 275; Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. С. 424.

правопорушника з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення, спрямованих на досягнення кримінального протиправного результату, що зумовлена різними суб'єктивними й об'єктивними чинниками⁸⁸; систему взаємопов'язаних дій суб'єкта (або утримання від них), що вчиняються з певною послідовністю, із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовані на досягнення мети злочину⁸⁹; тощо.

Аналіз наведених вище дефініцій дозволяє дійти висновку, що вони за своєю суттю не мають істотних розбіжностей. Більшість учених наголошують на такій рисі способу вчинення кримінального правопорушення як системність і тісний зв'язок з іншими елементами механізму його скоєння. Указаний зв'язок, своєю чергою, виражається в закономірностях і залежностях з іншими елементами криміналістичної характеристики. Основна відмінність криміналістичного розуміння способу вчинення кримінальних правопорушень від суміжних йому понять полягає в його значенні.

Зокрема, А. Швець зазначає, що в основу способу вчинення кримінальних правопорушень як категорії криміналістичної методики покладена об'єктивна закономірність, відома з найдавніших часів як повторюваність образу дій при вчиненні протиправних діянь. Важливою якістю повторюваності є те, що вона властива тією чи іншою мірою способам дій одних і тих же осіб, що систематично вчиняють однорідні кримінальні правопорушення, а також різних, не пов'язаних між собою

⁸⁸ Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довілля: проблеми побудови та використання. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2012. Вип. 12. С. 59.

⁸⁹ Гора І. Поняття спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. Закон и жизнь. 2012. № 9. С. 38.

осіб, якщо виникає збіг детермінуючих чинників або правопорушник використовує чужий досвід. Вивчення способу вчинення конкретного кримінально-протиправного посягання є надзвичайно важливим, з огляду на те, що суд, постановляючи вирок, індивідуалізує покарання, ураховуючи спосіб учинення кримінального правопорушення, який характеризує подію кримінального правопорушення. Спосіб учинення кримінального правопорушення – один із центральних елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, який дає найбільший обсяг криміналістичної інформації, що дає змогу зорієнтуватися слідчому в події кримінального правопорушення та визначити оптимальні методи його розслідування⁹⁰.

Також убачається вдалою думка, що вивчення способів учинення кримінальних правопорушень обумовлено проблемою дослідження впливу особливостей характеристик осіб злочинців на способи протиправних дій. Тобто криміналістичне значення способів учинення злочинів і використання даних щодо них на досудовому слідстві ґрунтуються на властивості їх повторюваності у злочинній діяльності тих самих і різних осіб. Це дає можливість створювати певну модель кореляційних зв'язків, що допомагатимуть у розслідуванні кримінальних правопорушень окремої категорії⁹¹. Зокрема, дані про

⁹⁰ Швець А. Способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 12. С. 213–214. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.37>.

⁹¹ Чіпко Н. В., Макогін І. В. Деякі способи вчинення вбивств з необережності. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи

спосіб злочину дозволяють встановити обставини його вчинення, коло осіб, причетних до злочину, знаряддя й засоби, що використовувались при цьому, залишені злочинцем сліди тощо⁹².

У цілому з вищенаведеним варто погодитися. Більше того, імпонує висновок, зроблений І. Гора, з приводу подвійного значення способу вчинення злочину, а саме:

1) розшукове, тобто використання відомостей про спосіб вчинення злочину для розшуку осіб, причетних до нього, слідів, знарядь злочину та інших доказів;

2) пізнавальне, тобто використання відомостей про спосіб для розкриття картини злочину⁹³.

Заслуговує уваги твердження, що для криміналістики основне в способі не досягнутий результат, а процес досягнення мети, механізм її досягнення. Спосіб вчинення злочину розглядають у криміналістиці як джерело інформації про закономірності виникнення доказів, яка необхідна для розробки засобів та методів розкриття та розслідування злочинів⁹⁴.

З наведеного очевидно, що знання типових ознак способу вчинення кримінального правопорушення, в

права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 562.

⁹² Малярова В. О. Спосіб вчинення як одне з ключових завдань доказування під час розслідування вбивств. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. № 16. Т. 2. С. 93.

⁹³ Гора І. Поняття способу вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. Закон и жизнь. 2012. № 9. С. 37.

⁹⁴ Сорока А. З. Спосіб вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України як елемент криміналістичної характеристики. Університетські наукові записки. 2014. № 1 (49). С. 175.

тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, дають змогу слідчому (дознавачеві, детективові) встановити всі обставини вчинення протиправного діяння та супутню інформацію, важливу для кримінального провадження. При цьому пізнавальна функція способу вчинення кримінального правопорушення, зокрема виокремленої категорії, як елементу відповідної криміналістичної характеристики буде тим більш цінною, чим детальніші відомості про нього будуть встановлені й узагальнені. Тому з криміналістичного аспекту більш інформативним вважається тлумачення способу в широкому розумінні, а саме як системи дій з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування злочину/кримінального проступку⁹⁵.

Виходячи з вищенаведеного, під типовими способами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201² КК України, пропонуємо розуміти систему об'єднаних єдиним кримінальним протиправним задумом дій правопорушника з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Саме з урахуванням наведеної структурної будови вказаного елементу криміналістичної характеристики виокремлено й визначено специфіку способів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

⁹⁵ Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. С. 178.

Перше місце в структурі способів учинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, посідають дії підготовчого характеру. Мова йде про реалізацію систему дій, характерних для початкової стадії вчинення вказаних протиправних діянь – готування до кримінального проступку/злочину. Останнє, як уже зазначалося, є складовою способу вчинення кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що, як і будь-яка інша діяльність людини, дії під час готування впливають на зміни матеріального середовища та ідеальне відображення. У першому випадку йдеться про придбання та підготовку знарядь вчинення злочину, вчинення дій, які направлені на полегшення вчинення злочину тощо. Що стосується ідеального відображення, то на етапі готування воно відображається в отриманні та засвоєнні нової інформації, навичок, необхідних для досягнення злочинного результату. До того ж такі дії, як правило, залишаються у вигляді наслідків, тобто можуть відображати інформацію про подію кримінального правопорушення або нести орієнтувальний характер⁹⁶.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги показує, що вказаним правопорушенням характерна підготовка (100 %). Зокрема, найбільш розповсюдженими способами підготовки є: вивчення спеціальної літератури, в тому числі нормативно-правових актів про гуманітарну допомогу, благодійну діяльність та благодійні організації, волонтерську діяльність;

⁹⁶ Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. Право і суспільство. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 204. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

консультування з фахівцями з приводу організації та порядку отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; створення благодійних чи волонтерських організацій чи інших суб'єктів господарської діяльності із залученням до їх діяльності волонтерів; підшукування співучасників, планування протиправної діяльності та визначення ролей кожного із них; налагодження корисних зв'язків, у тому числі корупційних; вибір категорії товару (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги для реалізації кримінального протиправного задуму; вибір способу незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; підшукування каналів для реалізації не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; вибір, підшукування та підготовка знарядь і засобів учинення протиправного діяння; реєстрація через мережу інтернет акаунтів під виглядом законної господарської діяльності; розміщення оголошень; проведення попередніх зустрічей із потенційними покупцями; транспортування товарів (предметів) гуманітарної допомоги; підроблення документів; підготовка товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги; проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою; тощо.

Зокрема, під час досудового розслідування у кримінальному провадженні № 12022040000000295 було встановлено, що ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_1, які є волонтерами благодійної організації «благодійного фонду

«ЕКВІЛІБРІУМ», виник спільний злочинний план, направлений на незаконне збагачення шляхом продажу гуманітарного вантажу, а саме, предметів індивідуального захисту військових (у тому числі бронезилетів та бронеплит), які ввезено на територію України під видом гуманітарної допомоги, та подальший розподіл між собою отриманого прибутку. Підготовчі дії вказаних осіб з реалізації злочинного задуму полягали в пошуку покупців в м. Дніпро; під виглядом законної господарської діяльності реєстрації через мережу інтернет в месенджері «телеграм» свого телеграм-акаунт «@pvlmkhn» з ніком «pvl», за допомогою якого у телеграм каналі «Тактическая барахолка» акаунт (t.me/barah0lka) розмістили оголошення про продаж бронезилетів стандарту НАТО з 4-м рівнем захисту по ціні 1000 доларів США за один комплект; зустрічі з приятелем покупця на ім'я ОСОБА_6 за адресою: м. Дніпро, вул. Костомарівська, поряд із буд. 1А, для демонстрації останньому зразка бронезилета з бронепластинами та повідомлення йому про змогу продати 16 таких бронезилетів з бронепластинами марки «Migel Caballero»⁹⁷.

Також наявність у структурі способу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги дій з підготовкою можна продемонструвати на прикладі матеріалів кримінального провадження № 72022000220000002. У ході розслідування вказаного кримінального правопорушення було встановлено, що правопорушник вступив у змову з групою осіб і розробив план протиправної діяльності; організував купівлю

⁹⁷ Справа № 202/4555/22. Судове провадження № 1-кс/202/4078/22. Кримінальне провадження № 12022040000000295. Матеріали Індустріального районного суду м. Дніпропетровська.

транспортних засобів за кордоном і їх направлення до України як гуманітарної допомоги; отримав від громадської організації волонтерів «Слава» та благодійної організації «Благодійний фонд «Наш Сокіл» в розпорядження транспортні засоби, ввезені на територію України як гуманітарна допомога; створив у інтернет месенджері «Telegram» канал з назвою «ТРАНСПОРТ» та на інтернет платформі «OLX» оголошення щодо продажу транспортних засобів з зазначенням їх вартості та загальних характеристик; перегнав транспортні засоби до свого автосалону з метою подальшого їх продажу; надавав до огляду транспортні засоби імовірним покупцям на території автосалону «Like Cars» за адресою: м. Київ, проспект Перемоги, 34⁹⁸.

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні № 12022000000000579 за підозрою ОСОБА_2 та ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201² КК України, та за фактами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 201², ч. 2 ст. 289 КК України, було зібрано достатньо доказів про попередній зговір ОСОБА_2 та ОСОБА_1 між собою та іншими невстановленими особами; розробку плану злочинних дій, який передбачав пошук та документальне супроводження продажу вказаної гуманітарної допомоги. Для реалізації спільного злочинного плану на невстановлених досудовим розслідуванням осіб покладались обов'язки щодо пошуку на території іноземних держав транспортних засобів, які будуть предметом гуманітарної допомоги, підготовки

⁹⁸ Справа № 761/23863/22. Судове провадження № 1-кс/761/13203/22. Кримінальне провадження № 72022000220000002. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.

товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги, безпосереднє проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності, організація виготовлення актів із внесенням до них заздалегідь недостовірних відомостей про безоплатну передачу гуманітарної допомоги. Своєю чергою, на ОСОБА_2 і ОСОБА_1 за узгодженим злочинним планом покладалась обов'язки щодо підшукування покупців зазначених вище транспортних засобів, в тому числі шляхом розміщення відповідних оголошень у мережі Інтернет, проведення перемовин та зустрічей із потенційними покупцями, забезпечення проведення огляду транспортних засобів, отримання завдатку за вказані транспортні засоби, направлення потенційним покупцям документів, необхідних для підготовки подальшого продажу гуманітарної допомоги – автомобілів швидкої медичної допомоги: «Renault Trafic», номерний знак НОМЕР_1, VIN НОМЕР_2; «Renault Trafic», номерний знак НОМЕР_3, VIN НОМЕР_4⁹⁹.

Щодо безпосереднього вчинення кримінального правопорушення, то на цій стадії реалізується сам кримінальний протиправний намір особи, а тому формується наслідки злочину/кримінального проступку. На цьому етапі у матеріальному середовищі залишаються сліди, в ідеальному відображенні – уявні спогади злочинця, свідків та потерпілих та безпосередньо результат

⁹⁹ Справа № 757/34568/22-к. Судове провадження № 1-кс-31078/22. Кримінальне провадження № 1202200000000579. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

злочинної поведінки¹⁰⁰. З приводу способів безпосереднього вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, то вони зазначені в ст. 201² КК України. Проте їх перелік не є вичерпним, оскільки законодавець використовує наступні формулювання: «продаж ... або використання ... або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном...». Також у вказаній нормі передбачена як кваліфікуюча ознака вчинення таких дій з використанням службового становища¹⁰¹. Тому, виходячи з кримінально-правової регламентації та механізму незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можна виокремити наступні типові способи безпосереднього вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень: продаж за грошові кошти товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв; тимчасовий облік транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги; використання транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги для надання платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України.

Зокрема, у кримінальному провадженні № 1202226000000114 доказано, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

¹⁰⁰ Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 205. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

¹⁰¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

було вчинене у спосіб отримання тимчасових талонів про реєстрацію гуманітарних транспортних засобів на Благодійну організацію «Благодійний фонд «Невідкладна хірургічна допомога Буковини», тобто вчинення правочину з розпорядження гуманітарними транспортними засобами шляхом їх постановки на тимчасовий облік на свою приватну організацію, з метою отримання незаконного прибутку для себе, вчинені у великому розмірі. У такий спосіб ОСОБА_1 незаконно заволодів гуманітарними транспортними засобами, загальна ринкова вартість яких відповідно до висновків судово-автотоварознавчих експертиз становить 2 079 671, 07 грн (два мільйони сімдесят дев'ять тисяч шістсот сімдесят одна гривня сім копійок), з наявним в трьох з них медичним обладнанням, загальна ринкова вартість якого згідно з висновками судових товарознавчих експертиз становить 535 076, 03 грн (п'ятсот тридцять п'ять тисяч сімдесят три гривні три копійки), а всього на загальну суму 2 614 747, 10 грн, та продовжив ними розпоряджатися у корисливих цілях, внаслідок чого зазначені транспортні засоби ОСОБА_1 експлуатувались не за цільовим призначенням відповідної гуманітарної допомоги, необхідної в умовах воєнного стану, а з метою власного збагачення, шляхом надання особам платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України¹⁰².

Окремо слід зазначити, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може вчинятися шляхом учинення дій, передбачених іншими

¹⁰² Справа № 727/7026/22. Судове провадження № 1-кс/727/2073/22. Кримінальне провадження № 1202226000000114. Матеріали Шевченківського районного суду м. Чернівці.

статтями Особливої частини КК України. Тому фактично дії з безпосереднього вчинення вказаного кримінального правопорушення можуть інколи мати окрему кримінально-правову кваліфікацію. Як приклад, у кримінальному провадженні № 1202226000000011 з'ясовано, що ОСОБА_1 під час перебування на посаді генерального директора ОКНП «Чернівецька ОКЛ» отримав неправомірну вигоду у розмірі 16 тис грн., незаконно заволодів транспортними засобами, отриманими як гуманітарна допомога, а також за попередньою змовою з іншими підозрюваними – службовими особами Чернівецької ОВА вчинив розтрату ввіреного майна, внаслідок чого державі спричинено матеріальну шкоду в особливо великих розмірах на загальну суму 2 614 747,10 грн.¹⁰³

Етап посткримінальної поведінки настає після події злочину, тобто коли злочинний результат настав або особа вчинила всі дії, які вважала за необхідне, щоб він настав. Вказаний етап має важливе значення, адже злочинець може будь-яким чином намагатися приховати саму подію злочину. Так, приховування злочину являє собою цілеспрямовану поведінку людини, яка усвідомлює, що її дії дезорієнтують правоохоронні органи в пошуках інформації про обставини події, утруднюють розслідування та встановлення істини¹⁰⁴.

При цьому варто наголосити, що не зовсім правильно приховування кримінального правопорушення зводити виключно до посткримінальної поведінки. Це пояснюється тим, що дії з приховування можуть бути як

¹⁰³ Справа № 727/8661/22. Судове провадження № 1-сс/822/315/22. Кримінальне провадження № 1202226000000011. Матеріали Чернівецького апеляційного суду.

¹⁰⁴ Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. Право і суспільство. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 206. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

самостійними та вчинятися після скоєння злочину/кримінального проступку, так і вживатися під час готування та/чи безпосереднього вчинення протиправного діяння. Саме тому в структурі типових способів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виокремлюємо способи приховування без указівки стадії кримінального правопорушення, на якій вони здійснюються.

У криміналістиці серед основних прийомів приховування прийнято виділяти наступні:

1) утаювання – активне чи пасивне залишення в невіданні правоохоронних органів щодо обставин злочину або джерел інформації про нього (наприклад: приховування викраденого майна; неповідомлення окремих фактів);

2) знищення слідів злочину або слідів злочинця (може бути повним або частковим);

3) маскування – зміна уявлення про спосіб вчинення злочину, особистість винного, джерела інформації (наприклад: зміна зовнішності злочинця; скоєння злочину в рукавичках; зміна почерку);

4) фальсифікація – підробка, створення помилкової інформації (наприклад: створення неправдивих слідів; виготовлення підроблених документів; неправдиве повідомлення про місцезнаходження викраденого майна);

5) інсценування – створення штучної картини події (інсценування події в цілому; її наслідків; часу протікання; місця; об'єкта посягання тощо)¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Криміналістика (курс лекцій): навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 145.; Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. Право і суспільство. 2020. № 6-2. Ч. 2. С. 206. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

Щодо способів приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто назвати: створення підставних благодійних і волонтерських організацій; залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності; фальсифікація документації; використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами; використання корупційних зв'язків; використання разових (не особистих) номерів мобільних телефонів; використання службових можливостей; тощо. У цілому приховування досліджуваного виду кримінальних правопорушень зводиться до того, що правопорушники активно в механізмі протиправної діяльності використовують інформаційні та цифрові технології. Мова йде про те, що продаж товарів гуманітарної допомоги правопорушник може вчинити за відсутності прямого контакту з покупцем. Наприклад, оголошення про продаж здійснюється шляхом розміщення повідомлення на сайті «OLX»; обліковий запис створюється із зазначенням несправжніх особистих даних; переписка з імовірними покупцями відбувається через вказаний застосунок; оплата здійснюється в безготівковій формі; товар надсилається покупцеві за допомогою кур'єрської служби «Нова пошта».

Отже, типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це система об'єднаних єдиним кримінальним протиправним задумом дій правопорушника з його підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Встановлення й

узагальнення всіх структурних елементів способу вчинення кримінального правопорушення виокремленої категорії підвищує його пізнавальну функцію¹⁰⁶.

1.4. Час, місце, обстановка та типові сліди кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Поряд із дослідженими в попередніх підрозділах представленої наукової праці елементами криміналістичної характеристики варто окреслити типові ознаки часу, місця, обстановки та слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. З цією ціллю, керуючись загальноприйнятим законом логіки від «загального до окремого», необхідно проаналізувати прийняті в науках кримінального циклу розуміння наведених категорій і з'ясувати їхню сутність і специфіку по відношенню до конкретного різновиду протиправних діянь – незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Передусім зазначимо, що час, місце й обстановка досліджуються в теорії кримінального права, кримінального процесу, кримінології та криміналістиці. Проте значення названих понять буде різним, хоча й тісно переплітається. Крім того, варто акцентувати увагу, що досі

¹⁰⁶ Шевців В. М. Типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2022. № 2 (19). С. 49-58.

ведуться дискусії з приводу доцільності їх самостійного виділення в структурі складу кримінального правопорушення та механізмі його вчинення. Зокрема, досить часто пропонується їх розглядати як складові єдиної системи обстановки кримінального правопорушення. Противники ж такого підходу наголошують на необхідності їх виокремлення в якості самостійних елементів. Тому, на нашу думку, висвітлення окресленої проблематики варто розпочати саме зі з'ясування сутності вказаних категорій, визначення їх ознак і ролі.

Так, кримінально-правове значення обстановки скоєння злочину, обумовлене її здатністю впливати на суспільну небезпечність злочину, полягає в тому, що вона може перетворювати відповідне злочинне діяння в його кваліфікований вид¹⁰⁷. При цьому в теорії кримінального права досить часто під вказаною категорією пропонують розуміти об'єктивні умови, в яких учиняється кримінальне правопорушення¹⁰⁸. Наведена дефініція є лаконічною, однак, на нашу думку, занадто абстрактною. З її змісту не зрозуміло про якого роду умови йде мова.

О. О. Маслова зазначає, що обстановка – це системне утворення, яке містить низку елементів, які надають їй якісної визначеності. Будь-яка конкретна обстановка є певною структурою з непостійною кількістю елементів, що її утворюють. При цьому вчена підкреслює, що у теорії кримінального права не сформувався єдиний підхід до структурного наповнення обстановки. Одні вчені

¹⁰⁷ Безик Г. Правові аспекти обстановки вчинення злочину. Наукові конференції. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1356>

¹⁰⁸ Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Атіка, 2009. С. 66.

вважають, що обстановку утворюють тільки люди і події, інші розглядають це питання більш широко і вважають, що обстановка включає, окрім людей і подій, ще й час та місце вчинення злочину¹⁰⁹.

З наведеного помітно, що в кримінальному праві обстановка вчинення кримінального правопорушення є ознакою об'єктивної сторони, яка у визначених законом про кримінальну відповідальність випадках може бути кваліфікуючою. Проте сутність вказаної категорії досі не знайшла свого одностайного висвітлення, оскільки ведуться дискусії з приводу її змісту.

Разом із тим у криміналістиці вказана категорія досліджується з різних аспектів: як складова механізму вчинення кримінального правопорушення; як елемент криміналістичної характеристики; як обставина, що підлягає з'ясуванню під час розслідування. У контексті предмету дослідження зупинимося детальніше на з'ясуванні значення, сутності та змісту обстановки незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як елементу відповідної криміналістичної характеристики.

І. Парфило обґрунтовує, чому в структурі криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень варто виокремлювати обстановку. На його думку, обставинці скоєння злочину притаманні всі ознаки самостійного структурного елемента криміналістичної характеристики злочину, оскільки обстановка скоєння злочину:

1) є джерелом криміналістично значущої інформації, тобто обстановка скоєння злочину є системою, у якій формується інформація про обставини кримінального

¹⁰⁹ Маслова О. О. Структура обстановки вчинення злочину. Право і суспільство. 2017. № 6. Ч. 2. С. 158–159.

правопорушення та залежно від властивостей обстановки зберігається в ній певний проміжок часу;

2) є об'єктивною умовою скоєння злочину, оскільки будь-який злочин вчиняється у конкретних просторово-часових межах, у відповідній обстановці;

3) взаємодіє з іншими елементами розглядуваної характеристики і значною мірою визначає та коригує спосіб скоєння цього злочину, пов'язана із наявністю матеріальних та ідеальних слідів, нерідко вказує на окремі важливі риси особи злочинця, які формують таку обстановку, вказує на зв'язок із предметом злочинного посягання;

4) відомості про обстановку злочину практично завжди мають суттєве значення для первісного криміналістичного аналізу сутності події його обставин;

5) така обстановка скоєння злочину не може бути замінена іншим елементом криміналістичної характеристики злочину, хоча перебуває у тісній кореляційній залежності та взаємозв'язку із іншими елементами такої характеристики¹¹⁰.

В. А. Динту обґрунтовує необхідність включення до системи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень обстановки їх учинення. Це пояснюється тим, що «обстановка злочину знаходиться в тісному кореляційному зв'язку як з особою правопоруш-

¹¹⁰ Парфіло І. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 6. С. 198.

ника, так із тими вольовими рішеннями, які вона приймає, а відповідно зі способом вчинення злочину»¹¹¹. Більше того, науковець наголошує, що серед елементів криміналістичної характеристики, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, значне місце посідає обстановка злочину, оскільки інформація, носієм якої вона виступає, є стрижневою в криміналістичній характеристиці, тому що взаємозв'язана з даними про інші її елементи, інколи зумовлює їхній зміст, виступає як своєрідний системний початок в рамках даної характеристики¹¹². При цьому робиться акцент на складній структурі вказаної категорії. Зокрема, вказується, що обстановка злочину складається з матеріального, мікросоціального та морально-психологічного середовища, в якому вчинялися дії з підготовки, реалізації й приховування злочину. Залежно від виду злочину наведена структура обстановки злочину може бути усіченою та складатись із двох елементів: мікросоціального та морально-психологічного середовища (тобто за відсутності матеріального середовища)¹¹³.

У криміналістиці під обстановкою вчинення злочину прийнято розуміти частину матеріального середовища, яка включає, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні відносини між ними тощо. Обстановка як сукупність

¹¹¹ Динту В. А. Обстановка злочину в структурі криміналістичної характеристики злочину. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 244.

¹¹² Там же.

¹¹³ Динту В. А. Обстановка злочину як об'єкт пізнання. Актуальні проблеми держави і права. 2013. Вип. 69. С. 393.

матеріальних об'єктів на місці злочину відображає механізм події, що розслідується, дії злочинця та інших осіб¹¹⁴. О. Я. Смолянінова наводить більш розгорнуте трактування обстановки вчинення злочину в криміналістичному аспекті, а саме як систему певним чином взаємодіючих між собою в конкретних умовах місця і часу факторів об'єктивної реальності, що зумовлюють спрямованість і хід поведінки людей в події злочину, а також детермінуючий характер, механізм і умови матеріального відображення, процесів і явищ, що відбуваються у вигляді характерної, відносно стійкої (для однотипних злочинів) сукупності слідів, дослідження яких дає змогу судити про суть того, що відбулося¹¹⁵.

Є. Ю. Буджиганчук пропонує висвітлювати сутність обстановки вчинення злочину через розкриття її змісту, а саме таких складових елементів, як: місце вчинення, час та умови¹¹⁶. На багатокomпонентність обстановки кримінального правопорушення вказує й В.В. Тіщенко, на думку якого вказана категорія включає в себе: «а) ча-

¹¹⁴ Коваленко В. В. Предмет та обстановка як елементи криміналістичної характеристики порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Європейські перспективи. 2021. № 2. С. 73. DOI 10.32782/EP.2021.2.12.; 210. Шеремет А. П. Криміналістика: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ, 2009. С. 343.

¹¹⁵ Смолянінова О. Я. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати митних платежів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. № 35. Т. 2. С. 98.

¹¹⁶ Буджиганчук Є. Ю. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики сутенерства, вчиненого організованою групою. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 1. С. 241. DOI 10.31733/2078-3566-2020-1-238-244.

сову характеристику розвитку події злочину; б) просторову характеристику на всіх її етапах; в) матеріальну обстановку місця підготовки, вчинення і приховування злочину; г) погодні та інші природно-кліматичні умови; ґ) поведінку учасників злочинної події; д) соціально-побутові і психологічні відносини; е) умови загального характеру, на фоні яких відбувалася злочинна подія; є) обставини, що сприяють чи перешкоджають підготовці, здійсненню і приховуванню злочину»¹¹⁷.

З вищенаведеного помітно, що обстановка вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є невід'ємним елементом відповідної криміналістичної характеристики, що виражається у її тісному взаємозв'язку з іншими структурними складовими такої характеристики. Насамперед, мова йде про залежність обстановки зі способами, часом учинення протиправного діяння та його типовими слідами. Вказаний зв'язок безпосередньо використовується при встановленні та відтворенні події кримінального правопорушення, а також збиранні відповідної доказової інформації, зокрема, під час планування й організації досудового розслідування, проведення окремих процесуальних дій тощо¹¹⁸.

Тому повністю погоджуємося з думкою, що обстановка скоєння є одним із досить значимих системоутворюючих елементів криміналістичної характеристики, оскільки «відображаючи механізм скоєння злочину, відби-

¹¹⁷ Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. С. 69.

¹¹⁸ Shevtsiv V. Situation of committing criminal offense as element of forensic characteristics. Legal, Economic Science and Praxis. 2022. No. 4. Pp. 48-52 (Hungary).

вається у різноманітних слідах скоєного як слідоутворюючих й слідосприймаючих об'єктів, що має суттєве значення для встановлення ретроспективної моделі скоєного злочину. Всі вищенаведені криміналістично значущі компоненти досліджуваної обстановки скоєння злочину у своїй сукупності забезпечують формування обстановки вчинення ... як самостійного елемента криміналістичної характеристики досліджуваного злочину. Водночас для виконання свого системоутворюючого значення обстановка скоєння злочину має перебувати у взаємозв'язку з іншими структурними елементами криміналістичної характеристики злочину. Саме наявність взаємозалежностей таких елементів забезпечує виконання криміналістичною характеристикою свого функціонального призначення»¹¹⁹.

Разом із тим варто акцентувати увагу, що зміст обстановки вчинення кримінального правопорушення, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, буде залежати від її трактування. У широкому розумінні обстановка є сукупністю часу, місця й умов учинення кримінального проступку та/чи злочину, а у вузькому – виключно обставин (умов), за яких здійснювались підготовка, безпосереднє вчинення та приховування кримінального правопорушення. При цьому окремо наголосимо, що часто складові обстановки вчинення кримінального правопорушення, настільки переплітаються, що не вдається і

¹¹⁹ Парфіло І. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 6. С. 201.

недоречно їх розглядати у відриві одне від одного. У таких випадках доцільніше обстановку висвітлювати залежно від її широкого розуміння.

Перед тим, як охарактеризувати обстановку вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, потрібно звернути увагу на тлумачення часу та місця вчинення кримінального правопорушення.

А. Вознюк, досліджуючи актуальні проблеми кримінально-правового розуміння часу вчинення злочину, відзначає, що він є елементом події кримінального правопорушення й у зв'язку з цим є обставиною, яка підлягає доказуванню в кримінальному провадженні; забезпечує правильну кваліфікацію кримінального правопорушення та притягнення особи до кримінальної відповідальності; є елементом криміналістичної та кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, з огляду на що використовуються відповідно для розробки ефективної методики розслідування кримінальних правопорушень і ефективної системи заходів запобігання суспільно небезпечним діям, передбаченим законом про кримінальну відповідальність¹²⁰.

Час вчинення кримінального правопорушення є поняттям, тлумачення якого закріплено законодавцем у ч. 3 ст. 4 КК України, згідно з яким ним визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності¹²¹. Проте наведена дефініція жодним чином не визначає суттєвих

¹²⁰ Вознюк А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 258.

¹²¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

рис указанного терміну, які дозволяють з'ясувати його роль і відмінність від інших, зокрема суміжних, понять. У доктрині кримінального права пропонують визначати час учинення кримінального правопорушення за допомогою словосполучення «певний (відповідний) проміжок (відрізок) часу»¹²². На деякі уточнення вказують А. В. Савченко і П. Л. Фріс, а саме, з чим пов'язаний окремий період, протягом якого вчиняється кримінальне правопорушення: пора року, місяця, тижня, доби, а також час, пов'язаний з деякими умовами¹²³; про настання у відповідний проміжок часу передбачених законом шкідливих наслідків¹²⁴.

Імпонує підхід диференційованого трактування в кримінальному праві часу вчинення кримінального правопорушення. Мова йде про розрізнення часу вчинення кримінального правопорушення як універсальної кримінально-правової категорії й як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення. У першому випадку під окресленим поняттям ва-

¹²² Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. С. 181.; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Бойко А. М., Брич Л. П., Дудоров О. О. та ін.; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 13.; Панов М. І. Час вчинення злочину. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін. Харків: Право, 2017. С. 1018.

¹²³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. С. 16.

¹²⁴ Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 3-те вид., доп. і переробл. Одеса: Фенікс, 2018. С. 139.

рто розуміти період, протягом якого суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення, а в другому – передбачена диспозицією кримінально-правової норми риса кримінального правопорушення, яка характеризує тривалість його вчинення¹²⁵.

З криміналістичної позиції час учинення кримінального правопорушення не обмежується астрономічними властивостями: рік, місяць, дата, години, хвилини, секунди, а розглядається у всій сукупності взаємозв'язків і відносин з іншими обставинами розслідуваного кримінального протиправного діяння. Це може бути час, пов'язаний із сезонністю, з настанням темряви або, навпаки, світлого часу доби, часом найменшої кількості можливих свідків тощо¹²⁶.

Поряд із способом, обстановкою та часом учинення кримінального правопорушення як істотну рису кримінального протиправного діяння в кримінальному праві прийнято розглядати й місце його вчинення. Вказана ознака, на думку А. А. Музики, Т. В. Родіонової, «може допомогти у пізнанні каузального потенціалу відповідної поведінки особи»¹²⁷. Більше того, вчені акцентують увагу на тому, що з'ясування особливостей місця вчинення злочину дозволяє встановити причинний зв'язок

¹²⁵ Вознюк А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 261.

¹²⁶ Парфіло І. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2018. № 6. С. 200.

¹²⁷ Музика А. А., Родіонова Т. В. Значення місця вчинення злочину для встановлення причинного зв'язку між діянням і його наслідками. Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 1 (6). С. 144.

між діянням та його наслідками. Будучи факультативною ознакою об'єктивної сторони складу злочину, місце вчинення злочину безпосередньо не впливає на кваліфікацію вчиненого, проте його певні особливості можуть опосередковано позначитися на встановленні окремих ознак складу злочину. Наприклад, особливості місця вчинення злочину нерідко свідчать про природний характер суспільно небезпечних наслідків, що настають. А це, своєю чергою, дозволяє оцінювати певне діяння як таке, що містило в собі внутрішню закономірність породження небезпечних наслідків¹²⁸.

Тому слушною вбачається вказівка Л. Брич на необхідність розрізняти місце вчинення кримінального правопорушення як невід'ємну властивість кожного реально вчиненого протиправного діяння, зокрема з точки зору дії кримінального закону в просторі, й як ознаку складу кримінального правопорушення¹²⁹.

Також заслуговує на увагу твердження, що місцем вчинення кримінального правопорушення, як правило, визнається не конкретний простір, який має точні координати, а певні ланки суспільно-виробничої або іншої громадсько-соціальної системи (конкретні підприємства, цехи, дільниці тощо)¹³⁰.

¹²⁸ Там же.

¹²⁹ Брич Л. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів інших правопорушень. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2011. Вип. 52. С. 267, 277.

¹³⁰ Парфіло І. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2018. № 6. С. 199.

З урахуванням вищенаведеного варто зазначити, що час, місце й обстановка є взаємозалежними структурними елементами криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які представлені сукупністю відомостей про часово-просторові та інші умови здійснення благодійної діяльності, пов'язані з реалізацією кримінального протиправного задуму.

Говорячи про обстановку вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, передусім варто зазначити, що вказані протиправні діяння вчиняються в сферах благодійної діяльності. При цьому сферами такої діяльності згідно з ч. 2 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» є:

- 1) освіта;
- 2) охорона здоров'я;
- 3) екологія, охорона довкілля та захист тварин;
- 4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога;
- 6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;
- 7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини;
- 8) наука і наукові дослідження;
- 9) спорт і фізична культура;

10) права людини і громадянина та основоположні свободи;

11) розвиток територіальних громад;

12) розвиток міжнародної співпраці України;

13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України;

14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні;

15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану¹³¹.

Крім того, сфери вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень можуть відповідати напрямам здійснення волонтерської діяльності. Зокрема, мова йде про:

– підтримку малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

– здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

– надання волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану,

¹³¹ Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 25. Ст. 252.

проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

- надання волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та інших видовищних і громадських заходів;

- ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та

інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;

– подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації;

– подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України;

– надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;

– надання волонтерської допомоги особам, які постраждали внаслідок інфекційних (небезпечно інфекційних, особливо небезпечних інфекційних) хвороб та епідемій;

– надання волонтерської допомоги, пов'язаної із захистом та рятуванням тварин; тощо¹³².

При цьому аналіз слідчої та судової практики з виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вказує, що найчастіше вказані кримінальні правопорушення вчиняються у сферах:

– надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним орга-

¹³² Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435.

нам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення (79,93 %);

– надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок дії правового режиму воєнного стану (13,61 %);

– надання допомоги закладам охорони здоров'я (6,46 %) ¹³³.

Крім того, варто зазначити, що діяння, пов'язане з незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, було криміналізовано 24.03.2022 ¹³⁴, а саме в умовах дії правового режиму воєнного стану. Відповідно, говорячи про час і обстановку вчинення окреслених кримінальних правопорушень, слід указати, що 100 % з них було скоєно під час воєнного стану. Останній згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» є особливим правовим режимом, що «вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам

¹³³ Шевців В.М. Час, місце, обстановка незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вересня 2022 р.). С. 114–117. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_202220930/article/view/shevtsiv

¹³⁴ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 № 2155-IX. Голос України. 02.04.2022. № 74.

державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»¹³⁵.

Зокрема, відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб¹³⁶. Строк дії воєнного стану було продовжено відповідними Указами Президента України з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб¹³⁷, з 05 години 30 хвилин 25 квітня

¹³⁵ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

¹³⁶ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.; Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Голос України. 24.02.2022. № 37.; Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Голос України. 24.02.2022. № 37.; Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

¹³⁷ Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від

2022 року строком на 30 діб¹³⁸, з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб¹³⁹, з 05 години 30 хвилин 23 серпня 2022 року строком на 90 діб¹⁴⁰, з 05 години 30 хвилин 21 листопада 2022 року строком на 90 діб¹⁴¹.

Щодо місця вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, ними найчастіше є прикордонні регіони, оскільки значна частка гуманітарної допомоги отримується із-за кордону та проходить розмитнення. Зокрема, це Чернівецька, За-

15.03.2022 № 2119-IX. Голос України. 19.03.2022. № 62.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 № 133/2022. Голос України. 18.03.2022. № 59.

¹³⁸ Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 21.04.2022 № 2212-IX. Голос України. 22.04.2022. № 92.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 18.04.2022 № 259/2022. Голос України. 22.04.2022. № 92.

¹³⁹ Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 22.05.2022 № 2263-IX. Голос України. 23.05.2022. № 109.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 № 341/2022. Голос України. 24.05.2022. № 115.

¹⁴⁰ Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.08.2022 № 2500-IX. Голос України. 17.08.2022. № 168.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12.08.2022 № 573/2022. Голос України. 17.08.2022. № 168.

¹⁴¹ Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 16.11.2022 № 2738-IX. Голос України. 18.11.2022. № 235.; Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 07.11.2022 № 757/2022. Голос України. 18.11.2022. № 235.

карпатська та Львівська області. Крім того, місцями вчинення вказаних кримінальних правопорушень є гуманітарні хаби та пункти видачі гуманітарної допомоги, які функціонують у всіх регіонах України. Окремо варто вказати, що одним із способів отримання пожертв та гуманітарної допомоги, а також їх нецільового використання з метою отримання прибутку є створення відповідних дописів у соціальних мережах. Відповідно місцем учинення вказаних протиправних діянь у такому разі варто вважати й кіберпростір, що значно полегшує зловмисникам досягти протиправного задуму, адже фактичне місцезнаходження правопорушника та місця «продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку»¹⁴² будуть різнитися. Як приклад, слідчі Калуського районного відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області за процесуального керівництва Калуської окружної прокуратури встановили, що з травня по серпень 2022 року обвинувачений, називаючи себе волонтером, через соціальну мережу збирав кошти для Збройних Сил України та особам, які потребують допомоги у зв'язку з військовою агресією РФ проти України. Він збирав пожертви на особисті банківські рахунки для нібито придбання автомобілів, приладів нічного бачення, безпілотників, теплові-

¹⁴² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

зійних прицілів. Таким чином чоловік отримав від громадян понад 1,7 млн грн, які привласнив, не надавши жодної допомоги ЗСУ¹⁴³.

Ще одним невід'ємним структурним елементом криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є типові сліди, адже, як удадо зазначає Н.А. Сьоміна, «дані про механізм вчинення злочину містяться у джерелах криміналістично значимої інформації, що утворюється внаслідок відображення злочинної події в навколишньому середовищі»¹⁴⁴. Іншими словами, будь-яке кримінальне правопорушення характеризується інформаційним відображенням події кримінального протиправного діяння ззовні, що, своєю чергою, дозволяє дійти висновку стосовно способу вчинення діяння та особи злочинця¹⁴⁵. Через що особливого значення під час встановлення обставин учинення кримінального правопорушення, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відводиться діяльності слідчого (дознавача) з виявлення слідів кримі-

¹⁴³ Привласнив 1,7 млн гривень благодійних внесків на підтримку ЗСУ – на Прикарпатті судитимуть псевдоволонтера. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts /privlasniv-17-mln-griven-blagodiinix-vneskiv-na-pidtrimku-zsu-na-prikarpatti-suditimut-psevdovolontera>.

¹⁴⁴ Сьоміна Н. А. Механізм вчинення злочину: поняття та елементи. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2009. № 3. С. 161.

¹⁴⁵ Пчеліна О. В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. Форум права. 2017. № 5. С. 342.

нального правопорушення (його відображення), їх дослідження та надання правильної інтерпретації¹⁴⁶. Не дарма, серед основних умінь співробітників правоохоронних органів, у тому числі підрозділів досудового розслідування, виокремлюють вміння «читати» сліди кримінального правопорушення¹⁴⁷.

Як зазначають Ю. О. Гресь та В. В. Тіщенко, слідова картина, що утворюється на місці події, являє собою складний комплекс різнопланових слідів, що відображають механізм вчинення злочину, поведінку потерпілого та злочинця до і після вчинення злочину, наявність чи відсутність на місці вчинення злочину осіб, які могли стати свідками протиправного діяння, емоційний стан та мотиви злочинця, його особисте ставлення до потерпілого тощо¹⁴⁸. А. А. Мацола також акцентує увагу на тому, що слідова картина кримінального правопору-

¹⁴⁶ Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Формування доказів у кримінальному провадженні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. № 2. С. 119.

¹⁴⁷ Криміналістика: підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтєвський та ін. Київ: АТІКА, 1998. С. 122.; Павлюк О. Слідова картина та типова обстановка вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їхнім майном. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 299.

¹⁴⁸ Гресь Ю. О. Місце події як джерело інформації про особу злочинця. Правове життя сучасної України: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 407.; Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 138.

шення, насамперед, є цілісною системою речових джерел кримінально-релевантної інформації про механізм протиправного діяння¹⁴⁹.

У контексті вищезазначеного варто виокремити типові сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Проте спочатку потрібно з'ясувати, що в криміналістичній науці розуміють під поняттям «слід кримінального правопорушення».

Так, В. Ю. Шепітько у криміналістичному енциклопедичному словнику зазначає, що термін «слід» прийнято вживати у вузькому та широкому розуміннях. У першому випадку під слідом пропонують розуміти матеріально-фіксоване відображення, а в другому – результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок вчинення злочину¹⁵⁰. Тобто у вузькому розумінні слід кримінального правопорушення зводиться до слідів-відображень або, як їх ще називають, слідів-відбитків, а у широкому – це будь-які матеріальні й ідеальні сліди. При цьому до матеріальних слідів варто відносити й електронні (комп'ютерні) сліди, бо в механізмі вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги все частіше використовуються комп'ютерні й інформаційні технології.

¹⁴⁹ Мацола А. А. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики перешкодження законній професійній діяльності журналістів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 53. Т. 2. С. 117.

¹⁵⁰ Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В. Я. Тація. Харків: Право, 2001. С. 201–202.

Криміналістичну характеристику типових слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто здійснювати, керуючись широким підходом до трактування терміну «слід», шляхом виокремлення двох груп, а саме – матеріальних та ідеальних слідів.

Типові матеріальні сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги представлені предметами вказаних кримінальних правопорушень (транспортними засобами, індивідуальними засобами захисту, лікарськими та медичними засобами, одягом, продуктами харчування і т. п.), документами (виписками з банківських рахунків, сертифікатами кінцевого споживача, деклараціями про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, гарантійними листами кінцевого користувача товарів, договорами купівлі-продажу, статутними й установчими документами, дозвільними документами й т. д.), записами на сторінках у соціальних мережах, переписуваннями в месенджерах та електронній пошті, мобільними телефонами, комп'ютерами, ноутбуками, грошовими купюрами тощо.

Якщо говорити про ідеальні сліди, то під ними прийнято розуміти криміналістично значиму інформацію, сприйняту й відображену людиною у вигляді уявних (пам'ятних) образів, яка може бути ним відтворена у вербальній чи іншій формі або одержана з її пам'яті за-

собами, припустимими для використання в кримінальному судочинстві¹⁵¹. Відповідно носіями ідеальних слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є свідки та підозрювані особи. При цьому свідками можуть бути службові особи митниць, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо; очевидці нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; працівники банківських установ; працівники благодійних організацій; волонтери; близькі особи, знайомі та колеги правопорушника¹⁵².

Як приклад, у кримінальному провадженні № 4202210000000168 ідеальні сліди кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201² КК України, були відтворені вербально начальником автомобільного відділення секції озброєння та техніки Північного оперативного територіального об'єднання Національної гвардії України ОСОБА_1, командиром ВЧ НОМЕР_1 ОСОБА_2, заступником начальника Північного оперативного територіального об'єднання з персоналу Національної гвардії України ОСОБА_3, під час їх допиту

¹⁵¹ Мацола А. А. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики перешкодження законній професійній діяльності журналістів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 53. Т. 2. С. 119.

¹⁵² Шевців В. М. Типові сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 9–11. URL: http://library.pp-ss.pro/index.php /ndippsn_20220630 /article/view/shevtziv.

в якості свідків і зафіксовані у відповідних протоколах. При цьому уявні образи в пам'яті свідків стосувалися того, що підозрюваний звернувся до військової частини НОМЕР_1 Нацгвардії України з проханням надати їх підприємству сертифікат кінцевого споживача з метою ввезення на митну територію України військової амуніції – бронепластин та захисних шоломів для подальшої безоплатної передачі цій військовій частині, та в подальшому у їх безоплатній передачі було відмовлено¹⁵³.

Отже, час, місце й обстановка є взаємозалежними структурними елементами криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які представлені сукупністю відомостей про часово-просторові та інші умови здійснення благодійної діяльності, пов'язані з реалізацією кримінального протиправного задуму. Типові сліди вказаної категорії кримінальних правопорушень представлені матеріальними (предметами гуманітарної допомоги, документами, записами на сторінках у соціальних мережах, переписуваннями в месенджерах та електронній пошті, мобільними телефонами, комп'ютерами, ноутбуками, грошовими купюрами, тощо) й ідеальними (уявними образами в пам'яті свідків (службових осіб митниць, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо; очевидців нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; працівників банківських установ;

¹⁵³ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-к-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

працівників благодійних організацій; волонтерів; близьких осіб, знайомих і колег правопорушника) та підозрюваного) слідами.

1.5. Характеристика особи правопорушника

У механізмі вчинення будь-якого кримінального правопорушення, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, центральне місце завжди посідає особа злочинця. Це пояснюється тим, що протиправне діяння завжди кимось учиняється. Саме по собі воно априорі не може реалізуватися. Без правопорушника, який є суб'єктом, не буде складу кримінального правопорушення. Іншими словами, «жодне кримінальне правопорушення не може бути реалізоване за відсутності людини, яка здійснює злочинну діяльність»¹⁵⁴. Тому очевидним і логічним є те, що одним із ключових елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є особа злочинця. У зв'язку з цим необхідно виокремити основні типові риси, властиві правопорушникам для вказаної категорії кримінальних проступків і злочинів.

Перед тим як визначити типові ознаки особи злочинця, який вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, потрібно встановити,

¹⁵⁴ Тихоненко В. М. Криміналістична характеристика особи злочинця в злочинах, передбачених ст. 355 Кримінального кодексу України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 124.

що слід розуміти під категорією «особа злочинця (правопорушника)» та чим представлена вказана система.

Повністю погоджуємося з тим, що «актуальність дослідження зумовлюється гострою потребою в розумінні поняття «особа злочинця», оскільки це є базовою категорією кримінології, криміналістики, кримінального права, так як проблема особи людини – це одна з найбільш актуальних проблем науки»¹⁵⁵. При цьому, як відзначає Є. М. Рожик, категорія «особа злочинця» у криміналістиці не має уніфікованого визначення, а тому варто звернути більш детальну увагу на наукові підходи до її визначення¹⁵⁶.

С. Ф. Денисов правильно підкреслює, що «особа злочинця є складним, інтегруючим і багатовекторним поняттям»¹⁵⁷. У зв'язку з чим у вітчизняній науці «існує низка визначень особи злочинця, які можна об'єднати за трьома ознаками:

- формальна ознака передбачає підхід, за яким особа злочинця розглядається як особа людини, яка вчинила злочин, з наданням їй цілісної характеристики;
- змістовна ознака передбачає окрему характеристику особи злочинця у зв'язку з учиненням нею злочину та наявністю причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням та особою;

¹⁵⁵ Бондар А. Р. Типова особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики побоїв і мордувань. Право і суспільство. 2018. № 2. Ч. 3. С. 177.

¹⁵⁶ Рожик Є. М. Особа злочинця та наслідки злочину: криміналістичний аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 83. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.48.18>.

¹⁵⁷ Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2020. № 1 (22). С. 154.

– формально-змістовна ознака – та, за якою виділяється стан особи в момент учинення злочину, а саме коли до та після вчинення злочину (часовий термін) особа не може вважатися «особою злочинця»¹⁵⁸.

Проте наведені вище підходи до трактування особи злочинця стосуються передусім її кримінально-правової та кримінологічної характеристики. Тому залишений поза увагою прикладний характер типових ознак про особу злочинця під час виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень окремої категорії. Вказані підходи в більшій мірі стосуються ознак, які дозволяють характеризувати особу як суб'єкта кримінального правопорушення та встановити детермінанти її протиправної поведінки заради запобігання виокремленого різновиду кримінальних правопорушень у майбутньому.

Аналіз дефініцій особи злочинця з криміналістичного аспекту здійснює Є. М. Рожик, за результатами якого виокремлює три підходи до її розуміння:

1) особа злочинця як соціально-біологічна система, властивості й ознаки якої відображаються у матеріальному середовищі та використовуються для розкриття та розслідування злочинів (основним представником такого підходу є М. В. Салтевський)¹⁵⁹;

2) особа злочинця як поняття, що виражає сутність особи, яка вчинила злочин (часто вчені розкривають

¹⁵⁸ Головин Є. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. *Path of Science*. 2021. No 8. Vol. 7. С. 1010. DOI 10.22178/pos.73-3.; Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 154.

¹⁵⁹ Салтевський М. В. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ: ВІПОЛ, 1994. С. 112.

зміст такого поняття шляхом переліку ознак і властивостей правопорушника);

3) особа злочинця – це сукупність даних про неї, які можуть визначити ефективні шляхи розшуку та викриття злочинця, та пов'язані з цим завдання розслідування¹⁶⁰.

З приводу зазначеного вище варто вказати, що всі підходи мають право на існування. Більше того, вони не суперечать один одному, а навпаки – доповнюють. Тому, на наш погляд, їх об'єднання при формуванні дефініції особи злочинця дозволить в повній мірі передати сутність указанного поняття.

У цьому контексті повністю погоджуємося з твердженням, що особа злочинця за своєю суттю є широким поняттям, яке містить в собі сутність особи, комплекс ознак, які її характеризують, її моральний і духовний світ у взаємодії із соціальними й індивідуальними життєвими умовами, що тією чи іншою мірою вплинули на вчинення злочину¹⁶¹. Вказує на те, що особа злочинця виражає сутність особи й авторський колектив підручнику «Криміналістика» за редакцією В.Ю. Шепітька. На їх думку, така сутність представлена системою ознак, зо-

¹⁶⁰ Рожик Є. М. Особа злочинця та наслідки злочину: криміналістичний аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 83–84. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.48.18>.

¹⁶¹ Карпенко Р. С. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 9. С. 144.

крема, даними демографічного характеру, деякими моральними властивостями та психологічними особливостями¹⁶².

А. Р. Бондар також поділяє думку, що особа злочинця є широким поняттям, яке поєднує в собі комплекс ознак, що характеризують правопорушника та вказують на його роль в кримінальній протиправній діяльності. При цьому, проаналізувавши панівний у кримінології підхід до виокремлення основних груп ознак особи злочинця (соціально-демографічних, кримінально-правових і морально-психологічних)¹⁶³, учений пропонує з метою здійснення криміналістичної характеристики особи злочинця групувати дані про правопорушника наступним чином:

- соціальні – соціальний стан, освіта, національність, сімейний стан, професія тощо;
- психологічні – світогляд, переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент тощо;
- біологічні – стать, вік, особливі прикмети, сила, зріст, вага тощо¹⁶⁴.

В. А. Динту також указує, що особі злочинця як елементу криміналістичної характеристики притаманні відмінні риси. Зокрема, це сукупність соціально значущих ознак і відносин, які характеризують винну в порушенні кримінального закону людину в поєднанні з

¹⁶² Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2011. 464 с.

¹⁶³ Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужа. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 96.

¹⁶⁴ Бондар А. Р. Типова особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики побоїв і мордувань. Право і суспільство. 2018. № 2. Ч. 3. С. 179.

іншими умовами та обставинами, що впливають на її злочинну поведінку¹⁶⁵. З наведеного помітно, що науковець робить акцент на сукупному зв'язку між ознаками та відносинами, які визначають соціальне становище особи та їх вплив на кримінальну протиправну поведінку. Крім того, виокремлюється така суб'єктивна риса особи злочинця як її вина у вчиненні кримінального правопорушення. Разом із тим ученим указується на невичерпаність умов, які зумовлюють кримінальну протиправну поведінку злочинця та реалізацією протиправного задуму.

Досить розгорнуте визначення особи злочинця пропонують автори підручнику «Кримінологія: Загальна та особлива частини» за редакцією І. М. Даньшина, а саме як сукупності істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпечності, а винній у цьому особі – властивості суспільної небезпечності, у зв'язку із чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом¹⁶⁶. Наведене трактування в більшій мірі стосується не криміналістичного, а кримінально-правового та кримінологічного аспектів розуміння особи злочинця.

Безперечно, особа злочинця – це поняття, яке поєднує в собі низку ознак, що характеризують та в повній

¹⁶⁵ Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2014. 237 с.

¹⁶⁶ Кримінологія: Загальна та особлива частини: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Ли- соєд; за заг. ред. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 365 с.

мірі висвітлюють сутність правопорушника. Тому повністю погоджуємося із намаганнями вчених визначити її за допомогою словосполучень «система», «сукупність», «комплекс». Як приклад, П. С. Матишевський, розкриваючи зміст поняття «особа злочинця», вдало вказує, що воно охоплює широке коло соціально значущих властивостей (ознак) особи, такий комплекс її ознак як особисті властивості, її зв'язки та стосунки з іншими людьми, її моральний і духовний світ, індивідуальні особливості, життєві установки¹⁶⁷. При цьому варто відзначити, що, характеризуючи особу злочинця, потрібно не просто назвати якомога об'ємний перелік властивостей правопорушника, а виокремити саме ті, які дійсно впливають на механізм учинення кримінального правопорушення, визначають закономірності в ньому та в подальшому дозволяють оптимізувати діяльність з виявлення, розкриття та розслідування окремого різновиду кримінальних правопорушень, зокрема, незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Тому в цьому контексті імпонує твердження, «що особа злочинця не є простим набором або сукупністю певних ознак чи властивостей, які ізольовані один між одним та із зовнішнім середовищем. Навпаки, особа злочинця це складна система властивостей, які знаходяться у постійному тісному детермінаційному зв'язку та можуть піддаватися впливу із зовнішнього середовища»¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 35.

¹⁶⁸ Рожик Є. М. Особа злочинця та наслідки злочину: криміналістичний аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 84. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.48.18>.

Цікавим є розуміння особи злочинця як соціально-психологічного поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, які формуються в результаті вчинення злочинів¹⁶⁹.

Проте, як зазначалося раніше, повноцінно розкрити сутність особи злочинця як елементу криміналістичної характеристики, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, неможливо без з'ясування криміналістичного значення вказаної категорії.

Зокрема, В. В. Тіщенко підкреслює, що основне призначення особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики полягає в тому, що відомості, які характеризують типову особистість злочинця, який вчиняє злочин певної спрямованості, сприяють побудові версій щодо нього, його пошуку та встановленню¹⁷⁰. Більш розгорнуто роль криміналістичної характеристики особи злочинця розкриває В. В. Корнієнко. На його думку, «криміналістику цікавить виключно інформація, що дозволить визначити напрям і способи пошуку особи, яка вчинила злочин, обрати найоптимальніші методи розслідування злочинів, спрогнозувати поведінку особи в тій чи іншій ситуації, установити зв'язок між даними про особу злочинця, схему чи технологію злочинного збагачення та обставини вчинення нею злочину, отримати дані про тих, хто найчастіше вчиняє злочини такого виду. Наведені дані про типові ознаки поведінки

¹⁶⁹ Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: акад. курс. Київ: Ін Юре, 2004. С. 358.

¹⁷⁰ Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. С. 62.

суб'єктів злочинів дозволяють слідчому чи оперативному працівникові виявити схильних до протиправної поведінки осіб, значно звужити коло підозрюваних, з'ясувати мету та мотив вчинення злочину, побудувати версії та спланувати тактичні операції, а після того, як підозрюваний стане відомим, – визначити лінію поведінки відносно нього¹⁷¹.

У контексті вищенаведеного цілком погоджуємося, що «із криміналістичної точки зору вивчення особи злочинця надає слідству ряд додаткових можливостей. Зокрема, відомості про неї дають змогу виокремити ті дані, що необхідні для організації найбільш ефективного розшуку особи, яка вчинила злочин, а в подальшому – її викриття, забезпечують усунення причин та умов вчинення кримінальних правопорушень та їх рецидивів. А під час проведення слідчих (розшукових) дій – можливість ефективного встановлення психологічного контакту, застосування відповідних тактичних прийомів»¹⁷².

При цьому на внутрішню структуру системи «особа злочинця» в криміналістичній характеристиці наголошують всі вчені без виключення. Просто одні з них здійснюють спроби до групування таких елементів, а інші наводять у вигляді звичайного переліку. Зокрема, В.В. Тищенко пропонує криміналістично значущі властивості особи злочинця ділити на наступні три групи:

¹⁷¹ Корнієнко В. В. Криміналістична характеристика особи злочинця та злочинних груп у сфері банківської діяльності. *Право і Безпека*. 2015. № 2 (57). С. 98–102.

¹⁷² Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 181. DOI <https://doi.org/10.15421/3919122>.

1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки;

2) психічні, що свідчать про інтелект, емоційну й волюву сферу індивіда;

3) соціальні, що характеризують його соціальний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємини з іншими людьми тощо¹⁷³.

Є. М. Рожик також підтримує позицію, згідно з якою в структурі особи злочинця варто виокремлювати біологічні, психічні та соціальні властивості. При цьому науковець уточнює, що «біологічні властивості притаманні всім особам і напряду впливають на наслідки злочинів, оскільки в певній частині обумовлюють поведінку особи. ... Біологічні властивості дозволяють слідчому значно звузити коло розшукуваних осіб та оцінити фактичну подію злочину... Психічні властивості особи злочинця свідчать про інтелект, емоційну й волюву сферу індивіда, які у взаємозв'язку з біологічними конкретизують та звужують пошук особи, причетної до події злочину... Соціальні ж властивості особи злочинця детермінують її поведінку, яка пов'язана з її сприйняттям самим собою, а також тією соціальною групою, до якої вказана особа відноситься. До їх числа відносяться ознаки, що виникають як з волі і в інтересах злочинця, так і всупереч його бажанням. Вони відображають зміни, пов'язані з психічним і біологічним станом людського організму, із зовнішнім і внутрішнім виглядом, громадським статусом, соціалізацією особистості. До числа істотних в цій групі ознак зазвичай відносять соціальну і професійну приналежність, освітній рівень, посадове

¹⁷³ Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. С. 62.

становище, трудові функції, захоплення, спосіб життя, схильності, інтереси, наявність або відсутність фізичних недоліків, психічних аномалій, що виникли з тих чи інших причин в процесі життєдіяльності. Безумовно всі вказані властивості не є автономними та незалежними одна від одної. Саме в процесі такої взаємодії формується індивідуальність, тобто набір властивостей, що характерні лише одній особі»¹⁷⁴.

Дещо відмінну від вищенаведених систему особи злочинця наводить Ю. А. Чаплинська, пропонуючи в її структурі виділяти соціально-демографічні ознаки, моральні якості та психологічні властивості¹⁷⁵.

Більш розгорнуто структуру особи злочинця представляє В. М. Мельничок, включаючи до неї наступні елементи:

«1) що містять такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження й стан, сімейний стан і посада, національна й професійна належність, рівень матеріальної забезпеченості;

2) які визначають рівень розумного розвитку, освітньо-культурний рівень, знання, навички, вміння;

3) до яких входять моральні якості, ціннісні орієнтації й прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички;

4) що формують психічні процеси, властивості та стани особистості;

¹⁷⁴ Рожик Є. М. Особа злочинця та наслідки злочину: криміналістичний аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 85. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.48.18>.

¹⁷⁵ Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 182. DOI <https://doi.org/10.15421/3919122>.

5) що складаються із соціального змісту й прояву таких біофізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо»¹⁷⁶.

На нашу думку, зміст особи злочинця не може бути уніфікованим для всіх різновидів кримінальних правопорушень. Він повинен уточнюватися для кожної категорії протиправних діянь з урахуванням специфіки механізму їх учинення. Не є винятком із цього правила й система особи злочинця, характерна для незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Для кожного виду (групи) кримінальних правопорушень характерна своя типологія особи злочинця. Остання, як відомо, диференціюється на відмінностях характеру антигромадської її спрямованості та ціннісних орієнтаціях, до яких належить негативне ставлення до важливих благ людської особистості¹⁷⁷.

Аналіз механізму вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а також слідчої та судової практики з їх виявлення та досудового розслідування вказує, що особа злочинця характеризується соціально-демографічними та морально-психологічними властивостями. Обрана нами групування пояснюється тим, що соціально-демографічні ознаки визначають як біологічні ознаки правопорушника, так і його статус у соціальному середовищі, що без-

¹⁷⁶ Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. Юридична Україна. 2008. № 11. С. 101.

¹⁷⁷ Бишевец О. В., Романенко Т. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики шахрайств, що вчиняються в мережі Інтернет. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 1. С. 84.

посередньо впливають на способи реалізації кримінального протиправного задуму. Морально-психологічні якості об'єднані в одну групу, оскільки формування в особи світогляду, духовності, поглядів, переконань, установок і ціннісних орієнтирів відбувається під впливом її інтелектуальних, емоційних і вольових якостей¹⁷⁸. Як зазначає з цього приводу О. Є. Михайлов, моральність і психологія особистості формують потреби, інтереси та, нарешті, мотивацію, що й породжують злочинну поведінку¹⁷⁹. Саме морально-психологічні особливості особи злочинця відображають її ставлення до суспільства та держави, соціальних цінностей, базових гуманітарних принципів, а також суб'єктивна оцінка самого себе як особистості, власних інтересів, потреб і можливостей¹⁸⁰.

Виокремлені групи (соціально-демографічні та морально-психологічні) ознак особи злочинця перебувають у тісному, як прийнято називати діалектичному, зв'язку. Вони впливають на формування одне одного і, як результат, дозволяють прослідкувати залежності з іншими елементами криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Насамперед, з такими як обстановка, типові способи та сліди кримінального правопорушення.

¹⁷⁸ Корнякова Т. В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля: монографія. Київ: Ін Юре, 2011. С. 230–231.

¹⁷⁹ Михайлов О. Є. Кримінологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2012. С. 104.

¹⁸⁰ Курилюк Ю. Морально-психологічні ознаки злочинця, який посягає на прикордонну безпеку України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 10. С. 218.

Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняється:

- громадянами України (100 %);
- чоловіками у 88,89 % випадків, а жінками – 11,11 %;
- особами віком 18–28 років у 29,64 % випадків, 29–39 років – 40,74 %, 40–54 років – 22,22 %, 55–59 років – 3,7 %, 60 і більше років – 3,7 %;
- особами з вищою і фаховою передвищою освітою у 66,67 % випадків, базовою середньою та профільною середньою освітою – 33,33 %;
- особами, які працюють, у 70,38 % випадків, працездатними, які не працюють і не навчаються, – 22,22 %, студентами закладів вищої освіти – 3,7 %, безробітними – 3,7 %;
- у 33,33 % випадків у складі групи осіб, а 7,41 % – у складі організованої групи або злочинної організації;
- особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення (7,41 %).

Крім того, встановлено, що в більшості випадків особа вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з використанням службового становища. Як приклад, у кримінальному провадженні № 12022080000000284 досудовим розслідуванням встановлено, що у відповідності до довіреності № б/н від 06.03.2022, виданою Запорізькою обласною державною адміністрацією, заступника директора департаменту начальника управління економіки будівництва Департаменту економічного розвитку і торгівлі ЗОВА ОСОБА_1 уповноважено виконувати операції на станції «Запоріжжя-Вантажне» м. Запоріжжя Придніпровської залізниці щодо гуманітарного вантажу, який

надходить на адресу Запорізької обласної військової адміністрації. З вказаною довіреністю ОСОБА_1 ознайомлена, на підтвердження чого у довіреності міститься особистий підпис останньої. Примірник вказаної довіреності наданий до відома до Запорізької регіональної філії «Придніпровська залізниця» АТ «Укрзалізниця». ОСОБА_1, діючи умисно, з корисливих мотивів, користуючись недостатнім контролем з боку керівництва робочої групи з питань координації надання населенню гуманітарної допомоги, а також керівництва Запорізької обласної військової адміністрації, що виразилося у неналежній організації питань приймання, обліку, зберігання гуманітарної допомоги, у порушення вимог п. п. 1, 2, 8 ст. 9 закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» за № 996-XIV, достовірно знаючи, що кожна господарська операція повинна супроводжуватися складанням первинних документів, не складаючи жодних актів приймання-передачі товарно-матеріальних цінностей чи інших первинних документів щодо гуманітарного вантажу, що надійшов на адресу ЗОВА у вагоні № 24257651, передала частину вказаного гуманітарного вантажу (борошна) у кількості 580 мішків до складського приміщення (хабу) із зберігання гуманітарного вантажу, що розташоване на території ПрАТ «Запоріжжкран» (юридична адреса: м. Запоріжжя, вул. Кияшка, 16а), а іншу частину вантажу, виходячи за межі наданих їй повноважень, безпідставно передала до приміщень за адресою: м. Запоріжжя, вул. Сортувальна, 3, яке за інформацією ЗОВА не входить до офіційного списку приміщень, на яких розміщувалась гуманітарна допомога, та яке не було внесено до системи обліку «ГУ-ДОК». Передача ОСОБА_1 частини товару до приміщень за адресою: м. Запоріжжя, вул. Сортувальна, 3, позба-

вило можливості службовими особами ЗОВА обліку вказаної продукції, здійснення контролю щодо використання товару за цільовим призначенням, та як наслідок надало можливість невстановленим органом досудовим слідством особам вільно розпоряджатися переданою ОСОБА_1 до приміщень за адресою: м. Запоріжжя, вул. Сортувальна, 3, продукцією на свій власний розсуд¹⁸¹.

При цьому аналіз слідчої та судової практики з виявлення та досудового розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень показує, що особа злочинця обіймає посаду та використовує відповідне службове становище в органах місцевого самоврядування, місцевих органах виконавчої влади, військових адміністраціях, підприємствах, установах і організаціях різних форм власності, у тому числі благодійних організаціях, лікувальних установах, військових формуваннях тощо. Зокрема, у кримінальному провадженні № 42022100000000168 було доказано, що кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 201² КК України, вчинено особою, яка на момент вчинення злочину була керівником ГО «Міжнародна асоціація спортивної і практичної стрільби, військово-прикладних видів спорту» код ЄДРПОУ, 42101490, засновником ТОВ «ВК «ІН-ФОРМАЦІЯ_4» код ЄДРПОУ НОМЕР_2¹⁸²; в кримінальному провадженні № 12022260000000011 особою злочинця був генеральний директор Обласного комуналь-

¹⁸¹ Справа № 335/2461/22. Судове провадження № 1-кс/335/2862 /2022. Кримінальне провадження № 12022080000000284. Матеріали Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя.

¹⁸² Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-кс-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

ного некомерційного підприємства «Чернівецька обласна клінічна лікарня»¹⁸³; в кримінальному провадженні № 42022091780000044 встановлено та доказано, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги було вчинено депутатом Івано-Франківської обласної ради та керівником Благодійної організації «Благодійний фонд «БО Турбота»¹⁸⁴.

Щодо мотивації особи злочинця під час вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, то вона полягає в прагненні злочинця збагатитися, не дивлячись на умови, в яких учиняється вказане правопорушення, та його суспільно небезпечні наслідки. Як приклад, корисливий мотив особи злочинця, що полягає в бажанні спільного збагачення внаслідок отримання прибутку шляхом продажу товарів гуманітарної допомоги, настільки виражений, що його не зупиняють ані дія в Україні правового режиму воєнного стану, ані заборона на продаж гуманітарної допомоги, ані обов'язок безоплатної передачі такої допомоги одному із військових формувань¹⁸⁵.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сформулювати наступні висновки:

¹⁸³ Справа № 727/8661/22. Судове провадження № 1-сс/822/315/22. Кримінальне провадження № 1202226000000011. Матеріали Чернівецького апеляційного суду.

¹⁸⁴ Справа № 344/11782/22. Судове провадження № 1-кк/344/4249/22. Кримінальне провадження № 42022091780000044. Матеріали Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області.

¹⁸⁵ Справа № 344/11782/22. Судове провадження № 1-кк/344/4249/22. Кримінальне провадження № 42022091780000044. Матеріали Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області.

– особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це система соціально-демографічних і морально-психологічних властивостей правопорушника, що зумовлюють його кримінальну протиправну поведінку, спрямовану на реалізацію антисоціальної установки шляхом досягнення протиправного задуму на збагачення шляхом отримання прибутку від продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном;

– незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зазвичай, вчиняється громадянами України (100 %), чоловіками (88,89 %), віком 29–39 років (40,74 %), з вищою і фаховою передвищою освітою (66,67 %), які працюють (70,38 %);

– тільки в 33,33 % випадків незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняється у складі групи осіб, а в 7,41 % – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення.

Висновки до розділу 1

1. Аргументовано, що криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є структурним елементом відповідної видової криміналістичної методики, який об'єднує в собі теоретичний і праксеологічний аспекти.

Запропоновано криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розуміти як систему наукових положень про узагальнені типові ознаки елементів механізму вчинення виокремленого різновиду кримінального правопорушення, що сприяють вирішенню працівниками органів досудового розслідування завдань кримінального провадження шляхом обрання оптимальної для кожного етапу ситуативно зумовленої програми розслідування. Обґрунтовано виокремлення серед елементів криміналістичної характеристики названих кримінальних правопорушень предмету кримінального правопорушення; типових способів підготовки, вчинення та приховування; часу, місця, обстановки та типових слідів кримінального правопорушення; особи злочинця.

2. З'ясовано, що предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201² КК України, є: 1) гуманітарна та безоплатна допомоги, які характеризуються неоплачуваністю; адресованістю конкретному отримувачеві; цільовим характером; реалізацією у грошовій або натуральній формі, у вигляді фінансової допомоги (пожертвувань), виконання певних робіт, надання певних послуг; підпаданням отримувача допомоги під ознаки категорій осіб, які її потребують; 2) благодійні пожертви, яким властива безоплатність, реалізація у формі передачі у власність набувача коштів, іншого майна та майнових прав, спрямованість на сприяння законним інтересам набувачам такої допомоги у визначених законом сферах благодійної діяльності, розвиток і підтримку цих сфер у суспільних інтересах, попередня оговореність про цілі такої жертви. Систематизовано й охарактеризовано об'єкти, які є предметом незакон-

ного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: автомобілі, завезені на територію України як гуманітарна допомога на потреби Збройних Сил України; військове спорядження (військова амуніція та військові прилади), зокрема, спеціальні засоби індивідуального захисту; продукти харчування; засоби гігієни; різноманітний одяг, взуття, інші речі побутового призначення; медичні засоби; лікарські засоби; транспортні засоби спеціалізованого призначення для надання швидкої медичної допомоги; іграшки; інші об'єкти. Встановлено, що предмет виокремлених кримінальних правопорушень, зазвичай, адресований на потреби Збройних Сил України, інших військових частин; тимчасово переміщених осіб; осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

3. Визначено типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як систему об'єднаних єдиним кримінальним протиправним задумом дій правопорушника з його підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Наголошено, що встановлення й узагальнення всіх структурних елементів способу вчинення кримінального правопорушення виокремленої категорії підвищує його пізнавальну функцію.

З'ясовано, що незаконному використанню з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги характерна підготовка (100 %), яка здійснюється шляхом: вивчення спеціальної літератури, в тому числі нормативно-правових актів про гуманітарну допомогу, благодійну діяльність та благодійні організації, волонтерську діяльність; консультування з фахівцями з приводу організації та

порядку отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; створення благодійних чи волонтерських організацій чи інших суб'єктів господарської діяльності із залученням до їх діяльності волонтерів; підшукування співучасників, планування протиправної діяльності та визначення ролей кожного із них; налагодження корисних зв'язків, у тому числі корупційних; вибору категорії товару (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги для реалізації кримінального протиправного задуму; вибору способу незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; підшукування каналів для реалізації не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; вибору, підшукування та підготовки знарядь і засобів учинення протиправного діяння; реєстрації через мережу інтернет акаунтів під виглядом законної господарської діяльності; розміщення оголошень; проведення попередніх зустрічей із потенційними покупцями; транспортування товарів (предметів) гуманітарної допомоги; підроблення документів; підготовки товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги; проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою; тощо.

Виходячи з кримінально-правової регламентації та механізму незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, виокремлено наступні типові способи безпосереднього вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень: продаж

за грошові кошти товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв; тимчасовий облік транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги; використання транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги для надання платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України. Наголошено, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може вчинятися шляхом учинення дій, передбачених іншими статтями Особливої частини КК України, тобто фактично дії з безпосереднього вчинення вказаного кримінального правопорушення можуть інколи мати окрему кримінально-правову кваліфікацію.

Названо способи приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: створення підставних благодійних і волонтерських організацій; залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності; фальсифікація документації; використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами; використання корупційних зв'язків; використання разових (не особистих) номерів мобільних телефонів; використання службових можливостей; використання інформаційних і цифрових технологій; тощо. У цілому приховування досліджуваного виду кримінальних правопорушень зводиться до того, що правопорушники активно в механізмі протиправної діяльності використовують інформаційні та цифрові технології. Підкреслено, що продаж товарів гуманітарної допомоги правопорушник може вчинити за відсутності прямого

контакту з покупцем. Наприклад, оголошення про продаж здійснюється шляхом розміщення повідомлення на сайті «OLX»; обліковий запис створюється із зазначенням несправжніх особистих даних; переписка з імовірними покупцями відбувається через вказаний застосунок; оплата здійснюється в безготівковій формі; товар надсилається покупцеві за допомогою кур'єрської служби «Нова пошта».

4. Встановлено, що час, місце й обстановка є взаємозалежними структурними елементами криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які представлені сукупністю відомостей про часово-просторові та інші умови здійснення благодійної діяльності, пов'язані з реалізацією кримінального протиправного задуму. З'ясовано, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найчастіше вчиняються у сферах: надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення (79,93 %); надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок дії правового режиму воєнного стану (13,61 %); надання допомоги закладам охорони здоров'я (6,46 %). 100 % указаних кримінальних правопорушень було скоєно під час воєнного стану. Зазначено, що місцями вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найчастіше є прикордонні регіони, оскільки значна частка гу-

манітарної допомоги отримується із-за кордону та проходить розмитнення. Зокрема, це Чернівецька, Закарпатська та Львівська області. Крім того, місцями вчинення вказаних кримінальних правопорушень є гуманітарні хаби та пункти видачі гуманітарної допомоги, які функціонують у всіх регіонах України. Підкреслено, що в окремих випадках місцем учинення вказаних протиправних діянь є кіберпростір, що значно полегшує зловмисникам досягти протиправного задуму. Виокремлено й охарактеризовано дві групи типових слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: матеріальні (предмети гуманітарної допомоги, документи, записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті, мобільні телефони, комп'ютери, ноутбуки, грошові купюри, тощо) й ідеальні (уявні образи в пам'яті свідків (службових осіб митниць, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо; очевидців нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; працівників банківських установ; працівників благодійних організацій; волонтерів; близьких осіб, знайомих і колег правопорушника) та підозрюваного).

5. Запропоновано під особою злочинця як елементом криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розуміти систему соціально-демографічних і морально-психологічних властивостей правопорушника, що зумовлюють його кримінальну протиправну поведінку, спрямовану на реалізацію антисоціальної установки

шляхом досягнення протиправного задуму на збагачення шляхом отримання прибутку від продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном. Встановлено, що правопорушниками є громадяни України (100 %), чоловіки (88,89 %), віком 29 – 39 років (40,74 %), з вищою і фаховою передвищою освітою (66,67 %), які працюють (70, 38 %). З'ясовано, що тільки в 33,33 % випадків незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняється у складі групи осіб, а в 7,41 % – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Початок розслідування та з'ясування обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Безперечно, виявлення та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є діяльністю, яка потребує акумуляції всіх сил і засобів. Іншими словами, ефективність такої діяльності напряду залежить від якості її організації. Тому вбачається неможливим формування методики розслідування окремого різновиду кримінальних правопорушень, у тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, без визначення організаційних основ такої діяльності. Тому в представленому підрозділі приділимо окрему увагу такому важливому аспекту діяльності з виявлення та досудового розслідування названих правопорушень як відкриття кримінального провадження, а також визначенню обставин, що підлягають з'ясуванню як на цьому етапі, так і впродовж усього процесу розслідування.

З'ясування специфіки відкриття кримінального провадження стосовно незаконного використання з ме-

тою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграє важливу роль, оскільки дає можливість визначити обсяг вихідної інформації в органів досудового розслідування та напрями розслідування з перших моментів, правильно оцінити слідчу ситуацію й обрати програму розслідування. Більше того, знання особливостей відкриття кримінального провадження щодо названої категорії кримінальних правопорушень та змісту обставин, що підлягають з'ясуванню, дає можливість слідчому (дознавачеві, детективові) спрогнозувати та спланувати свою діяльність на початковому та наступному етапах розслідування, обрати оптимальний слідчим ситуаціям алгоритм дій, налагодити взаємодію з іншими уповноваженими суб'єктами, тим самим забезпечивши ефективність досудового розслідування та досягнення, встановлених у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)¹⁸⁶, завдань кримінального провадження.

У цьому контексті правильним убачається твердження О. В. Одерія з приводу того, що «початковий етап розслідування в структурі слідчої діяльності має виключно важливе, ключове значення, оскільки саме тут закладають фундамент для встановлення обставин учиненого кримінального правопорушення, винуватості конкретної особи, а також виявляють і збирають більшість доказів. Організація розслідування на цьому етапі передбачає головним чином роботу з виявлення інформації, її опрацювання й оцінювання. У результаті цієї діяльності висувають версії та визначають напрями

¹⁸⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

розслідування, ухвалюють відповідні рішення, забезпечують їх виконання. Надалі цей процес відбуватиметься шляхом уточнення завдань та ухвалення нових рішень з урахуванням отриманих даних і результатів, завдяки чому слідчий має можливість прогнозувати процес розслідування загалом»¹⁸⁷.

Свого часу, з прийняттям нині діючого КПК України в теорії криміналістики розпочалися жваві дискусії приводу доцільності виокремлення в якості окремого етапу відкриття кримінального провадження. Зокрема, В. А. Журавель наголошує й обґрунтовує необхідність виділяти в якості самостійного етапу розслідування відкриття кримінального провадження¹⁸⁸. Разом із тим, значна частка вчених вважають, що відкриття кримінального провадження є моментом, з якого бере свій відлік початковий етап розслідування. На нашу думку, визнавати відкриття кримінального провадження самостійним етапом досудового розслідування з криміналістичної точки зору неправильно, бо воно фактично є одномоментною подією, яка позначає початок досудового розслідування, а значить можливість уповноважених суб'єктів здійснювати доказування за допомогою процесуальних засобів. Більше того, підстави та порядок відкриття кримінального провадження чітко визначені в положеннях чинного кримінального процесуального законодавства України та не видозмінюються залежно від різновиду вчиненого кримінального правопорушення.

¹⁸⁷ Одерій О.В. Відкриття кримінального провадження (окремий аспект). Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Т. 19 / голов. ред. Ю.В. Цуркан-Сайфуліна; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Гельветика, 2017. С. 259.

¹⁸⁸ Журавель В. Проблеми періодизації досудового розслідування. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 2 (77). С. 141.

Так, терміном «відкриття кримінального провадження» позначається початок досудового розслідування. Підстави та процесуальний порядок початку досудового розслідування визначені в ст. 214 КПК України. Зокрема, згідно з ч. 1 вказаної норми «слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань»¹⁸⁹. З наведеного помітно, що відкриття кримінального провадження відбувається шляхом і з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Про це йдеться і в ч. 2 ст. 214 КПК України. Винятком є ситуація, коли в умовах воєнного стану відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України. Проте такі відомості підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості¹⁹⁰. При цьому здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК

¹⁸⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

¹⁹⁰ Там же.

України, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом¹⁹¹.

Аналіз наведених положень КПК України вказують, що законодавець в якості підстав для відкриття кримінального провадження називає заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, дізнавачем, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Така чітка правова регламентація процесуальної діяльності саме на етапі початку досудового провадження (відкриття кримінального провадження) є передумовою законності та обґрунтованості подальшого розслідування та судового розгляду провадження¹⁹².

При цьому підставою початку досудового розслідування є не будь-які прийняті та зареєстровані заяви, повідомлення, а лише ті з них, з яких вбачаються вагомні обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, короткий виклад яких разом із прізвищем, ім'ям, по-батькові (найменуванням) потерпілого або заявника, серед іншого, вноситься до Єдиного реєстру досудового розслідування. Мова йде про те, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення

¹⁹¹ Там же.

¹⁹² Пожар В.Г. Початок кримінального провадження та забезпечення допустимості отриманих доказів на цьому етапі. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 травня 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 253.

про кримінальне правопорушення не допускається. Разом із цим слідчий, прокурор після прийняття та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, виходячи з їх змісту, має перевірити достатність даних, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, за наслідками чого ним приймається рішення про початок досудового розслідування шляхом внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань¹⁹³.

У разі надходження до органів поліції анонімних заяв чи повідомлень, що містять відомості про вчинені кримінальні правопорушення, їх реєстрація здійснюється в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» (журналі єдиного обліку), службах діловодства органу (підрозділу) поліції, після чого вони за дорученням керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, передаються до структурного підрозділу органу (підрозділу) поліції за відповідним напрямом діяльності для вжиття необхідних заходів. Поліцейський у разі встановлення в анонімних заявах чи повідомленнях відомостей, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки. Тобто анонімна заява чи повідомлення не реєструється як підстава для відкриття кримінального провадження, а лише є підставою для перевірки викладеної в ній інформації, після чого відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань може

¹⁹³ Попов С. Підстави початку досудового розслідування: ВС вказав на важливий аспект. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/217047-pidstavi-pochatku-dosudovogo-rozsliduvannya-vs-vka-zav-na-vazhliyiviy-aspekt>.

бути внесено за рапортом працівника поліції, який встановив наявність ознак злочину у заяві чи повідомленні¹⁹⁴.

З криміналістичної точки зору представляє інтерес зміст і джерело надходження відомостей про вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Адже отримання первинної інформації є важливим аспектом не тільки в діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, але їх протидії¹⁹⁵.

Перед тим як назвати джерела інформації про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які є підставою для початку досудового розслідування, розглянемо наукові підходи до їх групування під час формування окремих криміналістичних методик.

Зокрема, О. Самойленко, формуючи методика розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі, виділяє чотири форми початку кримінального провадження:

¹⁹⁴ Попов С. Підстави початку досудового розслідування: ВС вказав на важливий аспект. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/217047-pidstavi-pochatku-dosudovogo-rozsliduvannya-vs-vkazav-na-vazhliviy-aspekt>; Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 № 100, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05.03.2019 за № 223/33194. Офіційний вісник України. 2019. № 26. Стор. 292. Ст. 939.

¹⁹⁵ Лисенко В. В. Ситуації, що складаються на момент відкриття кримінального провадження щодо легалізації доходів злочинного походження. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 3 (87). С. 281.

– кримінальне провадження розпочинають в результаті отримання заяви потерпілого / повідомлення особи про кримінальне правопорушення;

– кримінальне провадження розпочинають в результаті ознайомлення з матеріалами оперативного підрозділу щодо перевірки оперативної інформації;

– кримінальне провадження розпочинають в результаті роботи за оперативно-розшуковою справою (ОРС);

– кримінальне провадження розпочинають в результаті виявлення безпосередньо слідчим іншого кримінального правопорушення під час здійснення досудового розслідування в уже дорученому для здійснення розслідування кримінальному провадженні¹⁹⁶.

В. В. Лисенко виділяє чотири підстави для відкриття кримінального провадження за фактом легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом:

1) джерелом інформації про факти отримання доходів злочинного походження та їх легалізацію (відмивання) є матеріали інших кримінальних проваджень щодо отримання таких доходів (щодо предикатних злочинів);

2) джерелом інформації про факти отримання доходів злочинного походження та їх легалізацію є матеріали оперативно-розшукової діяльності;

3) джерелом інформації про факти легалізації (відмивання) доходів злочинного походження є узагальнені матеріали Державної служби фінансового моніторингу України, на яку покладено здійснення фінансового моніторингу та виявлення сумнівних фінансових операцій;

¹⁹⁶ Самойленко О. Відкриття кримінального провадження щодо злочинів, вчинених у кіберпросторі. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 8. С. 223–224. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.41>.

4) джерелом отримання інформації про факти легалізації (відмивання) доходів злочинного походження є матеріали документальної перевірки (ревізії) фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання¹⁹⁷.

З наведеного помітно, що вчені намагаються уточнити джерело отримання інформації про вчинене кримінальне правопорушення з урахуванням специфіки, зумовленої її кримінально-правовою характеристикою, та особливостями діяльності уповноважених суб'єктів з їх виявлення. Бо, говорячи про відкриття кримінального провадження, насамперед мова йде про виявлення ознак вчинення конкретного різновиду кримінальних правопорушень. Відповідно джерело відомостей про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлюється специфікою механізму вчинення вказаного протиправного діяння та повноваженнями органів (підрозділів) правоохоронних органів, які вправі їх виявляти та розслідувати.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги показує, що про факти вчинення вказаних кримінальних правопорушень інформують особи шляхом звернення із заявами чи повідомленнями, або стає відомо слідчому, дізнавачеві, детективові, прокурору в результаті здійснення досудового розслідування

¹⁹⁷ Лисенко В. В. Ситуації, що складаються на момент відкриття кримінального провадження щодо легалізації доходів злочинного походження. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 3 (87). С. 282.

по іншому кримінальному провадженні, або вони виявляються співробітниками оперативних підрозділів у ході здійснення оперативно-розшукової діяльності. При цьому остання підстава, як указує слідчо-судова практика виявлення та розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, є найбільш поширеною. Як приклад, у кримінальному провадженні № 12022100000000289 підставою початку досудового розслідування слугували матеріали від УСР у м. Києві ДСР НП України про те, що в період часу з 31.03.2022 року по 06.04.2022 року невстановлені особи, на території міста Києва здійснюють реалізацію транспортних засобів, які перетнули державний кордон України в якості гуманітарної допомоги, під час дії воєнного часу, які надійшли до слідчого управління ГУНП у м. Києві¹⁹⁸. Підставою відкриття кримінального провадження № 4202210000000016 слугував рапорт т.в.о. заступника начальника Департаменту захисту національної державності – начальника головного управління з протидії системним загрозам управлінню державою СБУ ОСОБА_3, яким підтверджується факт протиправної діяльності керівником ТОВ «ВК «Венторг ДІСІ» ОСОБА_2 та керівником ТОВ «ТД «Редут» ОСОБА_1¹⁹⁹.

Крім того, особливості відкриття кримінального провадження залежать і від того, який орган досудового розслідування виявив і розпочав досудове розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв

¹⁹⁸ Справа № 752/5938/22. Судове провадження № 1-кс/752/2136/22. Кримінальне провадження № 12022100000000289. Матеріали Голосіївського районного суду м. Києва.

¹⁹⁹ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-к-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

або безоплатної допомоги. Зокрема, як показують емпіричні дані, найчастіше розслідування указаних протиправних діянь розпочинають органи досудового розслідування Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національної поліції. Зокрема, у кримінальному провадженні № 72022000220000002 досудове розслідування здійснює старший детектив другого відділу детективів Підрозділу детективів із захисту економіки у сфері надання фінансових послуг Головного підрозділу детективів Бюро економічної безпеки України²⁰⁰, у кримінальному провадженні № 12022100000000289 – старший слідчий слідчого управління Головного управління Національної поліції у м. Києві²⁰¹, у кримінальному провадженні № 42022100000000168 – старшим слідчим Третього слідчого відділу Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Києві²⁰².

З наведеного помітно, що особливості відкриття кримінального провадження залежать від джерела інформації про вчинене протиправне діяння та органу, який починає досудове розслідування, зокрема, з урахуванням вимог підслідності. А саме:

1) відкриття кримінального провадження відбувається на під-ставі:

²⁰⁰ Справа № 761/23863/22. Судове провадження № 1-кс/761/13203/22. Кримінальне провадження № 72022000220000002. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.

²⁰¹ Справа № 752/5938/22. Судове провадження № 1-кс/752/2136/22. Кримінальне провадження № 12022100000000289. Матеріали Голосіївського районного суду м. Києва.

²⁰² Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-кс-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

– заяв/повідомлень про вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– матеріалів, отриманих від оперативних підрозділів, про факти вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– самостійного виявлення слідчим, дізнавачем, детективом, прокурором фактів учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги під час здійснення досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні;

2) відкриття кримінального провадження за фактом учинення кримінального провадження, передбаченого ст. 201² КК України, здійснюється:

– органом досудового розслідування Бюро економічної безпеки України;

– органом досудового розслідування Державного бюро розслідувань;

– органом досудового розслідування Національної поліції.

З моменту відкриття кримінального провадження слідчий (дізнавач, детектив) одразу розпочинають діяльність з вивчення вихідної інформації, визначення обставин, що підлягають з'ясуванню, окреслення тактичних завдань розслідування і відповідних їм засобів. Адже без усвідомлення того, що трапилося, неможливо правильно визначити, що потрібно встановити та доказати! Тому питання про відкриття кримінального провадження не може розглядатися у відриві від питання про обставини, що підлягають з'ясуванню під час розс-

лідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Це пояснюється тим, що «усвідомлення механізму злочину в процесі його розкриття є одним з важливих завдань, адже, не встановивши динаміки події – як, коли і за яких обставин, які засоби використовував злочинець і в якій послідовності розгорталося картина злочину на місці його вчинення, не можна зрозуміти його мотивів і причин, дати йому кримінально-правову оцінку, а отже, скласти уявлення про злочинця та сформувати динамічну модель його поведінки»²⁰³. Тобто під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги потрібно в реальному часі з'ясувати всі обставини вчинення вказаного кримінального правопорушення, а також ті обставини, які мають важливе значення для кримінального провадження.

У контексті вищезазначеного вбачається слушною думка О. В. Пчеліної, згідно з якою «обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, відіграють важливу роль у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів. Це пояснюється тим, що кримінальне провадження є програмою дій уповноважених суб'єктів, націлених на збирання достовірних, достатніх, допустимих і належних доказів. Йдеться про те, що доказування в рамках кримінального провадження здійснюється шляхом до-

²⁰³ Сьоміна Н. А. Механізм вчинення злочину: поняття та елементи. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2009. № 3. С. 161.

казування низки обставин, які у своїй сукупності дозволяють встановити як наявність кримінального караного суспільно небезпечного діяння, так і наявність в ознаках скоєного діяння складу кримінального правопорушення; обрати вид і міру покарання; забезпечити відшкодування збитків, завданих злочином, та інших затрат, пов'язаних із провадженням досудового розслідування; поновити порушені кримінальним протиправним діянням права постраждалих осіб; попередити вчинення інших кримінальних правопорушень»²⁰⁴.

Обставини, що підлягають з'ясуванню, є категорією, яка досі породжує спори серед науковців. Зокрема, не досягнуто єдності в поглядах щодо місця обставин, що підлягають з'ясуванню, й їх змісту. При цьому варто зазначити, що в криміналістиці науковці приділяють в основному увагу визначенню ролі обставин, що підлягають з'ясуванню, їх переліку та місця в структурі окремої криміналістичної методики. Але відсутні спроби до визначення вказаної категорії. На наш погляд, це зумовлено тим, що сама назва терміну в повній мірі розкриває його сутність і не потребує додаткових роз'яснень. Тому в представленому дослідженні також зупинимося на значенні обставин, що підлягають з'ясуванню, для розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та їх змістовному наповненні.

²⁰⁴ Пчеліна О. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. № 2 (31). С. 187. DOI [https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i2\(31\).590](https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i2(31).590).

Так, ще М. В. Салтевський вказував, що в криміналістичній літературі ототожнюють криміналістичну характеристику з обставинами, що підлягають доказуванню²⁰⁵. При цьому вчений наголошує на недопустимості такого поєднання названих понять. Аналогічної позиції дотримується й В. А. Журавель, підкреслюючи, що криміналістична характеристика та обставини, що підлягають з'ясуванню, є різними за змістом та функціональною спрямованістю, не конкурують один з одним і призначені для рішення різнопланових завдань розслідування²⁰⁶. Крім того, науковець підкреслює, що обставини, що підлягають з'ясуванню, наповнюючись змістом конкретної кримінально-правової норми, трансформують їх у структуру, яка й утворює систему правових цілей і стратегічних завдань розслідування²⁰⁷, таким чином синтезуючи в собі приписи кримінального процесуального законодавства та кримінально-правових ознак кримінального правопорушення окремого різновиду²⁰⁸.

Щодо значення обставин, що підлягають з'ясуванню, в тому числі під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, то нам імпонує думка В. Сілко з приводу того, що

²⁰⁵ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. С. 419.

²⁰⁶ Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2012. С. 183.

²⁰⁷ Журавель В. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 2 (57). С. 202.

²⁰⁸ Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. Вип. 10. 2010. С. 13.

за своєю функцією обставини, що підлягають з'ясуванню, є інформаційно-пізнавальною моделлю та дозволяють визначити подальші напрями розслідування, типові версії та тактику проведення слідчих (розшукових) дій²⁰⁹, тим самим надаючи досудовому розслідуванню потрібну цілеспрямованість і вказуючи на кінцеві цілі розслідування, правильну кримінально-правову кваліфікацію, забезпечуючи його повноту, всебічність і неупередженість²¹⁰. Більше того, встановлення обставин, що підлягають з'ясуванню, сприяє розв'язанню проблем криміналістичного характеру, зокрема, дослідженню механізму й обстановки злочину, ролі кожного з його учасників, спрямованості слідчих версій, визначенню відповідних завдань розслідування²¹¹. Як результат, з'ясування таких обставин дозволить слідчому зорієнтуватися в конкретній слідчій ситуації, спланувати свою діяльність, правильно обравши напрям розслідування та засоби й методи його провадження²¹².

²⁰⁹ Сілко В. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у методиці розслідування незаконного обігу бурштину. Юридичний вісник. 2021. № 6. С. 227. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2286>.

²¹⁰ Дмитрієва Л. В. Методика розслідування зґвалтувань, вчинених неповнолітніми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. С. 71–72.; Кириленко Н. Ю. Методика розслідування шахрайства у сфері побутових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2013. С. 11.

²¹¹ Тіщенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. С. 30.

²¹² Перлін В. С. Обставини, що підлягають з'ясуванню під розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. № 3 (79). С. 272.

Не менш важливим є питання про перелік обставин, що підлягають з'ясуванню, в тому числі під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Для того, щоб його визначити, передусім, слід проаналізувати зміст предмета доказування. Останній, які відомо, визначений у ст. ст. 91, 485 і 505 КПК України.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 91 КПК України «у кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призналися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення,

або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру»²¹³.

У ст. ст. 485 і 505 КПК України наводяться обставини, що підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх і щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Обставини, що підлягають з'ясуванню, безумовно базуються на обставинах, що підлягають доказуванню, але жодним чином не дублюють їх і не обмежуються ними. Тому, говорячи про обставини, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, варто пам'ятати, що їх зміст залежить від специфіки механізму вчинення вказаних протиправних діянь, їх кримінально-правової та криміналістичної характеристик, а також змісту предмета доказування, визначеного кримінальним процесуальним законодавством України.

На наш погляд, обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги слід систематизувати наступним чином:

²¹³ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

- 1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення;
- 2) обставини, що характеризують особу злочинця;
- 3) обставини, що впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення, міру кримінальної відповідальності та покарання;
- 4) обставини, що впливають на прийняття процесуальних рішень стосовно особи злочинця;
- 5) інші обставини.

З'ясовуючи обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення, насамперед потрібно встановити, що: предмети посягання були гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами або безоплатною допомогою; використання предмету посягання було нецільовим і спрямоване на отримання прибутку; незаконне використання відбулося шляхом продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, або з використанням службового становища; мінімальна вартість гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, що незаконно використані з метою отримання прибутку, у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Також під час встановлення вказаної групи обставин слід з'ясувати час, місце, обстановку та сліди вчиненого правопорушення. Зокрема, під час дослідження обстановки злочину слідчий повинен ставити перед собою такі завдання: встановити факт вчинення злочину; визначити вид злочину, який було вчинено; визначити середовище, у якому було вчинено злочин; визначити еле-

мен-ти обстановки, пов'язані з подією злочину; визначити елементи обстановки злочину, що містять криміналістично важливу інформацію; встановити об'єктивність обстановки злочину; визначити фактори, що призвели до зміни чи пошкодження обстановки злочину (кліматичні умови, дії осіб тощо); визначити наявність або відсутність ознак інсценування обстановки злочину; визначити зв'язок обстановки злочину зі способом вчинення злочину; визначити зв'язок обстановки злочину з особою злочинця; визначити зв'язок обстановки злочину з об'єктом злочину. Вирішення вказаних завдань дасть можливість слідчому отримати інформацію щодо події, що сталась в умовах, які ним вивчаються, особи злочинця, способу, яким вчинявся злочин, об'єкта посягання, визначити найбільш вірогідні версії та прийняти рішення щодо планування подальшого ходу розслідування²¹⁴.

При з'ясуванні обставин, що характеризують особу злочинця, необхідно встановити соціально-демографічні, морально-психологічні якості правопорушника, встановити форму вини, мотив і мету протиправного діяння, наявність співучасників і роль кожного в реалізації кримінального протиправного задуму.

З метою встановлення обставин, що впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення, міру кримінальної відповідальності та покарання слід з'ясувати наявність чи відсутність обставин, які виключають кримінальну відповідальність, є підставою для закриття кримінального провадження, обтяжують чи пом'якшують покарання. Також до цієї групи обставин

²¹⁴ Динту В. А. Обстановка злочину як об'єкт пізнання. Актуальні проблеми держави і права. 2013. Вип. 69. С. 394.

відносяться відомості про: наявність в особи звання службової особи, розмір отриманого прибутку, введення надзвичайного чи воєнного стану, повторність вчинення кримінального правопорушення, наявність попередньої змови групи осіб чи функціонування організованої групи. Можна помітити, що в окремих аспектах указана група обставин переплітається з попередніми двома, що, своєю чергою, вказує на умовність наведеного поділу.

Під час з'ясування обставини, що впливають на прийняття процесуальних рішень стосовно особи злочинця, насамперед акцентується увага на тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; системності кримінальної протиправної діяльності з боку правопорушника; наявності ризиків продовження протиправної діяльності, ухилення від кримінальної відповідальності чи інших форм протидії досудовому розслідуванню; обставинах, що характеризують особу підозрюваного/обвинуваченого (його соціальний і матеріальний стан, наявність розкаяння, бажання співпрацювати з органами досудового розслідування, наявність кримінального досвіду, стан здоров'я тощо).

Інші обставини можуть стосуватися забезпечення спеціальної конфіскації; забезпечення відшкодування збитків і процесуальних витрат; розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень; об'єднання чи виділення кримінальних проваджень; встановлення очевидців чи інших поінформованих про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; зупинення досудового розслідування і т. п.

Отже, знання особливостей відкриття кримінального провадження щодо незаконного використання з

метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та змісту обставин, що підлягають з'ясуванню, дає можливість слідчому (дознавачеві, детективові) спрогнозувати та спланувати свою діяльність на початковому та наступному етапах розслідування, обрати оптимальний слідчим ситуаціям алгоритм дій, налагодити взаємодію з іншими уповноваженими суб'єктами, тим самим забезпечивши ефективність досудового розслідування та досягнення завдань кримінального провадження.

Особливості відкриття кримінального провадження залежать від джерела інформації про вчинене протиправне діяння та органу, який починає досудове розслідування, зокрема, з урахуванням вимог підслідності. При цьому джерело відомостей про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлюється специфікою механізму вчинення вказаного протиправного діяння та повноваженнями органів (підрозділів) правоохоронних органів, які вправі їх виявити та розслідувати.

Обставини, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, систематизовано з урахуванням специфіки механізму вчинення вказаних протиправних діянь, їх кримінально-правової та криміналістичної характеристик, а також змісту предмета доказування, визначеного кримінальним процесуальним законодавством України. Виокремлено й охарактеризовано: 1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення; 2) обставини, що характеризують особу злочинця; 3) обставини, що впливають на ступінь

тяжкості кримінального правопорушення, міру кримінальної відповідальності та покарання; 4) обставини, що впливають на прийняття процесуальних рішень стосовно особи злочинця; 5) інші обставини.

2.2. Типові слідчі ситуації розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого (дізнавача, детектива)

Розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є ситуаційно зумовленими. Це означає, що воно буде різнитися залежно від слідчих ситуацій, що складаються упродовж усього процесу розслідування. У зв'язку з чим вважаємо, що криміналістичні рекомендації щодо оптимальних способів і засобів виявлення та досудового розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень не можуть бути сформовані без урахування типових слідчих ситуацій.

Це пояснюється тим, що «для оптимізації процесу розслідування особливого значення набуває ситуаційний підхід, який надає можливість використовувати в слідчій діяльності інформацію узагальненого характеру, найадекватніше для вибору й адаптації типових тактичних рішень, що забезпечують оптимальне провадження по кримінальній справі (провадженні). При цьому слідча ситуація постійно здійснює певний управлінський вплив на тактичні засоби у кримінальному провадженні. Пізнання і врахування цієї обставини дають змогу підвищити ефективність розроблюваних тактичних засобів. Тому у процедурі підготовки і прийняття рішення про застосування тих чи інших тактичних засобів

оцінка ситуації, що склалася, посідає одне із центральних місць. Правильне оцінювання слідчих ситуацій та обрання на цій основі тактики розслідування є важливими умовами цілеспрямованості слідства, прийняття науково обґрунтованих і оптимальних рішень тактичного, методичного та техніко-криміналістичного характеру. Дійсно, саме за рахунок визначення слідчих ситуацій, здійснення їх типізації, формулювання щодо них тактичних завдань і оптимальних засобів їх вирішення можливо істотно підняти рівень наукових розробок у теорії криміналістики»²¹⁵.

Виходячи з вищенаведених обставин, у представленому дослідженні прагнемо виокремити типові слідчі ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та навести відповідні їм алгоритми дій слідчого. З цією ціллю варто спочатку звернутися до наукових підходів до трактування терміну «слідча ситуація», визначення її системи та значення в окремій криміналістичній методиці.

Слідча ситуація – це криміналістична категорія, яка використовується як у криміналістичній тактиці, так і в криміналістичній методиці. Однак у науковців не сформувався уніфікований підхід ані до її визначення, ані до виокремлення структурних компонентів. Зокрема, І. Коваль, М. Коваль, А. Кофанов зазначають, що «одні вчені формулюють слідчу ситуацію як сукупність фактичних даних, які відображають подію, що розслідується. Інші вчені у слідчій ситуації бачать інформаційну модель, динамічну інформаційну систему, що містить ознаки, які

²¹⁵ Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 149.

мають значення у кримінальній справі. Треті вчені вважають, що слідча ситуація – це сукупність даних, за яких слідчий повинен діяти. Слідча ситуація – це обстановка, картина розслідування, яка склалася на певний момент розслідування, тобто сума значущої інформації. Четверті вчені визначають слідчу ситуацію як сукупність умов, в яких на певний момент здійснюється розслідування, тобто обстановку, в якій проходить процес розслідування»²¹⁶.

Крім того, В. М. Шевчук, проаналізувавши наукові напрацювання, присвячені слідчим ситуаціям і ситуаційній зумовленості розслідування, дійшов висновку, що вчені використовують різну термінологію для розкриття сутності слідчої ситуації. Зокрема, використовуються такі терміни «система умов», «сукупність умов», «сукупність обставин», «сукупність фактичних даних», «комплекс фактичних даних», «обстановка», «стан розслідування», «ступінь інформаційної обізнаності»²¹⁷.

В. П. Бахін пропонує тлумачити слідчу ситуацію як сукупність необхідних відомостей про обставини та способи вчинення злочину, що зумовлюють вибір засобів та методів його розслідування²¹⁸. На нашу думку, це вузьке трактування слідчої ситуації, оскільки її не можна зводити виключно до умов вчинення кримінального

²¹⁶ Кофанов А. В. Криміналістика: питання і відповіді: навчальний посібник для студ. ВНЗ. Київ: ЦУЛ, 2011. С. 139; Коваль М., Коваль І. Типові слідчі ситуації при розслідуванні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С. 185. URL: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.184>.

²¹⁷ Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 1. С. 146.

²¹⁸ Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. Киев: Вища школа, 1988. С. 14–15.

правопорушення. Бо на процес розслідування впливає і обсяг наявної вихідної інформації про вчинене протиправне діяння, наявність часу, засобів і досвіду розслідування конкретного різновиду правопорушень, наявність конфлікту між учасниками кримінального провадження тощо. Тому поділяємо думку про доцільність розрізнення вузького та широкого підходів до розуміння слідчої ситуації. У першому випадку мова йде виключно про наявні в органу досудового розслідування інформаційні дані на певному етапі розслідування, а в другому – про сукупність усіх умов, які впливають на розслідування і визначають його особливості²¹⁹.

Заслуговує на увагу визначення слідчої ситуації, запропоноване В. С. Великановим. На його думку, це сукупність сформованих на певному етапі умов (стану) та обстановки розслідування, що сприймаються, оцінюються і використовуються слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних (стратегічних) цілей розслідування²²⁰. Також варто навести дефініцію слідчої ситуації, сформульовану М. В. Салтевським, а саме як сукупність обставин конкретної події злочину, актуалізованих слідчим, прокурором, судом, що здійснюють його розкриття, розслідування і попередження; сукупність актуалізованої суб'єктом кримінального

²¹⁹ Коваль М., Коваль І. Типові слідчі ситуації при розслідуванні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С. 185. URL: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.184>; Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. 5-ге вид., переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. С. 180; 69. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. С. 97.

²²⁰ Великанов В. С. Класифікація слідчих ситуацій у криміналістичній методиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. С. 9.

процесу потенційної інформації про злочин, що відображена і зберігається в матеріальному середовищі²²¹. У наведених трактуваннях слушною є вказівка на значення слідчої ситуації для слідчого (дізнавача, детектива) при розслідуванні кримінального правопорушення. У такий спосіб вчергове акцентується, що вказана категорія відіграє праксеологічну роль при обранні та застосуванні криміналістичних засобів і прийомів виявлення, розкриття та розслідування, зокрема, незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

На нашу думку, найбільш удале трактування слідчої ситуації пропонує В. М. Шевчук. Він визначає її як системне, досить складне, багатоконпонентне утворення, зміст якого складають різні умови, обставини, чинники, що визначають обстановку процесу розслідування на певному його етапі і мають значення для обрання і реалізації оптимальних прийомів, методів і засобів²²². Указана дефініція повністю висвітлює сутність слідчої ситуації, вказує на її природу та роль у практичній діяльності правоохоронних органів, у тому числі з виявлення та досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Вирішення слідчих ситуацій, як підкреслює О. В. Пчеліна, можливе тільки шляхом прийняття правильних так-

²²¹ Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. С. 71.

²²² Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. № 4. Т. 31 (70). С. 252. DOI <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/41>.

тичних рішень. З цією метою ситуація оцінюється шляхом осмислення її структурних елементів. Тобто необхідно виділити та усвідомити сутність кожного з її окремих компонентів, встановити їх взаємозв'язки. Тільки після такої розумової діяльності можна говорити про можливість вибору імовірних шляхів їх вирішення. Тож схематично вирішення конкретної слідчої ситуації вчена пропонує умовно зобразити так:

- 1) аналіз слідчої ситуації, що виникла;
- 2) виокремлення окремих проблемних питань;
- 3) постановка конкретних (тактичних) задач;
- 4) оцінка наявних сил і засобів;
- 5) прийняття тактичного рішення;
- 6) планування та організація проведення окремого заходу та розслідування в цілому;
- 7) проведення тактичних засобів впливу на слідчу ситуацію²²³.

З наведеного вбачається, що виокремлення типових для окремого різновиду кримінальних правопорушень типових слідчих ситуацій здійснюється з метою вироблення криміналістичних рекомендацій щодо оптимальних шляхів діяльності органів досудового розслідування в їх умовах. Тобто мова йде про алгоритмізацію розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Останній є відображенням програмно-цільового методу розслідування шляхом формування алгоритмів дій слідчого (дознавача, детектива) та програм розслідування. Саме алгоритмізація дозволяє процес розслідування із діяльності слабко контрольованої в діяльність програмно-керовану, підвищити об'єктивність її резу-

²²³ Пчеліна О. В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Вип. 2 (2). С. 357.

льтатів, створити реальні передумови для автоматизованої обробки інформації²²⁴. Ось чому з метою оптимізації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги важливо не просто виокремити типові слідчі ситуації розслідування, а запропонувати відповідні їм алгоритми дії.

Криміналістичний алгоритм розслідування, як вказує В. О. Малярова, – це гнучка система науково розроблених і формалізованих приписів послідовного виконання в певному порядку оптимальних варіантів слідчих дій, оперативно-пошукових заходів та інших дій, об'єднаних задумом ефективного вирішення проміжних завдань розслідування злочину з урахуванням відповідних типових слідчих ситуацій²²⁵. Виходячи з наведеного твердження, алгоритми розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це ситуативно зумовлена система послідовного проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на вирішення стратегічних і проміжних завдань розслідування вказаного різновиду протиправних діянь з метою оптимізації кримінального провадження.

²²⁴ Малярова В. О. Актуальні питання алгоритмізації розслідування окремих видів злочинів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2016. Вип. 16. С. 40–41.

²²⁵ Малярова В. О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 238 с.

З наведеного помітно, що алгоритмізація досудового розслідування перебуває у тісному та нерозривному зв'язку із діяльністю як формування типових слідчих ситуацій розслідування, так і їх вивчення й оцінки. З цього приводу вдало зазначає О. М. Артюх, що пошук, систематизація й інша розумова обробка сукупності відомостей, що становлять зміст слідчої ситуації та підсумкових суджень про її характер, неможливі без належної оцінки слідчим ходу й результатів зазначеної пізнавальної діяльності. Правильне оцінювання слідчим ситуації і вибір на цій основі обґрунтованої тактики та стратегії розслідування є найважливішими умовами цілеспрямованості слідства, прийняття найбільш тактичного і методичного характеру та належних засобів їх вирішення. Водночас неправильне оцінювання сформованої слідчої ситуації може призвести до втрати орієнтирів у розслідуванні, різним невиправданим діям, тактичними операціями, що не дають належного ефекту, завдають шкоду розслідуванню²²⁶.

Типізація слідчих ситуацій розслідування, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, полягає у визначенні характерних саме для цього різновиду кримінальних правопорушень умов, що виникають на початковому та наступному етапах їх досудового розслідування впливають на його хід і результати. Вони обов'язково повинні враховуватися слідчим (дізнавачем, детективом) при плануванні й організації розслідування взагалі й окремих

²²⁶ Артюх О. М. Класифікація типових слідчих ситуацій, що виникають при виявленні та розслідуванні протидії законній господарській діяльності. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 1. С. 87.

процесуальних дій. Це пояснюється тим, що низка факторів, які в сукупності формують конкретні слідчі ситуації, з певною періодичністю повторюються під час розкриття та розслідування правопорушень окремого виду (групи). Тому активно використовується ситуаційних підхід до процесу розслідування²²⁷.

При цьому типізація слідчих ситуацій розслідування обов'язково повинна здійснюватися за прийнятими правилами, які дозволяють виокремити дійсно важливі, відмінні й істотні умови, які в своїй сукупності створюють «атмосферу» досудового розслідування.

Зокрема, серед основних таких методологічних засад формування типових слідчих ситуацій варто назвати:

- вони повинні об'єктивно відображати стан досудового розслідування й обсяг вихідної інформації про вчинене кримінальне правопорушення;

- слідчі ситуації типізуються з урахуванням засади змагальності кримінального провадження, тобто базуватися на відомостях, які не тільки підтверджують версію обвинувачення про подію кримінального правопорушення, але й спростовують її;

- виокремлення типових слідчих ситуацій здійснюється за єдиними критеріями чи їх сукупностями з урахуванням специфіки механізму вчинення кримінальних правопорушень певної категорії та практики їх виявлення і досудового розслідування, яким притаманні закономірності.

Проте, щоб типізувати слідчі ситуації розслідування, зокрема, незаконного використання з метою

²²⁷ Пчеліна О. В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Вип. 2 (2). С. 356.

отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, потрібно визначитися з критеріями такої систематизації. З цією метою варто приділити увагу змістовному наповненню слідчих ситуацій і їх впливу на процес типізації.

Так, В. М. Шевчук указує, що одним із тих, хто визначив багатоаспектність слідчої ситуації та максимально детально представив її систему певними групами компонентів, був Р. С. Белкін. Він запропонував до складу слідчої ситуації включати низку компонентів, зокрема:

«1) компоненти психологічного характеру: результат конфлікту між слідчим та протидіючими йому особами, прояв психологічних властивостей слідчого, осіб, що проходять у справі, тощо;

2) компоненти інформаційного характеру: поінформованість слідчого (про обставини злочину, можливі докази, можливості їх виявлення та експертного дослідження, місця приховування шуканого та ін.); поінформованість слідчого та інших осіб, що протистоять, у процесі розслідування (про ступінь поінформованості слідчого і свідків, про виявлені та невиявлені докази, про наміри слідчого та ін.);

3) компоненти процесуального і тактичного характеру: стан провадження по справі, докази і їх джерела, можливість обрання запобіжного заходу, ізоляції один від одного осіб, що протидіють розслідуванню, проведення конкретної слідчої дії тощо;

4) компоненти матеріального та організаційно-технічного характеру: наявність комунікацій між черговою частиною й оперативно-слідчою групою, наявність засобів передачі інформації з облікових апаратів органів

внутрішніх справ, можливість мобільного маневрування наявними силами, засобами та ін.»²²⁸.

Своєю чергою, О. В. Пчеліна, проаналізувавши підходи науковців до визначення елементів слідчих ситуацій, особливо проблемних і складних, з'ясувала, що її зміст і організаційну невпорядкованість формують наступні фактори:

«– істотна нестача робочого часу, необхідність виконання великого обсягу роботи за визначені обмежені строки;

– відсутність ефективної взаємодії слідчого й органу дізнання;

– недостатній рівень професійної підготовки особи, що розслідує злочин;

– багатопланова структура кримінальної справи (велика кількість версій і епізодів);

– велика трудомісткість окремих процесуальних дій та всього процесу розслідування у справі;

– значна кількість джерел (носіїв) інформації, що підлягає дослідженню;

– слабка матеріально-технічна база слідства;

– незадовільна забезпеченість транспортом і зв'язком;

– велика кількість кримінальних справ і перевірочних матеріалів, що знаходяться в провадженні, значний обсяг профілактичної роботи й інших видів діяльності слідчого»²²⁹.

²²⁸ Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 148.

²²⁹ Пчеліна О. В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Вип. 2 (2). С. 352.

З приводу вищенаведеного зазначимо, що слідча ситуація справді за своєю суттю є широким і багатоаспектним поняттям. Проте в реальності визначити законмірності буквально за всіма компонентами дуже складно, якщо й взагалі неможливо. Це пояснюється не тільки великим обсягом роботи, а й значною кількістю невідомих. Більше того, така громіздка структура слідчих ситуацій і їх класифікацій нівелює їх практичне значення, адже працівник органу досудового розслідування, зазвичай, дуже завантажений і працює в умовах обмеженого часу. Як результат, у нього немає ані можливостей, ані бажання його витратити на вивчення всіх можливих компонентів слідчих ситуацій. Його завдання зацентувати увагу на важливому, виділити з нього першочергові завдання й шляхи їх вирішення. Крім того, в дійсності названі вище компоненти не існують в «чистому» вигляді, вони часто переплітаються одна з одною. Відповідно сформована вченими система слідчої ситуації в основному є «умовною». Тому, щоб указана категорія не залишалася суцільно теоретичною та виконувала своє праксеологічне призначення, більшість науковців пропонують здійснювати типізацію слідчих ситуацій з урахуванням найбільш інформативних і явно виражених її складових. Мова йде, передусім, про підстави відкриття кримінального провадження, обсяг і зміст вихідних відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, а також займану підозрюваним позицію під час досудового розслідування. Вказані критерії для систематизації типових слідчих ситуацій нами також узято за основу при їх визначенні для розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. При цьому в наведеному дослідженні типові слідчі ситуації будуть сформовані з

урахуванням етапу розслідування виокремлених кримінальних правопорушень.

На початковому етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги можуть скластися наступні типові слідчі ситуації:

1) кримінальне провадження відкрито за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особа злочинця відома;

2) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але відомості про особу злочинця неповні/відсутні;

3) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення, але є обґрунтовані підстави вважати, що було вчинено незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

При цьому вказані слідчі ситуації можуть уточнювати залежно від підстави початку досудового розслідування: кримінальне провадження розпочато на підставі звернення із заявою/повідомленням про учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виявлено працівником органу досудового розслідування самостійно під час здійснення досудового розслі-

дування в іншому кримінальному провадженні; кримінальне провадження розпочато на підставі відомостей, що містяться у матеріалах оперативних працівників.

Ще однією обставиною, яка обов'язково повинна враховуватися при виокремленні типових слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на початковому етапі, є те, чи кримінальне правопорушення було закінченим. Відповідно мова йде про такі ситуації: кримінальне провадження відкрито за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; кримінальне провадження відкрито за фактом готування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Зупинимося дещо детальніше на алгоритмах дій слідчого (дізнавача, детектива) за наведених типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування.

1. Кримінальне провадження відкрито за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особа злочинця відома. Вказана слідча ситуація є найбільш сприятливою, бо є достатній обсяг вихідної інформації як про подію кримінального правопорушення, так і особу злочинця. Відповідно основним тактичним завданням буде деталізація наявних у кримінальному провадженні відомостей і їх підтвердження доказовою базою; уточнення розміру отриманого від незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги прибутку; запобігання продовження правопорушником протиправної діяльності; забезпечення

відшкодування шкоди; встановлення всіх імовірних очевидців і поінформованих про обставини вчинення правопорушення осіб; встановлення наявності співучасників, їх виявлення; збирання доказів, достатніх для повідомлення про підозру; тощо.

З метою вирішення вказаних тактичних завдань потрібно провести:

- допит заявника (за його наявності), працівника, який виявив і/чи припинив учинення кримінального правопорушення;

- допит свідків;

- у випадку, якщо кримінальна протиправна діяльність не припинена, проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою затримання злочинця на гарячому, зокрема контролю за вчиненням злочину;

- огляд і вручення імітаційних коштів для закупки гуманітарної допомоги;

- затримання особи злочинця;

- огляд місця події;

- огляд предметів гуманітарної допомоги;

- допит нововиявлених свідків;

- огляд знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення (телефонів, комп'ютерів, транспортних засобів, документів, тощо);

- огляд соціальних сторінок за допомогою яких відбувався з метою отримання прибутку продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном;

- обшук приміщень зберігання предметів гуманітарної допомоги;

- тимчасовий доступ до речей і документів;

- направлення запитів до митниць, військових формувань, благодійних організацій тощо;
- призначення судових експертиз.

2. Кримінальне провадження розпочато за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але відомості про особу злочинця неповні/відсутні. За даної ситуації поряд із вищевказаними тактичними завданнями слідчий (дізнавач, детектив) повинен встановити особу злочинця та за наявності її співучасників; зібрати доказову базу, що підтверджує причетність особи до вчинення правопорушення та є достатньою для повідомлення про підозру; виявлення всіх епізодів кримінальної протиправної діяльності. За вказаної слідчої ситуації основна увага приділяється заходам, спрямованим на встановлення обставин про подію незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; виявлення осіб, поінформованих про обставини вчинення протиправного діяння, особливо про особу злочинця. Зокрема, проводяться:

- допити свідків (заявників, працівників контролюючих і правоохоронних органів, волонтерів, інших працівників благодійних організацій, бенефіціара (заявленого набувача благодійної допомоги), інших осіб, які володіють важливою для кримінального провадження інформацією);

- тимчасовий доступ до речей і документів;
- огляд приміщень, документів і предметів;
- обшук;

- направлення запитів до органів місцевого самоврядування, контролюючих і правоохоронних органів, підприємств, установ, організацій;

- зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису;
- призначення судових експертиз;
- складання суб'єктивного портрету та проведення пошукових заходів;
- пред'явлення для впізнання;
- допит особи злочинця;
- додаткові/повторні обшуки, допити.

3. Кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення, але є обґрунтовані підстави вважати, що було вчинено незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. За вказаної слідчої ситуації потрібно перевірити версію про можливе вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, при цьому не відмітаючи того факту, що ця версія може не підтвердитися або мало місце вчинення сукупності кримінальних правопорушень. З цією ціллю рекомендується не припиняти доказування в кримінальному провадженні, в ході розслідування якого й виникли припущення про ймовірне вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України. Алгоритм дій за такої ситуації залежить від того, за яким кримінальним провадженням здійснюється досудове розслідування й який обсяг наявної інформації. При цьому він обов'язково повинен доповнюватися заходами, спрямованими на підтвердження чи спростування факту вчинення незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Для цього потрібно провести серію допитів свідків, у тому числі

одночасних допитів вже допитаних осіб; тимчасові доступи до речей і документів; огляди документів, предметів, приміщень; консультування з фахівцями в сфері здійснення благодійної діяльності; призначення судових експертів; проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У разі підтвердження факту вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, алгоритм дій буде аналогічний раніше наведеним залежно від того, яка слідча ситуація складеться.

На наступному етапі розслідування, в тому числі й незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, прийнято виокремлювати типові слідчі ситуації залежно від обраної позиції підозрюваного в питанні про співпрацю з органами досудового розслідування. Зокрема, це такі ситуації:

1) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та співпрацює з органом досудового розслідування;

2) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але заперечує участь інших осіб і не надає відомостей про них;

3) підозрюваний не заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але наголошує на відсутності в нього умислу на його вчинення;

4) підозрюваний заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та не визнає своєї причетності до нього;

5) підозрюваний відмовляється від співпраці з органом досудового розслідування, не дає жодних пояснень з приводу повідомленої підозри.

Алгоритм дій слідчого (дізнавача, детектива) на наступному етапі розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень спрямований на вирішення наступних тактичних завдань: підтвердження причетності підозрюваного до вчиненого правопорушення та збирання доказів, достатніх для висунення їй обвинувачення; виявлення всіх співучасників протиправної діяльності та встановлення їх ролі в механізмі кримінального правопорушення; виявлення всіх епізодів кримінальної протиправної діяльності; вирішення питання про застосування запобіжного заходу; збирання відомостей, що характеризують особу злочинця та впливають на ступінь вини, вид і міру покарання. З цією метою на наступному етапі слід здійснити: допит підозрюваного; одночасний допит вже допитаних осіб (між підозрюваним і свідком, між підозрюваними); допит свідків (колеги, друзів, близьких осіб підозрюваного); направлення запитів для встановлення відомостей, що характеризують підозрюваного; звернення з клопотанням про застосування (зміну, скасування) запобіжного заходу; вирішення питання про арешт майна; додаткові/повторні допити, обшуки; призначення (за необхідності) судових експертиз; організацію взаємодії в рамках міжнародного співробітництва (за потреби); оцінку зібраних доказів і вирішити питання про форму закінчення досудового розслідування.

Отже, розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є ситуативно зумовленим. З метою оптимізації кримінального провадження за вказаною категорією правопорушень виокремлено типові слідчі ситуації розслідування та відповідні їм алгоритми дій.

Типізація слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає у визначенні характерних саме для цього різновиду кримінальних правопорушень умов, що виникають на початковому та наступному етапах їх досудового розслідування впливають на його хід і результати. Вони обов'язково повинні враховуватися слідчим (дізнавачем, детективом) при плануванні й організації розслідування взагалі й окремих процесуальних дій.

Типові слідчі ситуації для кожного з етапів розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виокремлюються з урахуванням підстави відкриття кримінального провадження, обсягу і змісту вихідних відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, а також займаної підозрюваним позиції під час досудового розслідування.

Алгоритми розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги представлені ситуативно зумовленою системою послідовного проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на вирішення

стратегічних і проміжних завдань розслідування вказаного різновиду протиправних діянь з метою оптимізації кримінального провадження.

Висновки до розділу 2

1. Наголошено, що з'ясування специфіки відкриття кримінального провадження стосовно незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграє важливу роль, оскільки дає можливість визначити обсяг вихідної інформації в органів досудового розслідування та напрями розслідування з перших моментів, правильно оцінити слідчу ситуацію й обрати програму розслідування. Зазначено, що знання особливостей відкриття кримінального провадження щодо названої категорії кримінальних правопорушень та змісту обставин, що підлягають з'ясуванню, дає можливість слідчому (дізнавачеві, детективові) спрогнозувати та спланувати свою діяльність на початковому та наступному етапах розслідування, обрати оптимальний слідчим ситуаціям алгоритм дій, налагодити взаємодію з іншими уповноваженими суб'єктами, тим самим забезпечивши ефективність досудового розслідування та досягнення, встановлених у ст. 2 КПК України, завдань кримінального провадження.

Акцентовано, що особливості відкриття кримінального провадження залежать від джерела інформації про вчинене протиправне діяння та органу, який починає досудове розслідування, зокрема, з урахуванням вимог підслідності. З'ясовано, що джерело відомостей про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлюється специфікою механізму

вчинення вказаного протиправного діяння та повноваженнями органів (підрозділів) правоохоронних органів, які вправі їх виявляти та розслідувати. Встановлено, що: 1) відкриття кримінального провадження відбувається на підставі: заяв/повідомлень про вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; матеріалів, отриманих від оперативних підрозділів, про факти вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; самостійного виявлення слідчим, дізнавачем, детективом, прокурором фактів учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги під час здійснення досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні; 2) відкриття кримінального провадження за фактом учинення кримінального провадження, передбаченого ст. 201² КК України, здійснюється: органом досудового розслідування Бюро економічної безпеки України; органом досудового розслідування Державного бюро розслідувань; органом досудового розслідування Національної поліції.

Констатовано, що під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги потрібно в реальному часі з'ясувати всі обставини вчинення вказаного кримінального правопорушення, а також ті обставини, які мають важливе значення для кримінального провадження.

Наголошено, що зміст обставин, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги,

залежить від специфіки механізму вчинення вказаних протиправних діянь, їх кримінально-правової та криміналістичної характеристик, а також змісту предмета доказування, визначеного кримінальним процесуальним законодавством України.

Систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги наступним чином: 1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення; 2) обставини, що характеризують особу злочинця; 3) обставини, що впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення, міру кримінальної відповідальності та покарання; 4) обставини, що впливають на прийняття процесуальних рішень стосовно особи злочинця; 5) інші обставини.

2. Доведено, що розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є ситуаційно зумовленим. З метою оптимізації кримінального провадження за вказаною категорією правопорушень виокремлено типові слідчі ситуації розслідування та відповідні їм алгоритми дій.

Встановлено, що типізація слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає у визначенні характерних саме для цього різновиду кримінальних правопорушень умов, що виникають на початковому та наступному етапах їх досудового розслідування впливають на його хід і результати. Вони обов'язково повинні вра-

ховуватися слідчим (дізнавачем, детективом) при плануванні й організації розслідування взагалі й окремих процесуальних дій.

Сформульовано основні методологічні засади формування типових слідчих ситуацій: вони повинні об'єктивно відображати стан досудового розслідування й обсяг вихідної інформації про вчинене кримінальне правопорушення; слідчі ситуації типізуються з урахуванням засади змагальності кримінального провадження, тобто базуватися на відомостях, які не тільки підтверджують версію обвинувачення про подію кримінального правопорушення, але й спростовують її; виокремлення типових слідчих ситуацій здійснюється за єдиними критеріями чи їх сукупностями з урахуванням специфіки механізму вчинення кримінальних правопорушень певної категорії та практики їх виявлення і досудового розслідування, яким притаманні закономірності.

Систематизовано слідчі ситуації для кожного з етапів розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з урахуванням підстави відкриття кримінального провадження, обсяг і зміст вихідних відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, а також займану підозрюваним позицію під час досудового розслідування.

На початковому етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виокремлено наступні типові слідчі ситуації: 1) кримінальне провадження відкрито за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особа злочинця відома;

2) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але відомості про особу злочинця неповні/відсутні; 3) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення, але є обґрунтовані підстави вважати, що було вчинено незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Зазначено, що вказані слідчі ситуації можуть уточнювати залежно від підстави початку досудового розслідування: кримінальне провадження розпочато на підставі звернення із заявою/повідомленням про учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виявлено працівником органу досудового розслідування самостійно під час здійснення досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні; кримінальне провадження розпочато на підставі відомостей, що містяться у матеріалах оперативних працівників. В якості обставини, що обов'язково повинна враховуватися при виокремленні типових слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на початковому етапі, названо те, чи було кримінальне правопорушення закінченим.

Наведено типові слідчі ситуації на наступному етапі розслідування незаконного використання з метою

отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги залежно від обраної позиції підозрюваного в питанні про співпрацю з органами досудового розслідування: 1) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та співпрацює з органом досудового розслідування; 2) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але заперечує участь інших осіб і не надає відомостей про них; 3) підозрюваний не заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але наголошує на відсутності в нього умислу на його вчинення; 4) підозрюваний заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та не визнає своєї причетності до нього; 5) підозрюваний відмовляється від співпраці з органом досудового розслідування, не дає жодних пояснень з приводу повідомленої підозри.

Запропоновано під алгоритмами розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розуміти ситуативно зумовлена система послідовного проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на вирішення стратегічних і проміжних завдань розслідування вказаного різновиду протиправних діянь з метою

оптимізації кримінального провадження. Визначено алгоритми дій слідчого (дізнавача, детектива) для наведених типових слідчих ситуацій розслідування окреслених кримінальних правопорушень.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

3.1. Тактика огляду та обшуку

Одними з поширених слідчих (розшукових) дій, що проводяться як засіб доказування у кримінальних провадженнях про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є огляд (100 %) і обшук (100 %). На це вказують практичні працівники під час їх опитування. У цьому контексті вбачається доцільним виокремити особливості тактики їх проведення з урахуванням як специфіки механізму вчинення досліджуваних правопорушень і типових слідчих ситуацій їх розслідування. У попередньому підрозділі було встановлено, що вказані слідчі (розшукові) дії проводяться в основному на початковому етапі розслідування.

Огляд і обшук – це слідчі (розшукові) дії, які полягають у безпосередньому спостереженні обстановки об'єкту, пошуку, виявленні та встановленні характеристик слідів кримінального правопорушення, фіксації та вилученні останніх. Незважаючи на свій невербальний характер, указані процесуальні дії є «досить ефективними засобами збирання та перевірки доказів під час

розслідування в кримінальному провадженні»²³⁰. Вони постійно всебічно вивчаються як науковцями з галузі кримінального процесу, так і криміналістики. Тому, виходячи з предмету дослідження, наша увага буде зосереджена в основному не на з'ясуванні загальних положень огляду й обшуку, а саме на виявленні специфіки їх проведення під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Сутність огляду полягає в тому, що слідчий за допомогою своїх органів почуттів переконується в існуванні та характері фактів, що мають доказове значення. При оглядові слідчий (дознавач, детектив) не тільки спостерігає, але й проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляє відбитки та зліпки, оглядає і вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження²³¹. Проведення вказаних дій під час огляду дає можливість вирішити такі основні завдання, як: виявити та зафіксувати відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення²³²; висунути

²³⁰ Гловюк І. В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України). Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. № 14. С. 142.

²³¹ Копча В. В., Копча Н. В. Тактика слідчого огляду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 108–109.; Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

²³² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

слідчі версії; оцінити слідчу ситуацію; визначити подальший хід розслідування; налагодити й організувати взаємодію під час розслідування; тощо.

Тактика огляду, в тому числі під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залежить від багатьох факторів, зокрема: виду огляду; якості підготовки до нього; правильної оцінки слідчої ситуації й вибору оптимальних їй тактичних прийомів; професійного досвіду особи, яка проводить огляд; матеріально-технічного забезпечення; дотримання процесуального порядку проведення огляду; т. п.

Як показує емпірична основа проведеного дослідження, об'єктами огляду під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зазвичай, є:

- предмети гуманітарної допомоги;
- документи (установчі документи благодійних організацій (установчий акт, статут); реєстраційна та дозвільна документація; документи фінансової, статистичної й іншої обов'язкової звітності; виписки з реєстру волонтерів, банківських рахунків; нотаріально посвідчені довіреності керівника благодійної організації на публічний збір благодійних пожертв від імені благодійної організації; сертифікати кінцевого споживача; декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою; гарантійні листи кінцевого користувача товарів; договори купівлі-продажу; договори про розпорядження майном; т. п.);
- комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети;

– записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті;

– імітаційні предмети, які використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тощо.

Наприклад, у кримінальному провадженні № 42022100000000168 задля збирання доказів учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги було проведено та складено відповідні протоколи оглядів: заздалегідь ідентифікованих засобів (грошових коштів) від 06.06.2022, згідно якого у магазині «ІНФОРМАЦІЯ_2» за адресою: м. Київ, просп. Соборності, 1 придбано, крім іншого за грошові кошти у розмірі 29 295 грн. три балістичні шоломи Ballistichelmet/PASGT, які мали бути передані на безоплатній основі військовослужбовцям ВЧ НОМЕР_1; предмета від 07.06.2022, згідно якого оглянуто три балістичні шоломи Ballistic helmet/PASGT, які були придбані в магазині «Воєнторг ДіСі» за адресою: м. Київ, просп. Соборності, 1 за раніше врученні та заздалегідь ідентифіковані грошові кошти; сайту у месенджері «TELEGRAM» під назвою «Воєнторг ДіСі», на момент огляду кількість підписників складає 7 636. Посилання ІНФОРМАЦІЯ_3, згідно якого виявлено оголошення про продаж балістичних шоломів Ballistichelmet/PASGT за ціною 8370 грн/шт, що в свою чергу прямо вказує на факт продажу (реалізації) безоплатної допомоги, яка мала бути передана для потреб ВЧ НОМЕР_1²³³.

²³³ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-кс-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

Ефективність огляду при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як і будь-якої іншої процесуальної дії, в першу чергу обумовлюється ретельною й якісною підготовкою до нього, яка включає в себе:

- ознайомлення з матеріалами кримінального провадження;
- отримання консультацій з приводу здійснення благодійної, в тому числі волонтерської, діяльності в конкретних сферах суспільного життя;
- проведення допитів обізнаних осіб;
- вирішення питання про залучення спеціалістів до його проведення;
- визначення складу учасників цієї слідчої (розшукової) дії;
- забезпечення явки й участі учасників указаної дії;
- визначення способів і засобів фіксації його ходу й результатів;
- підготовку матеріально-технічного оснащення;
- вирішення питання про вилучення предметів огляду й їх зберігання;
- оцінювання слідчої ситуації та вибір тактичних прийомів огляду з її урахуванням, при цьому прогнозуючи можливі варіанти розвитку подій.

Робочий етап огляду полягає у його безпосередньому проведенні, тобто в особистому сприйнятті властивостей об'єкту огляду, визначенні й фіксації його характеристик, а також вирішенні питання про їх вилучення. При цьому, як указує І. О. Теслюк, «на робочому етапі, що включає загальний та детальний огляд, зібрана інформація в сукупності аналізується та опрацьовується. Під час загального огляду, слідчий ознайомлюється з обстановкою місця злочину, визначає межі

огляду, висуває криміналістичні версії, формує план детального огляду»²³⁴.

Так, спочатку проводиться загальний огляд, у ході якого встановлюються вид об'єкту огляду, його розташування в обстановці та візуальні параметри, здійснюється фіксація за допомогою технічних засобів. Під час детального огляду слідчий (дізнавач, детектив) ретельно оглядає об'єкт, здійснює необхідні заміри, позначає всі маркувальні й інші позначки, виявляє на ньому інші сліди кримінального правопорушення (сліди людини, мікрооб'єкти тощо), здійснює вузлову та детальну фотофіксацію, вилучає та упаковує об'єкти. При цьому важливо пам'ятати, що під час огляду обираються неруйнівні методи його проведення, тобто які не пошкоджують сам об'єкт огляду та не видозмінюють виявлені сліди кримінального правопорушення, що в подальшому унеможливить чи зменшить інформативність його дослідження.

Особливу увагу слід приділяти заключному етапові огляду, який полягає у фіксації ходу та результатів цієї слідчої (розшукової) дії. Зокрема, в протоколі огляду варто: детально описувати всі характеристики огляду зрозумілою мовою, з використанням усталених термінів; чітко вказувати всі заміри, які були отримані в результаті використання вимірювальних пристроїв; вказувати технічні характеристики засобів, що використовувалися в ході огляду; викладати тільки ті обставини, які слідчий (дізнавач, детектив) безпосередньо сприймали, а не судження чи припущення з приводу них; вказувати

²³⁴ Теслюк І. О. Тактика застосування методу криміналістичного прогнозування під час огляду місця події. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 142.

візуальну подібність об'єкту до певної категорії предметів, а не ствердження, яке потребує спеціальних знань; послідовно вказувати способи виявлення, фіксації, вилучення й упаковки об'єктів. Структура й оформлення протоколу огляду й додатків до нього обов'язково повинно відповідати вимогам, установленим кримінальних процесуальним законодавством.

Як приклад, у кримінальному провадженні № 4202200000000 0520 протоколом огляду від 03.05.2022 зафіксовано візуальні та технічні характеристики предмету, схожого на бронежилет, предмету чорного кольору, зовні схожого на балістичний захисний шолом, медичної аптечки, в якій знаходяться предмети для надання домедичної допомоги, які було добровільно видано ОСОБА_4²³⁵. Таке оформлення є правильним, оскільки слідчий не може стверджувати, що оглянуті ним предмети за своїми тактико-технічними характеристиками підпадають під категорію бронежилетів, балістичних захисних шоломів. Для цього потрібно залучити експерта, який, використовуючи спеціальні знання, проведе відповідні судові експертизи та встановить приналежність оглянутих об'єктів до певних категорій.

Ще однією слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є обшук. У ході вказаної дії вдається виявити та зібрати важливі для процесу доказування в кримінальному провадженні докази. Викладені обставини обґрунтовують

²³⁵ Справа № 757/29131/22-к. Судове провадження № 1-кс-26796/22. Кримінальне провадження № 42022000000000520. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

необхідність висвітлення тактичних особливостей саме для вказаної категорії кримінальних проваджень.

З приводу обшуку вдалим убачається твердження, що «під час розслідування кримінального правопорушення використовують пошукові дії, які направлені на виявлення джерел доказової та орієнтуючої інформації відшукування прихованих об'єктів (знарядь кримінального правопорушення, речових доказів, трупів, осіб, які переховуються від суду і слідства) та можуть бути здійснені під час проведення обшуку, процесуальний режим якого визначений кримінальним процесуальним законодавством»²³⁶. Наведене максимально чітко розкриває сутність цієї процесуальної дії й окреслює її значення в досудовому розслідуванні, зокрема незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Об'єктами обшуку під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є: місця проживання особи злочинця чи його близьких осіб; місце роботи особи злочинця; транспортні засоби; складські приміщення, де зберігаються предмети гуманітарної допомоги; т. п. При цьому предметами такого пошуку, зазвичай, є предмети гуманітарної допомоги, грошові кошти, документація, комп'ютерна техніка, мобільні телефони.

Наприклад, у кримінальному провадженні № 1202206000000120 з метою виявлення слідів неза-

²³⁶ Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 197. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36>.

конного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та збирання достатньої доказової бази було ініційовано та проведено обшук за місцем проживання ОСОБА_1 за адресою: АДРЕСА_1. У ході обшуку було виявлено та вилучено ноутбук «Asus», модель F540U, JCN06R01P26549D; мобільний телефон «Айфон», в корпусі чорного кольору ІМЕІ: НОМЕР_1, з сім картою НОМЕР_2; 2 банківські картки «Монобанк» № НОМЕР_3 та № НОМЕР_4; банківська картка «Приватбанк» № НОМЕР_5. Вказане майно визнано речовими доказами у цьому кримінальному провадженні. Як вбачається з матеріалів провадження, вищевказаний обшук в житлі підозрюваного ОСОБА_1 27.06.2022 проводився в порядку ст. 233 КПК України, без ухвали слідчого судді та в подальшому, ухвалою слідчого Корольовського районного суду м. Житомира від 01.07.2022 року був легалізований з тих підстав, що даний обшук був зумовлений невідкладною необхідністю збереження майна, яке було виявлено та вилучено 27.06.2022 року в межах даного кримінального провадження за місцем проживання ОСОБА_1 в АДРЕСА_1²³⁷.

Прикладом проведення обшуку за місцем роботи особи злочинця є матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 42022112340000074 від 02.05.2022 року, за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 201², ч. 2 ст. 364 КК України, що перебувають у провадженні слідчого управління Головного управління Національної поліції в Київській області. В межах вказаного

²³⁷ Справа № 296/3721/22. Судове провадження № 11-сс/4805/372/22. Кримінальне провадження № 1202206000000120. Матеріали Житомирського апеляційного суду.

кримінального провадження 09.08.2022–10.08.2022 року, в ході проведення обшуку у приміщеннях будівлі Виконавчого комітету Васильківської міської ради за адресою: Київська область, Обухівській район, м. Васильків, вул. Соборна, 56, було виявлено та вилучено майно, а саме: оригінали первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, перелічених у додатку до протоколу обшуку від 09.08.2022–10.08.2022 року²³⁸.

В якості прикладу обшуку транспортного засобу варто навести кримінальне провадження № 1202210000000289. Зокрема, 15.06.2022 слідчим СУ ГУНП у м. Києві, який входить до складу слідчої групи на підставі ухвали Голосіївського районного суду м. Києва від 08.06.2022 справа № 752/5938/22, провадження № 1-кс/752/1890/22, проведено санкціонований обшук транспортного засобу LAND ROVER FREELANDER номерний знак НОМЕР_1 (польська реєстрація), який на момент слідчої дії знаходився за адресою: м. Київ, Святошинський р-н., координати відповідно до мобільного застосунку Google Maps – 50,4475767, 30,3842511, біля СТО «ОТАМАН» під час якого серед іншого вилучено транспортний засіб LAND ROVER FREELANDER номерний знак НОМЕР_1 (польська реєстрація), ВІН-КОД НОМЕР_4 та два комплекти ключів від вказаного автомобіля²³⁹.

Успішний результат обшуку, як наголошує В. М. Шевчук, здебільшого залежить від якості його підготовки, яка включає:

²³⁸ Справа № 761/17764/22. Судове провадження № 1-кс/761/9914/2022. Кримінальне провадження № 42022112340000074. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.

²³⁹ Справа № 752/5938/22. Судове провадження № 1-кс/752/2136/22. Кримінальне провадження № 1202210000000289. Матеріали Голосіївського районного суду м. Києва.

а) збирання та аналіз необхідної інформації, що характеризує: особу, яку обшуковують (професія та рід занять; навички, звички, нахили; спосіб життя, звичний розпорядок у родині; склад родини, відносини в родині та із сусідами; наявність дачі, гаража, автомашини та їх місцезнаходження; зв'язки і знайомства та ін.); місце обшуку (адреса будівлі, його планування; розміри і стан; можливість прихованого підходу характер ділянки місцевості); шукані предмети і документи (найменування, кількість, форма, обсяг, відмінні ознаки, найбільш типові місця їх приховування, можливі прийоми маскування та ін.);

б) розробку тактичного плану (вибір часу проведення обшуку і способу проникнення в помешкання, що підлягає обшуку; підбір учасників обшуку, розподіл між ними обов'язків та їх інструктаж; заходи безпеки; забезпечення охорони місця обшуку; підготовка транспортних засобів; використання службово-розшукової собаки та ін.);

в) забезпечення групи необхідними науково-технічними засобами (щупи, металошукачі, ультрафіолетові освітлювачі, ручний бур, інтроскоп, слідча валіза; засоби упакування вилучених предметів та ін.).²⁴⁰

Повністю погоджуємося з тим, що обшук є дуже складною слідчою (розшуковою) дією, яка потребує ретельної підготовки, значних затрат сил, засобів і часу. Складність підготовки та проведення названої процесуальної дії зумовлена також і надзвичайно високим психологіч-

²⁴⁰ Шевчук В. М. Тактико-психологічні аспекти проведення обшуку при розслідуванні контрабанди. Митна справа. 2002. № 2. С. 58.

ним навантаженням, адже обшук фактично є протистоянням між слідчим та особою, якої стосується обшук²⁴¹. Саме тому успіх проведення обшуку напряду залежить від вміння слідчого (дізнавача, детектива) оцінювати слідчу ситуацію й її зміни під час планування; слідкувати за поведінкою особи, в якій проводиться обшук; правильно оцінювати емоційно-психологічний стан; своєчасно застосовувати прийоми словесної розвідки та встановлювати психологічний контакт з учасниками слідчої (розшукової) дії; дотримуватися вимог кримінального процесуального законодавства до підстав і процедури його проведення; належно та достовірно фіксувати хід і результати цієї дії в протоколі обшуку та за допомогою технічних засобів, особливо відеозапису; т. п.

З приводу тактики проведення обшуку, то в криміналістичній науці зустрічається пропозиція диференціювання тактичних прийомів, керуючись поділом указаної слідчої (розшукової) дії на певні етапи. Зокрема, Л.П. Ковтуненко виокремлює:

«– заходи, які слідчий проводить до прибуття на місце проведення обшуку (вивчення матеріалів кримінальної справи, збирання орієнтувальної інформації, визначення часу проведення обшуку, тактико-технічне його забезпечення тощо);

– заходи, які слідчий проводить після прибуття на місце проведення обшуку (розташування охорони, способи проникнення на об'єкт обшуку, порядок дій слідчого на місці обшуку тощо)»²⁴².

²⁴¹ Деревняк Д. В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення. Криміналістичний вісник. 2015. № 2 (24). С. 105.

²⁴² Ковтуненко Л. П. Ситуаційний підхід до тактики обшуку. Проблеми законності. 2012. № 118. С. 180.

І. П. Осипенко, К.Б. Мишаста правильно відзначають, що тактика обшуку як вирізняється для окремих категорій кримінальних правопорушень і умов їх розслідування, так і має загальні положення, які є спільними й актуальними в усіх випадках проведення вказаної слідчої (розшукової) дії. Серед таких науковці називають: «несподіваність (для обшукуваного); черговість і логічність обшуку; спрямованість; застосування етики і психології; вжиття техніко-криміналістичних засобів, методів і допомоги спеціалістів; використання підтримки співробітників оперативних підрозділів та інформації, одержаної оперативним шляхом»²⁴³.

З урахуванням вищенаведеного, а також особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та вимог кримінального процесуального законодавства до підстав і процесуального порядку обшуку, пропонуємо серед тактичних особливостей обшуку назвати: обов'язкове проведення за наявних фактичних і правових підстав, при цьому надаючи перевагу санкціонованому обшуку; проведення обшуку виключно слідчим чи прокурором, уповноваженими на це ухвалою слідчого судді про дозвіл на обшук; уникання формального підходу до залучення понять, стежити за тим, щоб останні дійсно слідкували за ходом і результатом проведення обшуку на всіх етапах; здійснення безперервного відеозапису проведення обшуку таким чином, щоб були послідовно зафіксовані пошукові дії всіх виконавців ухвали слідчого судді про проведення обшуку; використання таких

²⁴³ Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 3. С. 198. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36>.

методів обшуку, які не руйнують об'єкт обшуку чи завдають йому мінімальну, але виправдану шкоду; за можливості уникання проведення обшуку на підставі та в порядку ч. 3 ст. 233, крім випадків існування реальних загроз втрати важливої доказової інформації (у такому разі наявність виняткових випадків повинна бути обґрунтованою й підтверджена достовірними відомостями); залучення спеціалістів для надання фахової допомоги під час пошуку, обстеження об'єктів і предметів обшуку, їх фіксації та вилучення; отримання письмових пояснень спеціалістів, які брали участь в обшуку; детальний виклад у протоколі обшуку всього ходу та результатів цієї слідчої (розшукової) дії; тощо. У протоколі обшуку необхідно детально викласти відомості про знайдені предмети, точно вказуючи загальні та окремі ознаки: назву, розмір, форму, колір або відтінок, кількість, маркувальні позначки, упакування та ін.²⁴⁴

Отже, значна частка доказової інформації про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги встановлюється під час проведення оглядів і обшуків. Тактика проведення вказаних слідчих (розшукових) дій допомоги залежить від багатьох факторів, зокрема: виду огляду/обшуку; якості підготовки до нього; правильної оцінки слідчої ситуації й вибору оптимальних їй тактичних прийомів; професійного досвіду особи, яка проводить огляд/обшук; матеріально-технічного забезпечення; дотримання процесуального порядку проведення огляду/обшуку; тощо.

²⁴⁴ Шевчук В. М. Тактико-психологічні аспекти проведення обшуку при розслідуванні контрабанди. *Митна справа*. 2002. № 2. С. 62.

3.2. Тактика допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги неможливо уявити без проведення такої інформативної вербальної слідчої (розшукової) дії як допит. Останній, як вказує К. Г. Шеленіна, в криміналістичній науці прийнято трактувати як слідчу (розшукову) дію, «сутність якої полягає в отриманні слідчим безпосередньо від допитуваного в установленій кримінально-процесуальним законом формі показань про відомі йому обставини та інші дані, які мають значення для кримінального провадження»²⁴⁵. Разом із тим допит – це не просто форма спілкування для отримання показань, а саме регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-логічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, який спрямований на отримання інформації про відомі факти, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні²⁴⁶. Складність проведення

²⁴⁵ Шеленіна К. Г. Особливості тактики допиту при вбивствах, учинених засудженими в місцях позбавлення волі. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 14 травня 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 171.

²⁴⁶ Криміналістика: підручник / В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. С. 252.; Кунтій А. І. Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2013. Вип. 3. С. 388.

допиту, як відзначає Н. В. Павлюк, «полягає у переплетінні елементів психології й логіки, які у кінцевому результаті і визначають обрання тієї чи іншої тактики»²⁴⁷.

При цьому серед особливостей допиту варто назвати те, що, незважаючи на той факт, що слідчий (дознавач, детектив) особисто контактують з допитуваним під час бесіди з ним, вони безпосередньо не сприймають тих відомостей, про які їх інформують допитувані. Тобто допит є опосередкованим способом дослідження уявних образів у свідомості допитуваних, що й формують ідеальні сліди. Тому працівник органу досудового розслідування повинен усвідомлювати та пам'ятати, що «інформація, передана допитуваним під час допиту, має низку особливостей: процес її передачі повинен бути викликаний постановкою слідчим відповідних запитань; процес передачі інформації, повнота, активність її викладу, спогади, як правило, залежать від бажання носія інформації передати її слідчому в ході допиту, наявності психологічного контакту. Зміст інформації, яку отримує слідчий від допитуваного, глибший, ніж тільки словесний опис факту, події. Ця інформація передається поведінкою допитуваного, особливостями його мови, психічним станом тощо»²⁴⁸.

Тактика допиту, в тому числі під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або

²⁴⁷ Павлюк Н. В. Роль відеофіксації під час допиту за участю неповнолітніх підозрюваних. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 103. DOI <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.07>.

²⁴⁸ Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних – членів організованих злочинних угруповань. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 175.

безоплатної допомоги, класично представлена криміналістичними рекомендаціями щодо його підготовки, безпосереднього проведення та фіксації.

У контексті зазначеного вдалим є твердження В. К. Весельського, В. С. Кузьмічова, В. С. Мацишина та А. В. Старушкевича з приводу того, що вибір тактики допиту є ситуативно зумовленим і залежить від декількох факторів, основними з яких є: ситуації допиту (первинний, повторний, наявність психологічного контакту, тощо); процесуального положення допитуваного і рівня його зацікавленості в результатах розслідування; особливостей допитуваної особи (вік, характер, рівень правової поінформованості, наявність злочинного досвіду і т. п.); характеру інформації і доказів, які є у слідства, тощо²⁴⁹. При цьому слід відмітити, що є загальні та специфічні особливості тактики допиту. Перші є загальними для всіх видів допиту незалежно від категорії кримінального провадження, в рамках якого проводяться; другі – визначаються з урахуванням виду допиту, механізму вчинення кримінального правопорушення та особливостей їх розслідування.

Тому виокремлення особливостей тактики допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги пропонуємо здійснювати за методом «від загального до окремого».

Першим і невід'ємним етапом тактики допиту є підготовчий, на якому слідчий (дізнавач, детектив) уживає

²⁴⁹ Весельський В. К., Кузьмічов В. С., Мацишин В. С., Старушкевич А. В. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини: посібник. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. С. 60–61.

всіх заходів, які сприятимуть вирішенню ситуативно зумовлених тактичних завдань шляхом всебічного з'ясування обставин, що становлять предмет допиту.

Так, К. О. Чаплинський наголошує на необхідності підготовки до допиту. Вказана діяльність, на його думку, включає в себе:

- повне, всебічне та ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення предмета допиту та сформованої слідчої ситуації;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- визначення послідовності проведення допитів;
- вивчення особи злочинця;
- збирання оперативної інформації про допитувану особу (склад злочинної групи) та вчинених нею кримінальних правопорушень;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному;
- визначення часу проведення допиту;
- визначення способу виклику на допит;
- визначення місця проведення допиту;
- визначення низки тактичних прийомів, що застосовуватимуться під час допиту;
- визначення необхідних науково-технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка;
- визначення учасників проведення допиту;
- забезпечення сприятливих умов для проведення допиту з урахуванням необхідності гарантування безпеки його учасників;
- вивчення спеціальної літератури або використання допомоги фахівців (спеціалістів);

– планування допиту²⁵⁰.

Більш лаконічно, але не менш інформативно, підготовчий етап допиту характеризують О. В. Пчеліна та Ю. К. Дорошенко. На їх думку, підготовка до допиту під час розслідування повинна здійснюватися шляхом:

– ознайомлення з матеріалами кримінального провадження;

– збирання відомостей, що характеризують особу допитуваного;

– встановлення послідовності, в якій варто проводити допити;

– визначення предмета допиту;

– визначення часу, місця та учасників допиту;

– запрошення допитуваного та залучених осіб;

– організація техніко-криміналістичного забезпечення допиту;

– планування допиту, в рамках якого прогнозується ймовірна лінія поведінки учасників допиту, та визначаються відповідні тактичні прийоми допиту²⁵¹.

Виходячи з наведеного, помітно, що підготовка до допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

²⁵⁰ Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: РВВ ДДУВС, 2006. С. 143–144.

²⁵¹ Дорошенко Ю. К. Особливості тактики допиту підозрюваних під час розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 206. DOI 10.32844/2222-5374-2020-109-7.26.; Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. С. 346.

полягає в аналізі наявних у органу досудового розслідування відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення та особу допитуваного; збиранні додаткової інформації, яка характеризує допитуваного; визначенні черговості, часу та місця проведення допитів; вирішенні питань про склад учасників цієї слідчої (розшукової) дії; оцінюванні слідчої ситуації, тактичних завдань розслідування та їх формулюванні з урахуванням обставин, що підлягають з'ясуванню під час допиту; обранні тактичних прийомів допиту з урахуванням усіх вірогідних варіантів поведінки допитуваного; отриманні за потреби фахових консультацій з приводу предмету допиту; забезпеченні явки учасників допиту; забезпеченні матеріально-технічного оснащення процесуальної дії; тощо.

Також на підготовчому етапі слід визначитися з формою проведення допиту, особливо враховуючи, що в нинішніх умовах діє правовий режим воєнного стану, багато громадян України є внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Тому потрібно розглядати варіант про можливість і доречність проведення допиту дистанційно в режимі відеоконференції. У такому разі варто налагодити взаємодію з іншими органами досудового розслідування, в тому числі й закордонними. Крім того, певна частка учасників кримінального провадження є військовозобов'язаними та несуть військову службу. За таких обставин слідчий (дознавач, детектив) повинні розглянути можливість і організувати проведення допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Як приклад, під час розгляду клопотання адвоката ОСОБА_3, який діє в інтересах підозрюваного ОСОБА_1 про допит останнього у судовому засіданні, в порядку

ст. 225 КПК України, в межах кримінального провадження №1202214000000146 від 22.04.2024, за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.201² КК України, слідчий суддя встановив наступне. ОСОБА_1 є діючим офіцером, постійно виконує спеціальні завдання, поєднані з реалізацією військових задач та небезпекою для життя і здоров'я, може потрапити в полон, або не повернутися з завдання. Проте підозрюваний не може бути допитаний у порядку ст. 225 КПК України, згідно з якою у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду. Слідчий суддя своє рішення пояснює тим, що у порядку, визначеному ст. 225 КПК України, може бути допитаний свідок, потерпілий, а також особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоне-

ного, а у ОСОБА_1 наявний статус підозрюваного у кримінальному провадженні №12022140000000146 від 22.04.2022 року²⁵².

Щодо робочого етапу допиту, то він різниться залежно від процесуального статусу допитуваного, займаної ним позиції в кримінальному провадженні та рівня його обізнаності про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги чи обставини, що мають значення для кримінального провадження, ситуативно тактичних завдань розслідування та наявних у розпорядженні органу досудового розслідування сил і засобів.

Зокрема, аналіз слідчо-судової практики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вказує, що для вказаної категорії кримінальних проваджень характерними є допити свідків і підозрюваного. При цьому в якості свідків допитуються:

- службові особи митниць, Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо;

- очевидці нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- працівники банківських установ;

- працівники благодійних організацій;

- волонтери;

²⁵² Справа № 761/22762/22. Судове провадження № 1-кс/761/12559 /2022. Кримінальне провадження № 12022140000000146. Матеріал-ли Шевченківського районного суду м. Києва.

– близькі особи, знайомі та колеги правопорушника.

Наприклад, у кримінальному провадженні № 4202210000000168 заради вирішення ситуативно зумовлених тактичних завдань на початковому етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги були допитані в якості свідків наступні особи: начальник автомобільного відділення секції озброєння та техніки Північного оперативного територіального об'єднання Національної гвардії України ОСОБА_4, командир ВЧ НОМЕР_1 ОСОБА_5, заступник начальника Північного оперативного територіального об'єднання з персоналу Національної гвардії України ОСОБА_6, відповідно до яких ОСОБА_2 звернувся до військової частини НОМЕР_1 Нацгвардії України з проханням надати їх підприємству сертифікат кінцевого споживача з метою ввезення на митну територію України військової амуніції – бронепластин та захисних шоломів для подальшої безоплатної передачі цій військовій частині, та в подальшому у безоплатній передачі відмовлено; державний інспектор Київської митниці «Митного поста «Столичний» ВМО № 1 ОСОБА_7, який повідомив обставини митного оформлення товару, імпортованого ТОВ «ТД «Редут» та те, що обставиною звільнення від оподаткування ПДВ по товару: 300 балістичних шоломів та 1500 кулезахисних плит стало подання сертифікату кінцевого споживача № 242022 від 18.04.2022, в якому було вказано, що вказані предмети військового призначення будуть передані саме для військової частини НОМЕР_1 та північного Київського територіального управління Національної гвардії України, у зв'язку із чим, митні платежі: мито та ПДВ нараховано було умов-

но та ТОВ «ТД Редут» до бюджету України не було сплачено; помічник начальника служби озброєння ВЧ НОМЕР_1 ОСОБА_8, який підтвердив в ході допиту проти-правні дії керівника ТОВ «ВК «Венторг ДІСІ» ОСОБА_2, які виразились у відмові в безоплатній передачі для потреб військової частини 300 балістичних шоломів та 1500 кулезахисних плит, так як це передбачено сертифікатом кінцевого споживача № 242022 від 18.04.2022²⁵³.

При цьому предмет допиту свідків стосується: обставин знайомства з особою злочинця та характеру взаємовідносин між ними; факту звернення особи до бенефіціара для отримання сертифікату кінцевого споживача (часу, місця, за яких умов відбулося таке звернення й яке рішення було прийнято); відомостей про зайняття правопорушником благодійною діяльністю; наявності у правопорушника статусу волонтера; джерела отримання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; обставин документального оформлення отриманої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; факту нецільового використання предмету кримінального правопорушення з метою отримання прибутку; відомостей про проходження спрощеної процедури розмитнення й оподаткування; факту ненадходження гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги до кінцевого споживача; розміру отриманого прибутку від учиненого протиправного діяння; використаних корупційних зв'язків для досягнення кримінального протиправного задуму; морально-психологічних властивос-

²⁵³ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-кк-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

тей особи злочинця; форми вини; способів продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку; т. д.

Не менш інформативним і важливим в аспекті формування доказової бази в кримінальному провадженні є допит підозрюваного. Зокрема, вбачається слушним твердження, яке висловлюють М. П. Климчук, Я. В. Фурман. На їх думку, криміналістичне значення показань підозрюваних полягає в тому, що вони: «1) є основою для обвинувальної версії, а також головними джерелами під час складання формулювання підозри; 2) дають цілісне уявлення про вчинений злочин, тоді як інші докази містять окремі фрагменти вчиненого протиправного діяння»²⁵⁴. Відповідно предмет допиту підозрюваного представлений обставинами про час, місце, способи й обстановку вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; момент виникнення наміру вчинити вказане діяння; наявність співучасників, їх обов'язки в механізмі кримінального правопорушення; розмір отриманого прибутку; тривалість кримінальної протиправної діяльності; корупційні схеми в механізмі реалізації протиправного задуму; матеріальне становище особи злочинця; наявність кримінального досвіду, тощо.

Під час проведення допиту потрібно, передусім, встановити з допитуваним психологічний контакт; пос-

²⁵⁴ Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних – членів організованих злочинних угруповань. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 174.

тійно слідкувати за вербальними та невербальними реакціями допитуваного на поставлені йому питання; формулювати питання доступною та зрозумілою для допитуваного мовою; задавати темп допиту; ставити уточнюючі та непрямі питання; повторно задавати одні й ті ж питання, при цьому змінюючи їх формулювання; просити зберегти хронологію подій у показаннях; робити обмовки про наявність у кримінальному провадженні іншої доказової інформації. З метою виявлення неправдивих показань рекомендовано проводити повторні допити та одночасні допити двох чи більше вже допитаних осіб.

Результативність допитів і перспективи їх використання в доказуванні напряду залежать від якості їх фіксації. Зокрема, в протоколі допиту: показання допитуваного потрібно відображати максимально наближено до свідчень, отриманих в ході бесіди; зберігати мову оригіналу викладу показань (за винятком нецензурних і образливих висловів); обов'язково робляться відмітки про застосування технічних засобів, їх характеристики і попередження про це всіх учасників цієї дії; засвідчується підписами допитуваного й інших учасників факт роз'яснення їх прав і обов'язків під час проведення допиту; власноручно відзначається факт ознайомлення зі змістом протоколу (відтворення записів у разі фіксації за допомогою технічних засобів) та наявність/відсутність зауважень.

Однією з криміналістичних рекомендацій стосовно заключного етапу проведення допиту, в тому числі під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є застосування технічних засобів фіксації, а саме – відеозапису. Це пояснюється тим, що «в умовах змагального кримінального

процесу можливість перегляду сторонами кримінального провадження результатів відеозапису є невід'ємною частиною подальшої оцінки інформації, що виходить не тільки від самого неповнолітнього підозрюваного, а й про характер, умови проведення допиту»²⁵⁵.

Отже, особливості підготовчого, робочого та заключного етапів допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виокремлюються з урахуванням специфіки вказаної вербальної слідчої (розшукової) дії, процесуального статусу допитуваного, займаної ним позиції в кримінальному провадженні та рівня його обізнаності про обставини вчинення виокремленої категорії кримінальних правопорушень чи обставини, що мають значення для кримінального провадження, ситуативно тактичних завдань розслідування та наявних у розпорядженні органу досудового розслідування сил і засобів.

3.3. Тактика проведення інших слідчих (розшукових) дій і застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Використання можливостей судових експертиз

Поряд із раніше названими й охарактеризованими, не менш важливими засобами доказування в кримінальних провадженнях про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є проведення

²⁵⁵ Павлюк Н. В. Роль відеофіксації під час допиту за участю неповнолітніх підозрюваних. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 107. DOI <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.07>.

негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та використання спеціальних знань у формі призначення судових експертиз. У зв'язку з чим у представленому дослідженні визначимо особливості тактики проведення названих процесуальних дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України²⁵⁶. При цьому вказані дії найчастіше проводяться на початковому етапі розслідування, в тому числі незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, з метою доказування причетності конкретних осіб до вчинення кримінального правопорушення та виявлення всіх епізодів їх протиправної діяльності, якщо такі відомості неможливо отримати в інший, установлений кримінальним процесуальним законодавством, спосіб. Саме «від правильного професійного оформлення початко-

²⁵⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.; Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516 /1199 /936/1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

вого етапу» залежить успішність розкриття, розслідування та судового розгляду²⁵⁷ незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні забезпечує додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, інших осіб, швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів, захисту особи, суспільства і держави²⁵⁸. Okремо відзначимо, що однією з основних відмінностей указанного різновиду слідчих (розшукових) дій є те, що як факт їх проведення, так і методи, що використовуються, не розголошуються. Відповідно особи, які їх проводять, повинні мати відповідний рівень доступу до таємної інформації. Тому в представленому дослідженні будуть висвітлені тільки ті особливості тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які дозволено розмішувати у вільному доступі.

У КПК України та Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та викорис-

²⁵⁷ Сергєєва Д. Б., Ленко М. О. Організація й порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 3. С. 129.

²⁵⁸ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936 /1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

тання їх результатів у кримінальному провадженні визначено перелік негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, це: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою в публічно доступних місцях; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу²⁵⁹.

Аналіз слідчо-судової практики виявлення та досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги показує, що

²⁵⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.; Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516 /1199/936/1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

для вказаної категорії кримінальних проваджень характерне проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як:

- аудіо-, відеоконтроль особи;
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях;
- контроль за вчиненням злочину.

Проведення аудіо-, відеоконтролю особи дає можливість без відома особи зафіксувати та здійснити обробку з використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо, а спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях – здійснювати візуальне спостереження за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження²⁶⁰. Указані негласні слідчі (розшукові) дії часто проводяться в сукупності з іншими, як-то контроль за вчиненням злочину. Як приклад, у кримінальному провадженні № 42022000000000520 14.07.2022 ОСОБА_2, сприяючи у

²⁶⁰ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936 /1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

документуванні протиправної діяльності ОСОБА_1, діючи з відома та контролю правоохоронних органів зустрівся із останнім поблизу ТЦ «Глобус», розташованого за адресою: м. Київ, Майдан Незалежності, 1. В ході зустрічі ОСОБА_3 поцікавився у ОСОБА_1 щодо можливості придбання 18 бронежилетів, 18 балістичних шоломів та 4 військових аптечок. ОСОБА_1 усвідомлюючи неможливість звітування за передачу такої кількості військової амуніції та маючи на меті запобігання викриттю його протиправної діяльності, повідомив ОСОБА_2, що зможе продати вказане майно за умови надання останнім листа від будь-якої військової частини щодо надання допомоги у військовій амуніції. При цьому ОСОБА_1 зі свого мобільного телефону за допомогою месенджера в якості зразка надіслав фото листа, в якому командир військової частини просив надати на безоплатній основі допомогу у вигляді військової амуніції для підпорядкованого підрозділу. На виконання раніше обумовленої домовленості 20.07.2022 близько 14 год. 10 хв. ОСОБА_2, перебуваючи поблизу Готелю «Україна», розташованого за адресою: м. Київ, вул. Інститутська, 4 передав ОСОБА_1 лист від 15.07.2022 № 96, підписаний командиром військової частини № НОМЕР_1, в якому останній просить на безоплатній основі передати ввіреному йому підрозділу кевларові каски у кількості 18 шт., бронежилети у кількості 18 шт. та аптечки у кількості 4 шт. Отримавши вказаний документ ОСОБА_1 підтвердив свою готовність продати ОСОБА_2 18 бронежилетів вартістю 500 доларів США (з урахуванням знижки) за 1, 18 балістичних шоломів вартістю 200 доларів США за 1 та 4 військових аптечок вартістю 170 доларів США за 1. 28.07.2022 близько 14 год. 10 хв. ОСОБА_1, перебуваючи поблизу готелю «Україна», розташованого за адресою: м. Київ, вул. Інститутська, 4, реалізуючи свій злочинний

умисел, спрямований на особисте протиправне збагачення, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність своїх дій та можливість настання суспільно небезпечних наслідків збув ОСОБА_2 поставлені в якості гуманітарної допомоги: 12 плитоносок «Bulletproof Vest», споряджених кевларовими вставками «Bulletproof Vest Soft Armor» та бронепластинами марки «Bulletproof Plate»; 6 плитоносок «Bulletproof Vest», споряджених кевларовими вставками «Bulletproof Vest Soft Armor»; 13 кевларових шоломів; 5 шоломів «MORATEX» Lodz», загальною вартістю понад 350 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, за що отримав кошти в сумі 200 000 (двісті тисяч) гривень та 10 000 (десять тисяч) доларів США (імітаційних засобів, отриманих для проведення спеціального слідчого експерименту у формі оперативної закупки)²⁶¹.

Проведення такого комплексу заходів, вагома частка яких припадає на негласні слідчі (розшукові) дії, дозволило органу досудового розслідування отримати достатню та належну доказову базу вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, яка представлена зокрема: протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії спостереження за місцем від 02.06.2022 № 664т/55/125-2022; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи відносно ОСОБА_1 від 03.06.2022 № 679т/55/125-2022; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи відносно ОСОБА_1 від 27.07.2022 № 991т/55/125-2022; протоколом огляду та вручення

²⁶¹ Справа № 757/29131/22-к. Судове провадження № 1-кс-26796/22. Кримінальне провадження № 4202200000000520. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

від 28.07.2022, в якому ідентифіковані кошти, вручені ОСОБА_2 для придбання у ОСОБА_1 захисних шоломів, бронежилетів та військових аптечок, які є предметами та товарами гуманітарної допомоги з іншої держави; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи відносно ОСОБА_1 від 29.07.2022 № 1012т/55/125 2022; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи відносно ОСОБА_1 від 29.07.2022 № 1013т/55/125-2022; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж відносно ОСОБА_1 від 29.07.2022 № 1015т/55/125-2022; протоколом проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відеоконтролю особи відносно ОСОБА_1 від 29.07.2022 № 1018т/55/125-2022²⁶².

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги здійснюється шляхом контролю за телефонними розмовами або зняття інформації з каналів зв'язку. У першому випадку мова йде про спостереження, відбір та фіксацію змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється, за допомогою застосування відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах; в другому – негласне одержання, перетворення та фіксацію із

²⁶² Справа № 757/29131/22-к. Судове провадження № 1-кв-26796/22. Кримінальне провадження № 4202200000000520. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються²⁶³.

Проте найчастіше при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги проводиться контроль за вчиненням злочину. Вказана негласна слідча (розшукова) дія може проводитися в одній із указаних форм:

- контрольована поставка, яка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України;

- контрольована закупка, яка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила;

²⁶³ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936 /1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

– оперативна закупка, яка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила;

– спеціальний слідчий експеримент, який полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину;

– імітування обстановки злочину, яке полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення²⁶⁴.

Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги контроль за вчиненням злочину, зазвичай, здійснюється у формі спеціального слідчого експерименту. Зокрема, у

²⁶⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.; Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

кримінальному провадженні № 12022060000000120 досудовим розслідуванням встановлено, що мешканець Житомирської області ОСОБА_2, зареєстрований за адресою: АДРЕСА_2, засновник БО «БФ «РОБИ ДОБРО, ОСОБА_3» та ОСОБА_1 з метою власного збагачення за провадили протиправний механізм, пов'язаний з використанням під час дії воєнного стану гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги не за цільовим призначенням, а саме бронезилетів, автомобілів, засобів індивідуального захисту. З метою документування фактів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 08.06.2022 року було проведено контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, в ході якого ОСОБА_2 збув особі зі зміненими анкетними даними військовий шолом іноземного виробництва за 6500 грн., та повідомив, що може реалізувати товари подвійного використання (засоби індивідуального захисту військові шоломи, наколінники, турнікети, повербанки) на суму близько 450 000 гривень. 27.06.2022 під час проведення контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту ОСОБА_2 було затримано в порядку ст. 208 КПК України за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201² КК України²⁶⁵.

Також прикладом того, як за допомогою проведення негласних слідчих (розшукових) дій вдалося доказати наявність у вчиненому діянні ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201² КК України, є

²⁶⁵ Справа № 296/3721/22. Судове провадження № 11-сс/4805/372/22. Кримінальне провадження № 12022060000000120. Матеріали Житомирського апеляційного суду.

кримінальне провадження № 42022100000000168. Зокрема, на це вказують такі матеріали кримінального провадження як: протоколи негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості щодо відмови ОСОБА_9 безоплатно передати майно на потреби військових та вимоги до представників військової частини НОМЕР_1 Національної гвардії України укласти договір купівлі-продажу щодо вказаного майна; протоколи негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості щодо продажу гуманітарних товарів, зокрема бронепластин та шоломів через мережу магазинів підконтрольних ОСОБА_2 та ОСОБА_1, для отримання прибутку²⁶⁶.

Результативність негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги знаходиться в прямій залежності від відповідального ставлення до його підготовчого етапу. Передусім, потрібно ознайомитися з матеріалами кримінального провадження; обговорити на нараді, зокрема працівників органу досудового розслідування та оперативних працівників, варіанти вирішення основних тактичних завдань розслідування за наявних слідчих ситуацій, окрім як проведення негласних слідчих (розшукових) дій; врахувати всі тактичні ризики та прийняти обґрунтоване тактичне рішення; визначити вид негласної слідчої (розшукової) дії чи їх сукупності; отримати дозволи на проведення запланованих слідчих (розшукових) дій; призначити виконавців; визначити методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій; організувати матеріа-

²⁶⁶ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-к-23273/22. Кримінальне провадження № 42022100000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

льно-технічне забезпечення; передбачити шляхи використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Докази сторона обвинувачення під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги згідно зі ст. 93 КПК України збирає не тільки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а і витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України²⁶⁷. Іншими процесуальними діями можна вважати й окремі із заходів забезпечення кримінального провадження. Останні, як вказується в ч. 1 ст. 131 КПК України, застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження²⁶⁸. Аналіз емпірики досудового розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень показує, що серед таких засобів доказування варто назвати саме витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб відомостей шляхом направлення відповідних запитів; тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна.

²⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

²⁶⁸ Там же.

Як приклад, у кримінальному провадженні № 1202208000000284 від 05.04.2022, за ознаками злочинів, передбачених ч. 4 ст. 191, ч. 3 ст. 201² КК України, підозра ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 191 КК України підтверджується зібраними у кримінальному провадженні доказами, а саме: вилученими за результатами проведених тимчасових доступів документами у ЗОВА щодо отримання, обліку, розподілення та відвантаження гуманітарної допомоги, яка надійшла на її адресу залізничним та вантажним транспортом, а також подальшого відвантаження вказаної допомоги на адресу територіальних громад та благодійних, релігійних, громадських організацій тощо; довідкою управління Східного офісу Держаудитслужби в Запорізькій області від 14.07.2022, якою встановлено розтрату майна в кількості 777 мішків з борошном, яке надійшло на адресу ЗОВА в якості гуманітарної допомоги; відомостями Тернопільської обласної військової адміністрації про примусове відчуження борошна для потреб держави, з метою забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану; відомостями АТ «Державна продовольчо-зернова компанія України» щодо кількості та вартості борошна; іншими матеріалами кримінального провадження в їх сукупності²⁶⁹.

Особливості тактики направлення запитів і отримання тимчасового доступу до речей і документів полягають у визначенні, які відомості та від кого потрібно отримати; консультуванні з обізнаними особами; формулюванні запитів та їх відправленні адресатам; обгру-

²⁶⁹ Справа № 335/2461/22. Судове провадження № 1-кц/335/2862/2022. Кримінальне провадження № 1202208000000284. Матеріали Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя.

нтуванні необхідності виїмки речей і документів, визначенні можливості використання отриманих відомостей як доказів, аргументуванні неможливості отриманні криміналістично значущої інформації в інший спосіб; вирішенні питання про залучення спеціалістів; ознайомленні з отриманою інформацією та її співставленні з іншими доказами в кримінальному провадженні; вирішенні питання про призначення відповідних судових експертиз чи проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій.

Крім того, з метою забезпечення збереження речових доказів; спеціальної конфіскації; конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, у кримінальному провадженні допускається накласти арешт на майно²⁷⁰.

Зокрема, арешт майна під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги накладається для визначення процесуального статусу майна, яке було тимчасово вилучено під час проведення обшуку. Як приклад, ухвалою слідчого судді Святошинського районного суду м. Києва від 16.08.2022 року було задоволено клопотання прокурора Васильківського відділення Обухівської окружної прокуратури Київської області ОСОБА_5, що подане в межах кримінального провадження № 42022112340000074

²⁷⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

від 02.05.2022 року, за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 201², ч. 2 ст. 364 КК України та накладено арешт на оригінали первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, перелічених у додатку до протоколу обшуку від 09.08.2022–10.08.2022 року. Своє рішення слідчий суддя обґрунтовує тим, що ч. 7 ст. 236 КПК України визначено, що при обшуку слідчий має право вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном²⁷¹. При цьому згідно з абз. 2 ч. 5 ст. 171 КПК України у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК України, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якої його було вилучено²⁷².

Також арешт майна в досліджуваній категорії кримінальних правопорушень накладається задля збереження речових доказів. Ними, зазвичай, є предмети незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; засоби та знаряддя вчинення цих діянь. Зокрема, в кримінальному провадженні

²⁷¹ Справа № 761/17764/22. Судове провадження № 1-кс/761/9914/2022. Кримінальне провадження № 42022112340000074. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.

²⁷² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

№ 12022140000000182 ухвалою слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 04.07.2022 з метою забезпечення завдань кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду задоволено клопотання старшого слідчого ВР ОТЗ СУ ГУ НП України у Львівській області про накладення арешту на: автомобіль марки «Nissan» д.н.з. НОМЕР_1, номер кузова НОМЕР_2; автомобіль марки «Ford Ranger» д.н.з. НОМЕР_3, номер кузова НОМЕР_4; автомобіль марки «Nissan Turano 2» д.н.з. НОМЕР_5, номер кузова НОМЕР_6; автомобіль марки «Ford Ranger» д.н.з. НОМЕР_7, номер кузова НОМЕР_8; автомобіль марки «Ford Ranger» д.н.з. НОМЕР_9, номер кузова НОМЕР_10; технічний паспорт на автомобіль з номерним знаком НОМЕР_11; мобільний телефон марки «Xiaomi Redmi» з сім карткою № НОМЕР_12 imei: НОМЕР_13, imei: НОМЕР_14; імітаційні (несправжні) засоби, а саме грошові купюри номіналом 100 доларів США із серією LG04727792 в сумі 17 400 доларів США; 5 пар ключів від автомобілів; декларація про перелік товарів, що визначаються гуманітарною допомогою на ТЗ FORD RANGER 2004 НОМЕР_22, FORD RANGER 2005 НОМЕР_23 на 1 арк.; декларація про перелік товарів, що визначаються гуманітарною допомогою на ТЗ MITSUBISHI L200 2001 НОМЕР_24, FORD RANGER 2001 НОМЕР_25, MITSUBISHI НОМЕР_15, NISSAN NAVARA 2003 НОМЕР_26 на 1 арк.; мобільний телефон марки «iphone xr» imei: НОМЕР_17, imei: НОМЕР_18 з сім карткою № НОМЕР_19; номерний аркуш № НОМЕР_20 на іноземній мові (реєстраційний номер НОМЕР_9) з печаткою митного контролю «Львівська митниця ДФС» з датою 14.05.2022; аркуш з (реєстраційний номер НОМЕР_9) на автомобіль марки «Ford Ranger» з печаткою митного контролю «Львівська митниця ДФС» з датою 14.05.2022; аркуш (корінець) з

(реєстраційний номер НОМЕР_9) на автомобіль марки «Ford Ranger»; аркуш (корінець) з (реєстраційний номер НОМЕР_9) на іноземній мові № НОМЕР_20; аркуш (корінець) з (реєстраційний номер НОМЕР_9) на іноземній мові № НОМЕР_21 на автомобіль марки «Ford Ranger»; аркуш на іноземній мові від 09.05.2022 на автомобіль марки «Ford Ranger» (реєстраційний номер НОМЕР_9) з печаткою митного контролю «Львівська митниця ДФС» з датою 14.05.2022²⁷³.

Окремо варто наголосити на важливості накладення арешту на майно під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги задля забезпечення відшкодування завданої шкоди, на що вказує наступний приклад. Головним підрозділом детективів Бюро економічної безпеки України здійснюється досудове розслідування кримінального провадження № 72022000220000009, відомості щодо якого внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань 02.05.2022, за ознаками вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 201², ч. 3 ст. 209, ч. 3 ст. 212 КК України. Ухвалою слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 15.07.2022 накладено арешт, в тому числі на частку, номінальною вартістю 37000 гривень, що становить 100 % статутного капіталу ТОВ «Навігатор» (код за ЄДРПОУ 30454618), місцезнаходження: АДРЕСА_1, яка належить ОСОБА_1 з заборонаю будь-яким державним реєстраторам органів державної реєстрації, приватним та держав-

²⁷³ Справа № 461/2751/22. Судове провадження № 11-сс/811/780/22. Кримінальне провадження № 1202214000000182. Матеріали Львівського апеляційного суду.

ним нотаріусам, а також іншим особам, що наділені таким правом, вчиняти будь-які дії, пов'язані із проведенням державної реєстрації (перереєстрації, поділу, виділу, тощо) права власності на корпоративні права ТОВ «Навігатор», у тому числі вносити зміни, пов'язані зі зміною засновників (учасників, кінцевих бенефіціарів), зміною директора, місця знаходження юридичної особи, внесення будь-яких інших змін в статутні документи товариства, а також вчинення реєстраційних дій, направлених на відчуження. При цьому, як убачається зі змісту вказаної ухвали слідчого судді, метою накладення арешту на частку статутного капіталу ТОВ «Навігатор» є забезпечення збереження майна, яке відповідає речовим доказам, у відповідності до вимог ст. 98 КПК України та забезпечення можливої конфіскації майна, як виду покарання²⁷⁴.

Під час накладення арешту на майно вирішуються такі основні тактичні завдання, які полягають у встановленні особи злочинця та його зв'язків, а також наявного в них майна, в тому числі електронних активів, і джерел його походження²⁷⁵. Тому у випадках, коли мова йде про арешт майна задля забезпечення відшкодування шкоди, велика роль на підготовчому етапі відводиться діям слідчого (дознавача, детектива) з виявлення та розшуку майна і збирання доказів про його зв'язок із механізмом учинення розслідуваного кримінального

²⁷⁴ Справа № 761/21367/22. Судове провадження № 1-ксс/761/11758/2022. Кримінальне провадження № 97202200022000000. Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва

²⁷⁵ Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М. С., Пчеліна О. В., Романюк В. В., Бурлака В. В. та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 45.

правопорушення. З цією метою потрібно провести слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, а також непроцесуальні дії, спрямовані на встановлення злочинця та його причетності до вчинення конкретного протиправного діяння, в результаті якого було отримано незаконні активи. Тобто важливе місце в розслідуванні взагалі та забезпеченні арешту майна зокрема займає створення фінансової характеристики підозрюваного, яка може бути використана фахівцями для встановлення зв'язку між злочинцями, їхньою незаконною діяльністю та незаконно отриманими активами²⁷⁶. Разом із тим під час підготовки до накладення арешту за необхідності варто використовувати можливості інформаційно-довідкового забезпечення; налагоджувати взаємодію з іншими правоохоронними органами; визначити способи виконання ухвали про арешт майна.

Поряд із вищенаведеним особливу роль у доказуванні в кримінальному провадженні про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграють спеціальні знання, зокрема така процесуальна форма їх використання як призначення судових експертиз. Як зазначає з цього приводу В. В. Копча,

²⁷⁶Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М. С., Пчеліна О. В., Романюк В.В., Бурлака В.В. та ін. Харків: Харківській нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 47; Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). С. 20-21. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

«отримання нових доказів за допомогою судових експертиз являє собою комплекс взаємопов'язаних дій слідчого, спеціаліста, експерта. Об'єктивність та повнота висновку експерта суттєво залежить від правильного визначення об'єктів дослідження, їх фіксації, вилучення та пакування відповідно до правил та рекомендацій, що розроблені криміналістикою»²⁷⁷. З чого очевидно, що замало просто призначити судову експертизу. Потрібно правильно підготувати необхідні для призначення судової експертизи матеріали, а потім оцінити отриманий висновок експерта і використати в доказуванні під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Ознайомлення з матеріалами кримінальних проваджень про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги дозволило дійти висновку, що під час розслідування окреслених категорій кримінальних правопорушень призначаються та проводяться в основному:

– судові товарознавчі експертизи для «ідентифікації та визначення найменування, призначення, властивостей, відповідності нормативним документам, зразкам з метою встановлення фактичних даних, які мають значення для справи»²⁷⁸,

²⁷⁷ Копча В.В. Тактика використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Призначення і проведення судових експертиз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2017. Вип. 47. Т. 3. С. 107.

²⁷⁸ Товарознавча експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua /tovaroznavcha/>.

– комп'ютерно-технічні експертизи для «визначення статусу об'єкта як комп'ютерного засобу, виявлення і вивчення його ролі в розслідуваному злочині, а також отримання доступу до інформації на електронних носіях з подальшим всебічним її дослідженням»²⁷⁹,

– експертизи зброї для «визначення джерела походження набоїв і компонентів їх спорядження, стану зброї, боєприпасів і властивостей їх дії, що проводяться особами (експертами), які володіють спеціальними знаннями у галузі експертизи зброї, з метою встановлення фактичних даних, які мають значення для справи»²⁸⁰.

При цьому найчастіше проводиться комплексна судова товарознавча експертиза та судова експертиза дослідження зброї. Це пояснюється тим, що найчастіше предметами гуманітарної допомоги у вказаних кримінальних правопорушеннях є саме військова амуніція.

Як приклад, у кримінальному провадженні № 4202210000000168 виникла необхідність використання спеціальних знань для з'ясування всіх обставин, що входять до предмета доказування. У зв'язку з чим старший слідчий ДБР у рамках процесуальної форми використання спеціальних знань залучив до кримінального провадження експертів для проведення необхідних судових експертиз. Як результат, були отримані джерела доказів у досудовому розслідуванні, зокрема: висновок комп'ютерно-технічної експертизи по жорстких дисках та відеореєстратора з магазину «Военторг

²⁷⁹ Комп'ютерно-технічна експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/kompyuterno-tehnichna/>.

²⁸⁰ Експертиза зброї та слідів і обставин її використання. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. [Офіційний веб-сайт]. URL: <https://kndise.gov.ua/ekspertyza-zbroyi/>

ДіСі», розташованого за адресою: м. Київ, проспект Соборності, 1 в м. Києві; висновок судово-балістичної експертизи, з метою належної правової оцінки щодо наявності або відсутності ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України в діях окремих працівників магазину «Воєнторг ДіСі», розташованого за адресою: м. Київ, проспект Соборності, 1 в м. Києві, де було виявлено та вилучено значну кількість предметів ззовні схожих на набої; висновок експерта за результатами проведення експертизи у сфері державної таємниці з метою належної правової оцінки щодо наявності або відсутності ознак складу злочину, передбаченого ст. 329 КК України в діях окремих працівників магазину «Воєнторг ДіСі», розташованого за адресою: м. Київ, проспект Соборності, 1 в м. Києві, де було виявлено та вилучено пакети із документами, які можливо містять чи становили державну таємницю; висновок товарознавчої експертизи, з метою встановлення відповідності відомостей, які містяться у поданих документах до митних органів України під час митного оформлення 300 балістичних шоломів та 1500 бронепластин кулезахисних, встановлення їх ринкової вартості²⁸¹.

У кримінальному провадженні № 4202200000000520 від 29.04.2022 обставини, які дають підстави підозрювати ОСОБА_1 у вчиненні інкримінованого йому вищевказаного кримінального правопорушення підтверджуються матеріалами кримінального провадження, зокрема й висновками експертів. Як приклад, висновком комплексної судової товарознавчої експертизи та судової експертизи дослідження зброї від 13.06.2022

²⁸¹ Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-кс-23273/22. Кримінальне провадження № 4202210000000168. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

№ 13912/22-31/14486/14487/22-54, згідно якого встановлено вартість та технічні характеристики бронези-лету, шолому та медичної аптечки; висновком судової товарознавчої експертизи від 04.08.2022 № 20484/22-56, згідно якого встановлено вартість предметів, вилучених 28.07.2022 в ході проведення обшуку автомобіля марки «BMW» державний номерний знак «НОМЕР_2» від 28.07.2022, в якому відбулась передача коштів ОСОБА_1 за реалізовані товари гуманітарної допомоги²⁸².

Проте, враховуючи механізм учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, вважаємо, що з метою всебічного дослідження всіх обставин вчинення вказаного протиправного діяння доречно також залучати експертів для проведення технічної експертизи документів і телекомунікаційної експертизи. Зокрема, як зазначалося раніше, під час обшуків часто вилучаються мобільні телефони, смартфони та планшети, в яких міститься важлива для кримінального провадження інформація. Тому з метою «визначення характеристик та параметрів телекомунікаційних систем та засобів; встановлення фактів та способів передачі (отримання) інформації в телекомунікаційних системах; встановлення фактів та способів доступу до систем, ресурсів та інформації у сфері телекомунікацій; визначення технічних показників якості надання телекомунікаційних послуг на рівні їх споживання; встановлення конфігурації та робочого стану телекомунікаційних систем та засобів; встановлення типу, марки, мо-

²⁸² Справа № 757/29131/22-к. Судове провадження № 1-к-26796/22. Кримінальне провадження № 4202200000000520. Матеріали Печерського районного суду м. Києва.

делі та інших класифікаційних категорій телекомунікаційних систем та засобів; дослідження алгоритмів обробки інформації та її захисту у сфері телекомунікацій»²⁸³ рекомендовано призначати телекомунікаційні експертизи або, як їх ще називають, експертизи телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів.

Тактика підготовки судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги передбачає визначення галузі спеціальних знань, необхідної для вирішення певних тактичних завдань розслідування; обрання виду судової експертизи чи судових експертиз; вирішення питання про черговість їх призначення чи можливість призначення комплексного дослідження; консультування з експертами з приводу правильного визначення предмета судової експертизи, формулювання питань, збирання та підготовки об'єктів для експертного дослідження; проведення необхідних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій для отримання потрібних для проведення експертизи даних і об'єктів; вибір виконавця (судово-експертної установи чи судового експерта); оформлення процесуальних документів, потрібних для призначення судової експертизи.

Зокрема, при призначенні комп'ютерно-технічної експертизи особливу увагу слід приділяти збору об'єктів дослідження. Найменші некваліфіковані дії з комп'ютерною системою часто закінчуються безпово-

²⁸³ Телекомунікаційна експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/telekomunikacijna/>.

ротною втратою цінної розшукової та доказової інформації. У зв'язку з цим, для збору об'єктів дослідження доцільним є залучення фахівця. Для забезпечення збереження наданих на дослідження носіїв інформації в робочому стані, під час вилучення системних блоків необхідно коректно завершити їх роботу, повністю знеструмити, відключити, запакувати й опломбувати кожний системний блок окремо. Пакування й пломбування необхідно здійснювати таким чином, щоб унеможливити безпосередній доступ до системного блоку та розміщених у ньому носіїв інформації, без можливості пошкодження упаковки та пломб. Крім запобігання безпосереднього доступу до об'єктів дослідження упаковка повинна забезпечувати їх захист від механічного пошкодження під час транспортування. Для дослідження інформації, що міститься на машинних носіях інформації, експерту надається сам носій, а за потреби й сам системний блок чи комплекс комп'ютерних засобів (до складу якого входить досліджуваний носій)²⁸⁴.

Щодо товарознавчої експертизи, то її предметом є фактичні дані щодо об'єктів дослідження товарознавчої експертизи, що зазвичай викладені у документації (контрактах з додатками (специфікації, додаткові угодами); транспортні документи; розрахункові документи; товаросупровідні документи; нормативна документація; технічна або технологічна документація; зразок-еталон або його дублікат), які надають інформацію щодо об'єктів товарознавчої експертизи²⁸⁵. Тому при

²⁸⁴ Комп'ютерно-технічна експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/kompyuterno-tehnichna/>.

²⁸⁵ Товарознавча експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/tovarovnavcha/>.

підготовці до проведення товарознавчої експертизи слідчому (дознавачеві, детективові) варто отримати вказані документи шляхом проведення обшуків, тимчасових доступів до речей і документів (виїмок), витребувань у порядку ст. 93 КПК України. Якщо на товарознавчу експертизу поставлене питання про вартість відсутнього товару (майна), у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається про відсутність об'єкта та вказуються матеріали кримінального провадження, на підставі яких повинна проводитись експертиза (рахунки, товарно-транспортні накладні, описи в позовних заявах, протоколах допиту потерпілих тощо)²⁸⁶.

Заключним етапом тактики використання можливостей судових експертиз є оцінка висновку експерта. Вона здійснюється для виявлення ймовірних експертних помилок, а також для встановлення відповідності отриманих відомостей іншим наявним у кримінальному провадженні доказам. Адже «висновок експерта є лише одним із джерел доказів у кримінальному провадженні і не має наперед встановленої сили чи якоїсь переваги над іншими доказами»²⁸⁷. З цією метою слідчий (дознавач, детектив) повинні ознайомитися зі змістом висновку експерта, встановити його відповідність вимогам ст. ст. 101, 102 КПК України²⁸⁸. Крім того, звертається

²⁸⁶ Товарознавча експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/tovarovnavcha/>.

²⁸⁷ Бажанюк В. В. Оцінка висновку експерта у кримінальному провадженні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 54. Том 2. С. 110. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.2.24>.

²⁸⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

увага на логічність викладу інформації; на підтвердження сформованих експертом висновків проведеними дослідженнями; на використання апробованих методик судових експертиз. Для цього можна звернутися за роз'ясненнями до експерта, який проводив судову експертизу або до іншого судового експерта. Якщо виникають сумніви щодо компетентності судового експерта та достовірності висновку судового експерта можна призначити повторну судову експертизу.

Отже, доказування в кримінальних провадженнях про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги здійснюється не тільки шляхом проведення слідчих (розшукових), а й негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та використання спеціальних знань у формі призначення судових експертиз. Тактичні особливості підготовки, проведення та фіксування названих процесуальних дій залежать від процесуальних вимог до підстав і порядку їх проведення, наявних слідчих ситуацій, закономірностей кримінальної протиправної діяльності в сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та діяльності з їх досудового розслідування.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що великий обсяг доказової інформації про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги встановлюється під час проведення оглядів і обшуків.

Наголошено, що тактика огляду під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги залежить від багатьох факторів, зокрема: виду огляду; якості підготовки до нього; правильної оцінки слідчої ситуації й вибору оптимальних їй тактичних прийомів; професійного досвіду особи, яка проводить огляд; матеріально-технічного забезпечення; дотримання процесуального порядку проведення огляду; т. п.

З'ясовано, що об'єктами огляду є: предмети гуманітарної допомоги; документи (установчі документи благодійних організацій (установчий акт, статут); реєстраційна та дозвільна документація; документи фінансової, статистичної й іншої обов'язкової звітності; виписки з реєстру волонтерів, банківських рахунків; нотаріально посвідчені довіреності керівника благодійної організації на публічний збір благодійних пожертв від імені благодійної організації; сертифікати кінцевого споживача; декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою; гарантійні листи кінцевого користувача товарів; договори купівлі-продажу; договори про розпорядження майном; т. п.); комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети; записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті; імітаційні предмети, які використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тощо.

Підкреслено, що ефективність огляду при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як і будь-якої іншої процесуальної дії, в першу чергу обумовлюється ретельною й які-

сною підготовкою до нього, яка включає в себе: ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; отримання консультацій з приводу здійснення благодійної, в тому числі волонтерської, діяльності в конкретних сферах суспільного життя; проведення допитів обізнаних осіб; вирішення питання про залучення спеціалістів до його проведення; визначення складу учасників цієї слідчої (розшукової) дії; забезпечення явки й участі учасників указаної дії; визначення способів і засобів фіксації його ходу й результатів; підготовку матеріально-технічного оснащення; вирішення питання про вилучення предметів огляду й їх зберігання; оцінювання слідчої ситуації та вибір тактичних прийомів огляду з її урахуванням, при цьому прогнозуючи можливі варіанти розвитку подій. Зазначено, що робочий етап огляду полягає у його безпосередньому проведенні, тобто в особистому сприйнятті властивостей об'єкту огляду, визначенні й фіксації його характеристик, а також вирішенні питання про їх вилучення. Акцентовано увагу на необхідності обирати під час огляду неруйнівних методів його проведення, тобто які не пошкоджують сам об'єкт огляду та не видозмінюють виявлені сліди кримінального правопорушення, що в подальшому унеможливить чи зменшить інформативність його дослідження. Вказано, що в протоколі огляду варто: детально описувати всі характеристики огляду зрозумілою мовою, з використанням усталених термінів; чітко вказувати всі заміри, які були отримані в результаті використання вимірювальних пристроїв; вказувати технічні характеристики засобів, що використовувалися в ході огляду; викладати тільки ті обставини, які слідчий (дознавач, детектив) безпосередньо сприймали, а не судження чи припущення з приводу них; вказувати візуальну подібність об'єкту до певної категорії предметів, а

не ствердження, яке потребує спеціальних знань; послідовно вказувати способи виявлення, фіксації, вилучення й упаковки об'єктів. Структура й оформлення протоколу огляду й додатків до нього обов'язково повинні відповідати вимогам, установленим кримінальним процесуальним законодавством.

Встановлено, що об'єктами обшуку під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є: місце проживання особи злочинця чи його близьких осіб; місце роботи особи злочинця; транспортні засоби; складські приміщення, де зберігаються предмети гуманітарної допомоги; т. п.; а предметами такого пошуку є предмети гуманітарної допомоги, грошові кошти, документація, комп'ютерна техніка, мобільні телефони.

Доведено, що успіх проведення обшуку напряду залежить від вміння слідчого (дізнавача, детектива) оцінювати слідчу ситуацію й її зміни під час планування; слідкувати за поведінкою особи, в якій проводиться обшук; правильно оцінювати емоційно-психологічний стан; своєчасно застосовувати прийомами словесної розвідки та встановлювати психологічний контакт з учасниками слідчої (розшукової) дії; дотримуватися вимог кримінального процесуального законодавства до підстав і процедури його проведення; належно та достовірно фіксувати хід і результати цієї дії в протоколі обшуку та за допомогою технічних засобів, особливо відеозапису; т. п.

2. Констатовано, що допит є опосередкованим способом дослідження уявних образів у свідомості допитуваних, що й формують ідеальні сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Встановлено, що підготовка до допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає в аналізі наявних у органу досудового розслідування відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення та особу допитуваного; збиранні додаткової інформації, яка характеризує допитуваного; визначенні черговості, часу та місця проведення допитів; вирішенні питанні про склад учасників цієї слідчої (розшукової) дії; оцінюванні слідчої ситуації, тактичних завдань розслідуванні та їх формулюванні з урахуванням обставин, що підлягають з'ясуванню під час допиту; обранні тактичних прийомів допиту з урахуванням усіх вірогідних варіантів поведінки допитуваного; отриманні за потреби фахових консультацій з приводу предмету допиту; забезпеченні явки учасників допиту; забезпеченні матеріально-технічного оснащення процесуальної дії; тощо.

Наголошено, що на підготовчому етапі слід визначитися з формою проведення допиту, особливо враховуючи, що в нинішніх умовах діє правовий режим воєнного стану, багато громадян України є внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Тому потрібно розглядати варіант про можливість і доречність проведення допиту дистанційно в режимі відеоконференції. У такому разі варто налагодити взаємодію з іншими органами досудового розслідування, в тому числі й закордонними. Крім того, певна частка учасників кримінального провадження є військовозобов'язаними та несуть військову службу. За таких обставин слідчий (дознавач, детектив) повинні розглянути можливість і організувати проведення допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Визначено особливості робочого етапу залежно від процесуального статусу допитуваного, займаної ним позиції в кримінальному провадженні та рівня його обізнаності про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги чи обставини, що мають значення для кримінального провадження, ситуативно тактичних завдань розслідування та наявних у розпорядженні органу досудового розслідування сил і засобів. Надано рекомендації стосовно заключного етапу проведення допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

3. Констатовано, що доказування в кримінальних провадженнях про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги здійснюється не тільки шляхом проведення слідчих (розшукових), а й негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та використання спеціальних знань у формі призначення судових експертів.

Встановлено, що для виявлення та досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги характерне проведення аудіо-, відеоконтролю особи; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях; контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту; витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових

та фізичних осіб відомостей шляхом направлення відповідних запитів; отримання тимчасового доступу до речей і документів; накладення арешту на майно; призначення судових експертиз.

З'ясовано, що тактичні особливості підготовки, проведення та фіксування названих процесуальних дій залежать від процесуальних вимог до підстав і порядку їх проведення, наявних слідчих ситуацій, закономірностей кримінальної протиправної діяльності в сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та діяльності з їх досудового розслідування.

Наголошено, що результативність негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги знаходиться в прямій залежності від відповідального ставлення до його підготовчого етапу. Передусім потрібно ознайомитися з матеріалами кримінального провадження; обговорити на нараді, зокрема працівників органу досудового розслідування та оперативних працівників, варіанти вирішення основних тактичних завдань розслідування за наявних слідчих ситуацій, окрім як проведення негласних слідчих (розшукових) дій; врахувати всі тактичні ризики та прийняти обґрунтоване тактичне рішення; визначити вид негласної слідчої (розшукової) дії чи їх сукупності; отримати дозволу на проведення запланованих слідчих (розшукових) дій; призначити виконавців; визначити методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій; організувати матеріально-технічне забезпечення; передбачити шляхи використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Аргументовано, що особливості тактики направлення запитів і отримання тимчасового доступу до речей і документів полягають у визначенні, які відомості та від кого потрібно отримати; консультуванні з обізнаними особами; формулюванні запитів та їх відправленні адресатам; обґрунтуванні необхідності виїмки речей і документів, визначенні можливості використання отриманих відомостей як доказів, аргументуванні неможливості отриманні криміналістично значущої інформації в інший спосіб; вирішенні питання про залучення спеціалістів; ознайомленні з отриманою інформацією та її співставленні з іншими доказами в кримінальному провадженні; вирішенні питання про призначення відповідних судових експертиз чи проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій.

Зазначено, що тактика арешту майна полягає у визначенні тактичних завдань застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження; вирішенні питання про майно, яке підлягає арешту; виявленні та розшуку майна, пов'язаного з механізмом учинення протиправної діяльності; використанні можливостей інформаційно-довідкового забезпечення; налагодженні взаємодії з іншими правоохоронними органами; визначенні способів виконання ухвали про арешт майна.

Встановлено, що під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги призначаються та проводяться в основному судові товарознавчі, комп'ютерно-технічні експертизи й експертизи зброї. Враховуючи механізм учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безопла-

тної допомоги, з метою всебічного дослідження всіх обставин вчинення вказаного протиправного діяння акцентовано увагу на доречності залучення експертів для проведення технічної експертизи документів і телекомунікаційної експертизи.

Окреслено тактику підготовки судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, яка передбачає визначення галузі спеціальних знань, необхідної для вирішення певних тактичних завдань розслідування; обрання виду судової експертизи чи судових експертиз; вирішення питання про черговість їх призначення чи можливість призначення комплексного дослідження; консультування з експертами з приводу правильного визначення предмета судової експертизи, формулювання питань, збирання та підготовки об'єктів для експертного дослідження; проведення необхідних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій для отримання потрібних для проведення експертизи даних і об'єктів; вибір виконавця (судово-експертної установи чи судового експерта); оформлення процесуальних документів, потрібних для призначення судової експертизи.

Визначено особливості заключного етапу використання можливостей судових експертиз. Зазначено, що оцінка висновку експерта полягає в ознайомленні зі змістом висновку експерта; встановленні його відповідності вимогам ст. ст. 101, 102 КПК України; перевірці логічності викладу в ньому інформації; встановленні, чи підтверджені сформовані експертом висновки проведеними дослідженнями; з'ясуванні, чи використовувалися апробовані методики судових експертиз; зверненні за роз'ясненнями до експерта; призначенні повторної експертизи.

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягає в отриманні нових результатів у вигляді розроблення методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. За результатами проведеного дослідження сформульовано певні висновки.

1. Аргументовано, що криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є структурним елементом відповідної видової криміналістичної методики, що об'єднує в собі теоретичний і праксеологічний аспекти. Запропоновано дефініцію криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Обґрунтовано виокремлення серед елементів криміналістичної характеристики названих кримінальних правопорушень предмета кримінального правопорушення, типових способів підготовки, вчинення та приховування, часу, місця, обстановки і типових слідів кримінального правопорушення, особи злочинця.

2. Систематизовано й охарактеризовано об'єкти, які є предметом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: автомобілі, завезені на територію України як гуманітарна допомога для забезпечення потреб Збройних Сил України; військове спорядження (військова амуніція та військові прилади), зокрема спеціальні засоби індивідуального захисту; продукти харчування; засоби гігієни; різноманітний одяг, взуття, інші речі побутового призначення; медичні

засоби; лікарські засоби; транспортні засоби спеціалізованого призначення для надання швидкої медичної допомоги; іграшки тощо. Встановлено, що предмет виокремленого різновиду кримінальних правопорушень зазвичай адресований на потреби Збройних Сил України, інших військових частин; тимчасово переміщених осіб; осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

3. Визначено типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як систему об'єднаних єдиним кримінальним протиправним задумом дій правопорушника з його підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Наголошено, що встановлення й узагальнення всіх структурних елементів способу вчинення кримінального правопорушення виокремленої категорії підсилює його пізнавальну функцію. Виокремлено й охарактеризовано типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

4. З'ясовано, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найчастіше вчиняється у сферах: надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення (79,93 %); надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України (13,61 %); надання допомоги закладам охорони здоров'я (6,46 %). Зазначено, що місцями вчинення незаконного використання з метою

отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найчастіше є прикордонні регіони, оскільки значна частина гуманітарної допомоги отримується з-за кордону та проходить розмитнення. Зокрема, це Чернівецька, Закарпатська та Львівська області. Крім того, місцями вчинення вказаних кримінальних правопорушень є гуманітарні хаби та пункти видачі гуманітарної допомоги, які функціонують в усіх регіонах України. Наголошено, що в окремих випадках місцем учинення вказаних суспільно небезпечних діянь є кіберпростір, що значно полегшує для зловмисників досягнення протиправної мети. Виокремлено й охарактеризовано дві групи типових слідів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: матеріальні й ідеальні.

5. Встановлено, що особою правопорушника у вчиненні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є громадяни України (100 %), чоловіки (88,89 %), віком 29–39 років (40,74 %), з вищою і фаховою передвищою освітою (66,67 %), які працюють (70,38 %). З'ясовано, що тільки в 33,33 % випадків незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняється у складі групи осіб, а в 7,41 % – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення.

6. Обґрунтовано, що: а) початок розслідування в досліджуваній категорії кримінальних правопорушень відбувається на підставі: заяв/повідомлень про вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або

безоплатної допомоги; матеріалів, отриманих від оперативних підрозділів щодо факту вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; самостійного виявлення слідчим, дізнавачем, детективом, прокурором фактів учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги під час здійснення досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні; б) відкриття кримінального провадження за фактом учинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, здійснюється органом досудового розслідування Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки.

Наголошено, що зміст обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залежить від специфіки механізму вчинення вказаних протиправних діянь, їх кримінально-правової та криміналістичної характеристики, а також змісту предмета доказування, визначеного кримінальним процесуальним законодавством України.

7. Доведено, що розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є ситуаційно зумовленим. Із метою оптимізації кримінального провадження за вказаною категорією кримінальних правопорушень виокремлено типові слідчі ситуації розслідування та відповідні їм алгоритми дій.

Встановлено, що типізація слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв

або безоплатної допомоги полягає у визначенні характерних для цього виду кримінального правопорушення умов, що виникають на початковому та наступному етапах їх досудового розслідування та впливають на його хід і результати. Вони обов'язково повинні враховуватися слідчим (дізнавачем, детективом) під час планування й організації розслідування взагалі та проведенні окремих процесуальних дій зокрема.

Запропоновано під алгоритмом розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розуміти ситуативно зумовлену систему послідовного проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на вирішення стратегічних і проміжних завдань розслідування вказаного різновиду протиправних діянь з метою оптимізації кримінального провадження. Визначено алгоритми дій слідчого (дізнавача, детектива) для наведених типових слідчих ситуацій розслідування окреслених кримінальних правопорушень.

8. Аргументовано, що великий обсяг доказової інформації про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги встановлюється під час проведення оглядів і обшуків.

Наголошено, що тактика огляду під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги залежить від: якості підготовки до нього; правильної оцінки слідчої ситуації та вибору оптимальних тактичних прийомів; професійного

досвіду особи, яка проводить огляд; матеріально-технічного забезпечення; дотримання процесуального порядку проведення огляду тощо.

Виокремлено тактичні особливості обшуку з урахуванням загальних положень тактики обшуку, особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та вимог кримінального процесуального законодавства до підстав і процесуального порядку обшуку.

9. Констатовано, що допит є опосередкованим способом дослідження уявних образів у свідомості допитуваних, що й формують ідеальні сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Підготовка до допиту під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає в: аналізі наявних в органі досудового розслідування відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення та особу допитуваного; збиранні додаткової інформації, яка характеризує допитуваного; визначенні черговості, часу та місця проведення допитів; вирішенні питання про склад учасників цієї слідчої (розшукової) дії; оцінюванні слідчої ситуації, тактичних завдань розслідуванні та формулюванні з їх урахуванням обставин, що підлягають з'ясуванню під час допиту; обранні тактичних прийомів допиту з урахуванням усіх вірогідних варіантів поведінки допитуваного; отриманні за потреби фахових консультацій щодо предмета допиту; забезпеченні явки учасників допиту; забезпеченні матеріально-технічного оснащення процесуальної дії тощо.

Визначено особливості робочого етапу залежно від процесуального статусу допитуваного, займаної ним позиції у кримінальному провадженні та рівня його обізнаності про обставини вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги чи обставини, що мають значення для кримінального провадження, ситуативно тактичних завдань розслідування та наявних у розпорядженні органу досудового розслідування сил і засобів. Надано рекомендації стосовно заключного етапу проведення допиту. Необхідно: показання допитуваного відображати максимально наближено до свідчень, отриманих у ході бесіди; зберігати мову оригіналу викладу показань; застосовувати технічні засоби фіксації (перевагу надавати відеозапису); обов'язково робити відмітки про застосування технічних засобів, їх характеристики і попередження про це всіх учасників цієї дії; засвідчувати підписами допитуваного й інших учасників факт роз'яснення їх прав і обов'язків під час проведення допиту; власноруч відмічати допитуваним факт ознайомлення зі змістом протоколу (відтворення записів у разі фіксації за допомогою технічних засобів) та наявність/відсутність зауважень.

10. Встановлено, що для виявлення та початку розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги характерні: проведення аудіо-, відеоконтролю особи; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; спостереження за річчю або місцем у публічних місцях; контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту; витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб відомостей шляхом направлення відповідних запитів; тимчасовий доступ до речей і документів; накладення арешту на майно; призначення судових експертиз.

З'ясовано, що тактичні особливості підготовки, проведення та фіксування названих процесуальних дій залежать від процесуальних вимог до підстав і порядку їх проведення, наявних слідчих ситуацій, закономірностей кримінальної протиправної діяльності у сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та діяльності з їх досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М. С., Пчеліна О. В., Романюк В. В., Бурлака В. В. та ін. Харків: Харківській нац. ун-т внутр. справ, 2021. 90 с.

2. Алексеев О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 278 с.

3. Артюх О. М. Класифікація типових слідчих ситуацій, що виникають при виявленні та розслідуванні протидії законній господарській діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 85–88.

4. Бажанюк В. В. Оцінка висновку експерта у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 54. Том 2. С. 110–113. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.2.24>.

5. Бандурка І. О. До питання про предмет злочинів проти дітей. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 91–95.

6. Бахин В. П. Криміналістика. Проблемы и мнения (1962–2002): монографія. Киев: Тип. «Охрана труда», 2002. 268 с.

7. Безик Г. Правові аспекти обстановки вчинення злочину. *Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1356>

8. Берназ П.В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 34–38.

9. Бишевец О. В., Романенко Т. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики шахрайств, що вчиняються в мережі Інтернет. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 81–87.

10. Бондар А. Р. Типова особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики побоїв і мордувань. *Право і суспільство*. 2018. № 2. Ч. 3. С. 177–181.

11. Брич Л. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів інших правопорушень. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 52. С. 267–280.

12. Буджиганчук Є. Ю. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики сутенерства, вчиненого організованою групою. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 238–244. DOI 10.31733 /2078-3566-2020-1-238-244.

13. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17. Кримінальне право. Харків, 2017. 1064 с.

14. Веліканов В. С. Класифікація слідчих ситуацій у криміналістичній методиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. 22 с.

15. Весельський В. К., Кузьмічов В. С., Мацішин В. С., Старушкевич А.В. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини: посібник. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 148 с.

16. Висотенко Ю. В. Формування та зміст криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених злочинними групами. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 1–2. С. 241–244.

17. Вознюк А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 258–262.

18. Войчишева М. В. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень за фактами обігу порнографічних предметів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 6. С. 178–181.

19. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.

20. Гловюк І.В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук Украї-ни*. 2018. № 14. С. 141–149.

21. Головин Є. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. *Path of Science*. 2021. No 8. Vol. 7. С. 1009–1015. DOI 10.22178/pos.73-3.

22. Гора І. Поняття способів вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Закон и жизнь*. 2012. № 9. С. 35–38.

23. Гресь Ю.О. Місце події як джерело інформації про особу злочинця. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.)* / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 407–409.

24. Гумін О. М., Коваль М. М. Криміналістична характеристика: поняття та її елементи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 169–171.

25. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152–159.

26. Деревняк Д. В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 104–108.

27. Динту В. А. Обстановка злочину в структурі криміналістичної характеристики злочину. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 240–246.

28. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2014. 20 с.

29. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2014. 237 с.

30. Динту В. А. Обстановка злочину як об'єкт пізнання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 392–398.

31. Дмитрієва Л. В. Методика розслідування згвалтувань, вчинених неповнолітніми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 225 с.

32. Дорошенко Ю. К. Особливості тактики допиту підозрюваних під час розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з

наданням публічних послуг. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 202–209. DOI 10.32844 /2222-5374-2020-109-7.26.

33. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

34. Експертиза зброї та слідів і обставин її використання. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*. [Офіційний веб-сайт]. URL: <https://kndise.gov.ua/ekspertyza-zbroji/>

35. Єфімов М. М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності: навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.

36. Журавель В. Проблеми періодизації досудового розслідування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2 (77). С. 136–143.

37. Журавель В. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2 (57). С. 197–202.

38. Журавель В. А. Актуальні проблеми криміналістичної методики розслідування злочинів. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 100. С. 362–385.

39. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 4 (55). С. 202–213.

40. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.

41. Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. Вип. 10. 2010. С. 12–20.

42. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 232 с.

43. Іванцова О. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 251 с.

44. Карпенко Р. С. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 144–148.

45. Кириленко Н. Ю. Методика розслідування шахрайства у сфері побутових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2013. 20 с.

46. Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних – членів організованих злочинних угруповань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 174–177.

47. Коваленко В. В. Предмет та обстановка як елементи криміналістичної характеристики порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 69–76. DOI 10.32782/EP.2021.2.12.

48. Коваль М., Коваль І. Типові слідчі ситуації при розслідуванні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С. 184–192. URL: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.184>.

49. Ковтуненко Л. П. Ситуаційний підхід до тактики обшуку. *Проблеми законності*. 2012. № 118. С. 175–182.

50. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1967. 28 с.

51. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учебное пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 92 с.

52. Комп'ютерно-технічна експертиза. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*. URL: <https://kndise.gov.ua/kompyuterno-tehnichna/>.

53. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: акад. курс. Київ: Ін Юре, 2004. 424 с.

54. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

55. Копча В. В. Тактика використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Призначення і проведення судових експертиз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 47. Т. 3. С. 107–114.

56. Копча В. В., Копча Н. В. Тактика слідчого огляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 108–112.

57. Корнієнко В. В. Криміналістична характеристика особи злочинця та злочинних груп у сфері банківської діяльності. *Право і Безпека*. 2015. № 2 (57). С. 98–102.

58. Корнякова Т. В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довікілья: монографія. Київ: Ін Юре, 2011. 408 с.

59. Кофанов А. В. Криміналістика: питання і відповіді: навчальний посібник для студ. ВНЗ. Київ: ЦУЛ, 2011. 276 с.

60. Криміналістика (курс лекцій): навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І.В. Пиріг та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 397 с.

61. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 540 с.

62. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

63. Криміналістика: підручник / В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 684 с.

64. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Ковалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2011. 464 с.

65. Криміналістика: підручник / за ред. В. В. Тіщенко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с.

66. Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.

67. Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.

68. Криміналістика: підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський та ін. Київ: АТІКА, 1998. 416 с.

69. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 456 с.

70. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 294 с.

71. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с.

72. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2015. 528 с.

73. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

74. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

75. Кримінологія: Загальна та особлива частини: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодед; за заг. ред. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 365 с.

76. Кузьмічов В. С. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсєєва. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 368 с.

77. Кунтій А. І. Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 386–393.

78. Курилюк Ю. Морально-психологічні ознаки злочинця, який посягає на прикордонну безпеку України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 217–219.

79. Курс кримінології: Загальна частина: підручник: у 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

80. Лисенко В. В. Ситуації, що складаються на момент відкриття кримінального провадження щодо легалізації доходів злочинного походження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 3 (87). С. 280–290.

81. Лужецька О. Р. Предмет злочинного посягання в системі криміналістичної характеристики вимагання. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2. С. 202–207.

82. Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д. Побудова характеристик злочину. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 2 (8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lbephz.pdf>.

83. Лук'янчиков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107–113.

84. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Формування доказів у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 118–129.

85. Макодзьоб А. В. Співвідношення предмета злочину та засобів і знарядь вчинення злочину. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Т. 2. С. 121–125.

86. Малярова В. О. Актуальні питання алгоритмізації розслідування окремих видів злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 39–47.

87. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків: Діса плюс, 2013. 422 с.

88. МалярOVA В. О. Спосіб вчинення як одне з ключових завдань доказування під час розслідування вбивств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 16. Т. 2. С. 93–95.

89. МалярOVA В. О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 238 с.

90. МалярOVA В. О. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 40 с.

91. Маслова О. О. Структура обстановки вчинення злочину. *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 158–164.

92. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 272 с.

93. Мацола А. А. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 53. Т. 2. С. 117–120.

94. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна*. 2008. № 11. С. 97–102.

95. Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: аналітична довідка. Київ: Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022. 75 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voennogo-stanu.pdf>.

96. Михайлов О. Є. Кримінологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2012. 565 с.

97. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. Київ: Паливода А.В., 2011. 192 с.

98. Музика А. А., Родіонова Т. В. Значення місця вчинення злочину для встановлення причинного зв'язку між діянням і його наслідками. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1 (6). С. 141–154.

99. Наголова І. Ю. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2016. № 1 (13). С. 247–252.

100. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Бойко А. М., Брич Л. П., Дудоров О. О. та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

101. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

102. Одерій О. В. Відкриття кримінального провадження (окремий аспект). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 19 / голов. ред. Ю. В. Цуркан-Сайфуліна; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Гельветика, 2017. С. 259–266.

103. Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: проблеми побудови та використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 51–60.

104. Одерій О. В. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля: аналіз літератури. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 4 (51). С. 141–146.

105. Одерій О. В. Предмет посягання як елемент криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля: окремі питання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1. Т. 26 (65). С. 255–259.

106. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія. Харків: Діса-плюс, 2015. 528 с.

107. Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 196–200. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36>.

108. Павлюк Н. В. Роль відеофіксації під час допиту за участю неповнолітніх підозрюваних. *Теорія та практика судової*

експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 103–109. DOI <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.07>.

109. Павлюк О. Слідова картина та типова обстановка вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їхнім майном. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 299–303.

110. Падалка А. М. Проблема криміналістичної характеристики організованої злочинності у сфері оподаткування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 271–273.

111. Панов М. І. Час вчинення злочину. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17. Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін. Харків: Право, 2017. С. 1018–1019.*

112. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Харків: Право, 2009. 183 с.

113. Парфило І. Обстановка скоєння злочину як системоутворюючий елемент криміналістичної характеристики фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 6. С. 197–202.

114. Перлін В.С. Обставини, що підлягають з'ясуванню під розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. № 3 (79). С. 268–274.

115. Пожар В. Г. Початок кримінального провадження та забезпечення допустимості отриманих доказів на цьому етапі. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 травня 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 253–256.*

116. Попов С. Підстави початку досудового розслідування: ВС вказав на важливий аспект. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/217047-pidstavi-pochatku-dosudovogo-rozsliduvannya-vs-vkazav-na-vazhliivy-aspekt>.

117. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» від 13.03.2022. *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал України. Законопроекти.* URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245208>.

118. Привласнив 1,7 млн гривень благодійних внесків на підтримку ЗСУ – на Прикарпатті судитимуть псевдоволонтера. *Офіс Генерального прокурора.* URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/privlasniv-17-mln-griven-blagodiinix-vneskiv-na-pidtrimku-zsu-na-prikarpatti-sudi-timut-psevdovolontera>.

119. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 25. Ст. 252.

120. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. *Голос України.* 24.02.2022. № 37.

121. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 № 2155-IX. *Голос України.* 02.04.2022. № 74.

122. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. *Офіційний вісник України.* 2022. № 33. Стор. 26. Ст. 1721.

123. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 42. Ст. 435.

124. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України.* 1999. № 51. Ст. 451.

125. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України,

Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687 /5. *Верховна Рада Україн-ни*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

126. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 № 100, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05.03.2019 за № 223/33194. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Стор. 292. Ст. 939.

127. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. *Голос України*. 24.02.2022. № 37.

128. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.03.2022 № 2119-IX. *Голос України*. 19.03.2022. № 62.

129. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 21.04.2022 № 2212-IX. *Голос України*. 22.04.2022. № 92.

130. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 22.05.2022 № 2263-IX. *Голос України*. 23.05.2022. № 109.

131. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 15.08.2022 № 2500-IX. *Голос України*. 17.08.2022. № 168.

132. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 16.11.2022 № 2738-IX. *Голос України*. 18.11.2022. № 235.

133. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

134. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 № 133/2022. *Голос України*. 18.03.2022. № 59.

135. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 18.04.2022 № 259/2022. *Голос України*. 22.04.2022. № 92.

136. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 № 341/2022. *Голос України*. 24.05.2022. № 115.

137. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12.08.2022 № 573/2022. *Голос України*. 17.08.2022. № 168.

138. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 07.11.2022 № 757/2022. *Голос України*. 18.11.2022. № 235.

139. Пчеліна О.В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 9. С. 176–182.

140. Пчеліна О.В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (31). С. 187–190. DOI [https://doi.org/10.32837/руув.v0i2\(31\).590](https://doi.org/10.32837/руув.v0i2(31).590).

141. Пчеліна О. В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. Вип. 2 (2). С. 349–358.

142. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 571 с.

143. Пчеліна О.В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. *Форум права*. 2017. № 5. С. 342–348.

144. Рожик Є. М. Особа злочинця та наслідки злочину: криміналістичний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. № 48. С. 83–87. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.48.18>.

145. Рожик Є. М. Співвідношення способу вчинення злочину та наслідків злочину. *Право і суспільство*. 2020.

№ 6-2. Ч. 2. С. 200–207. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.30>.

146. Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). 144 с URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

147. Рубашенко М. А. Поняття «матеріалів із закликами» як предмета злочину, передбаченого ст. 110 КК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару* (м. Харків, 21 жовт. 2016 р.). Харків: Право, 2016. Вип. 8. С. 127–130.

148. Рубель А. М. Методика розслідування створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 242 с.

149. Рубель А. М. Поняття криміналістичної характеристики створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній. *Правові новели*. 2020. № 12. Т. 3. С. 138–145. DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.12-3.19>.

150. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с.

151. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с.

152. Салтевський М. В. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ: ВІПОЛ, 1994. 180 с.

153. Самойленко О. Відкриття кримінального провадження щодо злочинів, вчинених у кіберпросторі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 222–225. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.41>.

154. Сергєєва Д. Б., Ленко М. О. Організація й порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 128–135.

155. Сілко В. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у методиці розслідування незаконного обігу бурштину. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 222–229. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2286>.

156. Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. Київ: Атіка, 2005. 496 с.

157. Смолянінова О. Я. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати митних платежів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 35. Т. 2. С. 97–100.

158. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. Киев: Вища школа, 1988. 484 с.

159. Сорока А. З. Спосіб вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України як елемент криміналістичної характеристики. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1 (49). С. 174–180.

160. Справа № 127/21119/22. Судове провадження № 1-кс/127/8426/22. Кримінальне провадження № 42022022110000137. *Матеріали Вінницького міського суду Вінницької області*.

161. Справа № 202/4555/22. Судове провадження № 1-кс/202/4078/22. Кримінальне провадження № 12022040000000295. *Матеріали Індустріального районного суду м. Дніпропетровська*.

162. Справа № 296/3721/22. Судове провадження № 11-сс/4805/372/22. Кримінальне провадження № 12022060000000120. *Матеріали Житомирського апеляційного суду*.

163. Справа № 335/2461/22. Судове провадження № 1-кс/335/2862/2022. Кримінальне провадження № 12022080000000284. *Матеріали Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя*.

164. Справа № 344/11782/22. Судове провадження № 1-кс/344/4249/22. Кримінальне провадження

№ 42022091780000044. *Матеріали Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області.*

165. Справа № 461/2751/22. Судове провадження № 11-сс/811/780/22. Кримінальне провадження № 1202214000000182. *Матеріали Львівського апеляційного суду.*

166. Справа № 569/11556/22. Судове провадження № 1-ксс/569/3848/22. Кримінальне провадження № 4202218000000029. *Матеріали Рівненського міського суду Рівненської області.*

167. Справа № 569/9987/22. Судове провадження № 1-ксс/569/3278/22. Кримінальне провадження № 4202218000000045. *Матеріали Рівненського міського суду Рівненської області.*

168. Справа № 725/2496/22. Судове провадження № 1-ксс/725/630/22. Кримінальне провадження № 12022262020000885. *Матеріали Першотравневого районного суду м. Чернівці.*

169. Справа № 727/7026/22. Судове провадження № 1-ксс/727/2073/22. Кримінальне провадження № 1202226000000114. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Чернівці.*

170. Справа № 727/8661/22. Судове провадження № 1-сс/822/315/22. Кримінальне провадження № 1202226000000011. *Матеріали Чернівецького апеляційного суду.*

171. Справа № 752/5938/22. Судове провадження № 1-ксс/752/2136/22. Кримінальне провадження № 1202210000000289. *Матеріали Голосіївського районного суду м. Києва.*

172. Справа № 757/24452/22-к. Судове провадження № 1-ксс-23273/22. Кримінальне провадження № 4202210000000168. *Матеріали Печерського районного суду м. Києва.*

173. Справа № 757/29131/22-к. Судове провадження № 1-ксс-26796/22. Кримінальне провадження

№ 42022000000000520. *Матеріали Печерського районного суду м. Києва.*

174. Справа № 757/30841/22-к. Судове провадження № 1-кс-28103/22. Кримінальне провадження № 12022142350000172. *Матеріали Печерського районного суду м. Києва.*

175. Справа № 757/34568/22-к. Судове провадження № 1-кс-31078/22. Кримінальне провадження № 12022000000000579. *Матеріали Печерського районного суду м. Києва.*

176. Справа № 761/17764/22. Судове провадження № 1-кс/761/9914/2022. Кримінальне провадження № 42022112340000074. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.*

177. Справа № 761/21367/22. Судове провадження № 1-кс/761/11758/2022. Кримінальне провадження № 97202200022000000. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.*

178. Справа № 761/22762/22. Судове провадження № 1-кс/761/12559/2022. Кримінальне провадження № 12022140000000146. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.*

179. Справа № 761/23863/22. Судове провадження № 1-кс/761/13203/22. Кримінальне провадження № 72022000220000002. *Матеріали Шевченківського районного суду м. Києва.*

180. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ, 1997. 41 с.

181. Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 386–388. URL: http://www.pap.in.ua/_5_2014/117.pdf.

182. Сьоміна Н. А. Механізм вчинення злочину: поняття та елементи. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 160–165.

183. Телекомунікаційна експертиза. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*. URL: <https://kndise.gov.ua/telekomunikaczijna/>.

184. Тельпіс М. В. Відмежування знарядь і засобів вчинення злочину від предмета злочину. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 194–200. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-33>.

185. Теслюк І. О. Тактика застосування методу криміналістичного прогнозування під час огляду місця події. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 141–143.

186. Тихоненко В.М. Криміналістична характеристика особи злочинця в злочинах, передбачених ст. 355 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 123–128.

187. Тіщенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 51 с.

188. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

189. Товарознавча експертиза. *Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*. URL: <https://kndise.gov.ua/tovarovnavcha/>.

190. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 3-ге вид., доп. і переробл. Одеса: Фенікс, 2018. 394 с.

191. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Атіка, 2009. 512 с.

192. Чаплинська Ю. А. До питання сутності та структури криміналістичної характеристики злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 194–198. DOI [10.31733/2078-3566-2019-3-194-198](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2019-3-194-198).

193. Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 181–184. DOI <https://doi.org/10.15421/3919122>.

194. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: РВВ ДДУВС, 2006. 416 с.

195. Чіпко Н. В., Макогін І. В. Деякі способи вчинення вбивств з необережності. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*: у 2 т.: матеріали Міжнарод. наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 561–563.

196. Швець А. Способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 213–219. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.37>.

197. Шевців В. М. Криміналістична характеристика предмету кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201² КК України. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2022. С. 426–429.

198. Шевців В. М. Криміналістична характеристика предмету незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право UA*. 2022. № 3. С. 167–173.

199. Shevtsiv V. Situation of committing criminal offense as element of forensic characteristics. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. No. 4. Pp. 48-52 (Hungary).

200. Шевців В. М. Поняття криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. *Європейські перспективи*. 2017. №. 4. С. 186–191.

201. Шевців В. М. Сутність, зміст і роль криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Наше право*. 2022. № 2. С. 195–201.

202. Шевців В. М. Типові сліди незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.)*. С. 9–11. URL: http://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/shevtziv.

203. Шевців В. М. Типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 2 (19). С. 49-58.

204. Шевців В. М. Час, місце, обстановка незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вересня 2022 р.)*. С. 114–117. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_202220930/article/view/shevtziv

205. Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 146–150.

206. Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 4. Т. 31 (70). С. 252–261. DOI <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/41>.

207. Шевчук В. М. Тактико-психологічні аспекти проведення обшуку при розслідуванні контрабанди. *Митна справа*. 2002. № 2. С. 57–63.

208. Шеленіна К. Г. Особливості тактики допиту при вбивствах, учинених засудженими в місцях позбавлення волі. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих*

учених: тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 14 травня 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 171–173.

209. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В. Я. Тація. Харків: Право, 2001. 560 с.

210. Шеремет А. П. Криміналістика: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ, 2009. 472 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

для опитування слідчих та працівників оперативних підрозділів органів Національної поліції, які мають досвід виявлення та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Шановні колеги! В рамках проведеного дослідження з метою розробки дієвої науково-обґрунтованої методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги важливим є врахування Вашого досвіду і міркувань щодо визначення цих особливостей, проблем та шляхів їх вирішення. Для відповіді необхідно обвести номер певного варіанту або декількох варіантів, або відповісти у вільній формі запису).

1. Що є підставою початку досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

1.1. Заяви/повідомлення громадян

1.2. Матеріали, отримані від оперативних підрозділів

1.3. Самостійне виявлення слідчим, дізнавачем, детективом, прокурором

2. Що викликало у Вас найбільші труднощі при розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеного виду?

2.1. Велика кількість кримінальних проваджень, що знаходяться у віданні

2.2. Великий обсяг роботи за даною категорією кримінальних проваджень

2.3. Відсутність досвіду з виявлення та розслідування вказаних кримінальних правопорушень

2.4. Відсутність/недосконалість методичних рекомендацій щодо розслідування такого виду кримінальних правопорушень

2.5. Незадовільні умови праці

2.6. Вкажіть інше _____

3. Які з наступних факторів впливають на особливості слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

3.1. Повнота вихідної інформації щодо події злочину

3.2. Повнота вихідної інформації щодо особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину

3.3. Підстави початку досудового розслідування

4. Які слідчі (розшукові), інші процесуальні дії та заходи забезпечення кримінального провадження є найбільш ефективними на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень указаної категорії?

4.1. Допит свідків

4.2. Затримання особи злочинця

4.3. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб

4.4. Тимчасовий доступ до речей і документів

4.5. Призначення судових експертиз

4.6. Обшук

4.7. Огляд

4.8. Направлення запитів до митниць, військових формувань, благодійних організацій тощо

4.10. Негласні слідчі (розшукові) дії

4.11. Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису

5. Чи викликає труднощі встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні?

5.1 Викликає

5.2 Не викликає

5.3 Викликає частково

6. Які слідчі (розшукові), інші процесуальні дії та заходи забезпечення кримінального провадження є найбільш ефективними на наступному етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

6.1. Допит підозрюваного

6.2. Запобіжні заходи

6.3. Призначення судових експертиз

6.4. Проведення повторних допитів свідків, підозрюваного

6.5. Негласні слідчі (розшукові) дії

6.6. Інше _____

7. Чи погоджуєтеся Ви з необхідністю виділення особливостей відкриття кримінального провадження, яке полягає у виявленні та попередній перевірці інформації про вчинення злочинів?

7.1. Так

7.2. Ні

8. Які варіанти поведінки підозрюваного зустрічалися Вам при невизнанні ним вини (чи визнанні її частково)?

8.1. Підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але заперечує участь інших осіб і не надає відомостей про них

8.2. Не заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але наголошує на відсутності в нього умислу на його вчинення

8.3. Заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та не визнає своєї причетності до нього

8.4. Відмовляється від співпраці з органом досудового розслідування, не дає жодних пояснень з приводу повідомленої підозри

9. У чому, на Вашу думку, виражається взаємодія слідчих і оперативних підрозділів під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

9.1. Здійсненні належного оперативного супроводження

9.2. Проведенні оперативно-розшукових заходів за дорученням слідчого щодо встановлення місця перебування особи, яка ухиляється від притягнення до кримінальної відповідальності

9.3. Виконанні доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій

9.4. Сприянні слідчому під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій

9.5. Створенні та діяльності в рамках СОГ

10. На чому повинне базуватися оперативне супроводження досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

110.1. Постійному обміні інформацією

10.2. Спільному обговоренні, аналізі й оцінці наявних матеріалів

10.3. Консультуванні з приводу спеціальних питань різного роду

10.4. Спільному плануванні своєї діяльності

11. Чи погоджуєтеся з необхідністю здійснення підготовки до проведення допиту?

11.1. Так

11.2. Ні

12. Які дії повинна включати в себе підготовка до допиту?

12.1. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження

12.2. Визначення кола обставин, що підлягають з'ясуванню в ході допиту

12.3. Визначення кола учасників допиту й їх запрошення

12.4. Ознайомлення з характеристикою особи допитуваного

12.5. Визначення черговості допиту

12.6. Підготовка матеріально-технічного оснащення допиту

12.7. Вибір часу й місця проведення допиту

12.8. Прогнозування імовірних способів поведінки учасників допиту й планування відповідних заходів реагування на них

12.9. Підготовка наявних доказів

12.10. Вкажіть інше _____

13. Які, на Вашу думку, варто використовувати прийоми допиту підозрюваного?

13.1. Створення уявлення про інформованість слідчого

13.2. Вибір послідовності постановки різного роду запитань

13.3. Постановка контрольних і деталізуючих питань

13.4. Пред'явлення окремих доказів

13.5. Роз'яснення суті процесуального становища

13.6. Роз'яснення важливості співпраці зі слідством під час прийняття рішення про вид і міру покарання

13.7. Використання суперечностей у свідченнях підозрюваного

13.8. Використання протиріч між показаннями й іншими доказами в кримінальному провадженні

13.10. Вкажіть інше _____

14. Які об'єкти найчастіше підлягають оглядові під час розслідування незаконного використання з метою

отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

14.1. Предмети гуманітарної допомоги

14.2. Документи

14.3. Комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети

14.4. Записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті

14.5. Імітаційні предмети, які використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій

14.6. Вкажіть інше _____

15. Які об'єкти найчастіше підлягають пошукові при проведенні обшуку під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?

15.1. Комп'ютерна техніка, мобільні телефони

15.2. Предмети гуманітарної допомоги

15.3. Грошові кошти

15.4. Документи

15.5. Вкажіть інше _____

16. Вкажіть, будь ласка, Ваші пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: _____

Дякуємо Вам за допомогу!

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТА
на кримінальне провадження незаконного
використання з метою отримання прибутку
гуманітарної допомоги, благодійних пожертв
або безоплатної допомоги

Архів суду _____

Орган розслідування _____

Номер кримінального провадження, дати його початку і закінчення _____

Коротка фабула справи _____

Примітка: Позначення відповідей в інформаційній карті здійснюється шляхом округлення числового шифру, що відповідає обраному варіанту відповіді на досліджуване питання. Деякі питання передбачають відповідь у декількох варіантах чи у текстовій формі.

№ з/п	Зміст питання, що досліджується	Можливі варіанти відповідей на питання	Числовий шифр
1	2	3	4
1.	Сліди кримінального правопорушення	Матеріальні сліди: предмети гуманітарної допомоги документи записи на сторінках у соціальних мережах	1 2 3 4

		переписування в месенджерах та електронній пошті	5
		комп'ютерна техніка, мобільні засоби зв'язку й інші гаджети	6 7
		грошові купюри	
		Ідеальні сліди	
2.	Обстановка вчинення кримінального правопорушення	Надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення	8
		Надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок дії правового режиму воєнного стану	9
		Надання допомоги закладам охорони здоров'я	10
		Вчинення в умовах воєнного стану	11
3.	Особа злочинця	Громадянин України	12
		Іноземець	13
4.	Зайнятість правопорушника	Працюють	14
		Працездатні, але не працюють і не навчаються	15
		Безробітні	16
		Студенти ЗВО	17
5.	Вік підозрюваних	18–28 років	18
		29 – 39 років	19
		40 – 54 років	20
		55–59 років	21
		60 і більше років	22
6.	Освітній рівень правопорушника	Професійна (професійно-технічна)	23
		Вища і фахова передвища	24
7.	Стать підозрюваного	Жіноча	25
		Чоловіча	26

8.	Дані про притягнення до відповідальності за різні правопорушення	Судимий, Раніше не судимий	27 28
9.	Способи підготовки кримінального правопорушення	<p>Вивчення спеціальної літератури, в тому числі нормативно-правових актів про гуманітарну допомогу, благодійну діяльність та благодійні організації, волонтерську діяльність</p> <p>Консультавання з фахівцями з приводу організації та порядку отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги</p> <p>Створення благодійних чи волонтерських організацій чи інших суб'єктів господарської діяльності із залученням до їх діяльності волонтерів</p> <p>Підшукування співучасників, планування протиправної діяльності та визначення ролей кожного із них</p> <p>Налагодження корисних зв'язків, у тому числі корупційних</p> <p>Вибір категорії товару (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги для реалізації кримінального протиправного задуму</p> <p>Вибір способу незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги</p>	<p>29</p> <p>30</p> <p>31</p> <p>32</p> <p>33</p> <p>34</p> <p>35</p> <p>36</p>

		Підшукування каналів для реалізації не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	37
		Реєстрація через мережу інтернет акаунтів під виглядом законної господарської діяльності	38 39
		Розміщення оголошень	
		Підготовка товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги	40
		Проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою	
10.	Способи безпосереднього вчинення кримінального правопорушення	Продаж за грошові кошти товарів (предметів) гуманітарної допомоги	41
		Використання благодійних пожертв	42 43
		Тимчасовий облік транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги	44
		Використання транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги для надання платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України	
11.	Способи приховування кримінального правопорушення	Створення підставних благодійних і волонтерських організацій	45
		Залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності	46 47
		Фальсифікація документації	48

		Використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами	49
		Використання корупційних зв'язків; використання разових (не особистих) номерів мобільних телефонів	50
		Використання службових можливостей	
12.	Джерело інформації про кримінальне правопорушення	Заява/повідомлення Самостійне виявлення	51 52
13.	Алгоритм дій слідчого на початковому етапі розслідування	Допит заявника (за його наявності), працівника, який виявив і/чи припинив учинення кримінального правопорушення	53
		Допит свідків	54
		У випадку, якщо кримінальна протиправна діяльність не припинена, проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою затримання злочинця на гарячому, зокрема контролю за вчиненням злочину	55
		Огляд і вручення імітаційних коштів для закупки гуманітарної допомоги	56
		Затримання особи злочинця	57
		Огляд місця події	58
		Огляд предметів гуманітарної допомоги	59
		Допит нововиявлених свідків	60
		Огляд знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення	61
			62

		Огляд соціальних сторінок за допомогою яких відбувався з метою отримання прибутку продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном	63 64
		Обшук приміщень зберігання предметів гуманітарної допомоги	65
		Тимчасовий доступ до речей і документів	66
		Направлення запитів до митниць, військових формувань, благодійних організацій тощо	
		Призначення судових експертиз	
14.	Алгоритм дій слідчого на наступному етапі розслідування	Допит підозрюваного	67
		Одночасний допит вже допитаних осіб (між підозрюваним і свідком, між підозрюваними)	68
		Допит свідків (колег, друзів, близьких осіб підозрюваного)	69
		Направлення запитів для встановлення відомостей, що характеризують підозрюваного	70
		Звернення з клопотанням про застосування (зміну, скасування) запобіжного заходу	71
		Вирішення питання про арешт майна	72
		Додаткові/повторні допити, обшуки	73
		Призначення (за необхідності) судових експертиз	74
			75

		Організацію взаємодії в рамках міжнародного співробітництва (за потреби) Оцінка зібраних доказів і вирішити питання про форму закінчення досудового розслідування	76
15.	При допиті підозрюваного застосовувалось	Установлення психологічного контакту Створення видимості, що слідчий повністю поділяє його позицію про заслуженість «покарання та пригнічення» потерпілих осіб Використання суперечностей в показаннях інших учасників кримінального провадження Використання суперечностей, що наявні в матеріалах досудового розслідування та отриманих показаннях Детальна фіксація показань Надання можливості ознайомитись з речовими доказами Конкретизація показань щодо окремих фактів порушення законодавства Постановка уточнюючих запитань Відеозйомка і (чи) звукозапис ходу допиту Власноручний запис допитуваним своїх показань	77 78 79 80 81 82 83 84 85 86
16.	Проводився обшук	Особистих приміщень підозрюваних Приміщень їхніх родичів і знайомих Місця роботи особи злочинця Транспортних засобів	87 88 89 90 91

		Складських приміщень, де зберігаються предмети гуманітарної допомоги	
17.	Тимчасовий доступ до речей і документів	Інформації, яка знаходиться в операторів телекомунікаційних мереж і стосується фактів з'єднань у місцях учинення кримінальних правопорушень, трафіків мобільного зв'язку	92
		Інформації, яка міститься на технічних засобах системи відеоспостереження (записувальних пристроях) підприємств, установ, організацій усіх форм власності	93
		Інформації, яка міститься в бенефіціарів	94
		Інформації, яка міститься в банківських установах	95
		Інформації, яка міститься у благодійних організаціях	96
18.	Призначення і види судових експертиз	Комп'ютерно-технічна експертиза. Судова товарознавча експертиза. Експертиза зброї	97
		Експертиза зброї	98
		Комплексна судова товарознавча експертиза та судова експертиза дослідження зброї	99
			100
19.	Проведення негласних слідчих (розшукових) дій	Аудіо-, відеоконтроль особи	101
		Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;	102
		Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях. Контроль за вчиненням злочину	103
			104
20.	Арешт майна	Для визначення процесуального статусу майна, яке було тимчасово вилучено під час проведення обшуку. Для збереження речових доказів. Для забезпечення відшкодування шкоди	105
			106
			107

Підсумки проведення анкетування щодо особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

1. Анкетування проведено серед слідчих та працівників оперативних підрозділів органів Національної поліції, які мають досвід виявлення та розслідування кримінальних правопорушень вказаного виду, з дев'яти областей: Вінницької, Житомирської, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Львівської, Рівненської, Хмельницької, Чернівецької.

2. Загалом в анкетуванні взяли участь 294 респондента, з них 156 оперативних працівників і 138 слідчих органів досудового розслідування Національної поліції.

№ з/п	Зміст питання, що досліджується	Можливі варіанти відповідей на запитання	Результати (%)
1.	Що є підставою початку досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Заяви/повідомлення громадян Матеріали, отримані від оперативних підрозділів Самостійне виявлення слідчим, дізнавачем, детективом, прокурором	50 15,98 34,02

2.	Що викликало у Вас найбільші труднощі при розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеного виду?	Велика кількість кримінальних проваджень, що знаходяться у віданні Великий обсяг роботи за даною категорією кримінальних проваджень Відсутність досвіду з виявлення та розслідування вказаних кримінальних правопорушень Відсутність/недосконалість методичних рекомендацій щодо розслідування такого виду злочинів. Незадовільні умови праці	79,59 0 96,93 100 37,41
3.	Які з наступних факторів впливають на особливості слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Повнота вихідної інформації щодо події злочину Повнота вихідної інформації щодо особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину Підстави початку досудового розслідування	100 100 100
4.	Які слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові), інші процесуальні дії та заходи забезпечення кримінального провадження є найбільш ефективними на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень указаної категорії?	Допит свідків Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Тимчасовий доступ до речей і документів Обшук Огляд Призначення судових експертиз Негласні слідчі (розшукові) дії. Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що ма-	100 3,4 97,96 100 100 100 39,8 8,5

		ють функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису Направлення запитів до митниць, військових формувань, благодійних організацій тощо	59,86
5.	Чи викликає труднощі встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні?	Викликає Не викликає Викликає частково	37,07 34,35 28,58
6.	Які слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові), інші процесуальні дії та заходи забезпечення кримінального провадження є найбільш ефективними на наступному етапі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Допит підозрюваного Запобіжні заходи Призначення судових експертиз Проведення повторних допитів свідків, підозрюваного Негласні слідчі (розшукові) дії	100 100 100 33,33 12,93
7.	Чи погоджуєтеся Ви з необхідністю виділення стадії відкриття кримінального провадження, яке полягає в попередній перевірці інформації про вчинення злочинів?	Так Ні	- 100
8.	Які варіанти поведінки підозрюваного зустрічалися Вам при невизнанні ним вини (чи визнанні її частково)	Підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гумані-	62,93

		<p>тарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але заперечує участь інших осіб і не надає відомостей про них</p> <p>Не заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але наголошує на відсутності в нього умислу на його вчинення</p> <p>Заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та не визнає своєї причетності до нього</p> <p>Відмовляється від співпраці з органом досудового розслідування, не дає жодних пояснень з приводу повідомленої підозри</p>	<p>10,88</p> <p>19,05</p> <p>7,14</p>
9.	У чому, на Вашу думку, виражається взаємодія слідчих і оперативних підрозділів під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,	<p>Здійсненні належного оперативного супроводження</p> <p>Проведенні оперативно-розшукових заходів за дорученням слідчого щодо встановлення місця перебування особи,</p>	<p>100</p> <p>100</p>

	благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	яка ухиляється від притягнення до кримінальної відповідальності Виконанні доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій Сприянні слідчому під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій Створення й діяльність у рамках СОГ	100 29,25 51,02
10.	На чому повинне базуватися оперативне супроводження досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Постійному обміні інформацією Спільному обговоренні, аналізі й оцінці наявних матеріалів Консультаванні з приводу спеціальних питань різного роду Спільному плануванні своєї діяльності	100 100 100 50
11.	Чи погоджуєтеся з необхідністю здійснення підготовки до проведення допиту?	Так Ні	85,03 14,97
12.	Які дії повинна включати в себе підготовка до допиту?	Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження Визначення кола обставин, що підлягають з'ясуванню в ході допиту Визначення кола учасників допиту й їх запрошення Ознайомлення з характеристикою особи допитуваного	100 100 100 79,93 45,92

		Визначення черговості допиту	29,93
		Підготовка матеріально-технічного оснащення допиту	100
		Вибір часу й місця проведення допиту	25,85
		Прогнозування імовірних способів поведінки учасників допиту й планування відповідних заходів реагування на них	14,63
		Підготовка наявних доказів	
13.	Які, на Вашу думку, варто використовувати прийоми допиту підозрюваного?	Створення уявлення про інформованість слідчого	100
		Вибір послідовності постановки різного роду запитань	100
		Постановка контрольних і деталізуючих питань	100
		Пред'явлення окремих доказів	14,63
		Роз'яснення суті процесуального становища	100
		Роз'яснення важливості співпраці зі слідством під час прийняття рішення про вид і міру покарання	100
		Використання суперечностей у свідченнях підозрюваного	100
		Використання протиріч між показаннями й іншими доказами в кримінальному провадженні	11,9
14.	Які об'єкти найчастіше підлягають оглядові під час розслідування незаконного використання з	Предмети гуманітарної допомоги	100
		Документи	100
			100

	метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети Записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті Імітаційні предмети, які використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій	79,93 39,12
15.	Які об'єкти найчастіше підлягають пошукові при проведенні обшуку під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	Комп'ютерна техніка, мобільні телефони Предмети гуманітарної допомоги Грошові кошти Документи	100 100 27,89 100
16.	Вкажіть, будь ласка, Ваші пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:	Покращення матеріально-технічного забезпечення діяльності правоохоронних органів Зменшити навантаження на працівника слідчого підрозділу Підвищення грошового забезпечення працівників правоохоронних органів	38,1 31,29 15,99

Таблиця 2

Результати узагальнення вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

№ з/п	Зміст питання, що досліджується	Можливі варіанти відповідей на питання	Результати (%)
1	2	3	4
1.	Сліди кримінального правопорушення	Матеріальні сліди: предмети гуманітарної допомоги документи записи на сторінках у соціальних мережах переписування в месенджерах та електронній пошті комп'ютерна техніка, мобільні засоби зв'язку й інші гаджети грошові купюри ідеальні сліди	100 96,24 100 11,29 64,52 100 17,2 100
2.	Обстановка вчинення кримінального правопорушення	Надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення. Надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок дії правового режиму воєнного стану. Надання допомоги закладам охорони здоров'я. Вчинення в умовах воєнного стану	79,93 13,61 6,46 100

3.	Особа злочинця	Громадянин України Іноземець	100 -
4.	Зайнятість правопорушника	Працюють Працевдатні, але не працюють і не навчаються Безробітні Студенти ЗВО	70,38 22,22 3,7 3,7
5.	Вік підозрюваних	18–28 років 29 – 39 років 40 – 54 років 55–59 років 60 і більше років	29,64 40,74 22,22 3,7 3,7
6.	Освітній рівень правопорушника	Професійна (професійно-технічна) Вища і фахова передвища	33,33 66,67
7.	Стать підозрюваного	Жіноча Чоловіча	11,11 88,89
8.	Дані про притягнення до відповідальності за різні правопорушення	Судимий Раніше не судимий	7,41 92,59
9.	Способи підготовки кримінального правопорушення	Вивчення спеціальної літератури, в тому числі нормативно-правових актів про гуманітарну допомогу, благодійну діяльність та благодійні організації, волонтерську діяльність. Консультування з фахівцями з приводу організації та порядку отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Створення благодійних чи волонтерських організацій	11,83 36,56 54,84

	чи інших суб'єктів господарської діяльності із залученням до їх діяльності волонтерів Підшукування співучасників, планування протиправної діяльності та визначення ролей кожного із них. Налагодження корисних зв'язків, у тому числі корупційних. Вибір категорії товару (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги для реалізації кримінального протиправного задуму. Вибір способу незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Підшукування каналів для реалізації не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Реєстрація через мережу інтернет акаунтів під виглядом законної господарської діяльності Розміщення оголошень. Підготовка товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги	85,48
		87,1
		100
		100
		100
		52,69
		42,47
		87,1
	Проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою	87,1

10.	Способи безпосереднього вчинення кримінального правопорушення	Продаж за грошові кошти товарів (предметів) гуманітарної допомоги. Використання благодійних пожертв Тимчасовий облік транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги Використання транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги для надання платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України	80,64 13,98 2,15 3,23
11.	Способи приховування кримінального правопорушення	Створення підставних благодійних і волонтерських організацій. Залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності Фальсифікація документації Використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами. Використання корупційних зв'язків; використання разових (не особистих) номерів мобільних телефонів Використання службових можливостей	45,16 100 25,27 75,27 64,52 72,04
12.	Джерело інформації про кримінальне правопорушення	Заява/повідомлення Самостійне виявлення	76,34 23,66
13.	Алгоритм дій слідчого на початковому етапі розслідування	Допит заявника (за його наявності), працівника, який виявив і/чи припинив учинення кримінального правопорушення. Допит свідків. У випадку,	100 100

		якщо кримінальна протиправна діяльність не припинена, проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою затримання злочинця на гарячому, зокрема контролю за вчиненням злочину. Огляд і вручення імітаційних коштів для закупки гуманітарної допомоги. Затримання особи злочинця. Огляд місця події	38,71
		Огляд предметів гуманітарної допомоги. Допит нововиявлених свідків. Огляд знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення. Огляд соціальних сторінок за допомогою яких відбувався з метою отримання прибутку продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном	18,3 18,3 22,04 96,24 43,01
		Обшук приміщень зберігання предметів гуманітарної допомоги. Тимчасовий доступ до речей і документів. Направлення запитів до митниць, військових формувань, благодійних організацій тощо. Призначення судових експертиз	69,89 25,81 48,39
14.	Алгоритм дій слідчого на наступному етапі розслідування	Допит підозрюваного. Одночасний допит вже допитаних осіб (між підозрюваним і свідком, між підозрюваними) Допит свідків (колег, друзів, близьких осіб підозрюваного)	100 - 100 100

		Направлення запитів для встановлення відомостей, що характеризують підозрюваного Звернення з клопотанням про застосування (зміну, скасування) запобіжного заходу Вирішення питання про арешт майна. Додаткові/повторні допити, обшуки. Призначення (за необхідності) судових експертиз. Організацію взаємодії в рамках міжнародного співробітництва (за потреби). Оцінка зібраних доказів і вирішити питання про форму закінчення досудового розслідування	100 37,1 41,94 100 2,2 100
15.	При допиті підозрюваного застосовувалось	Установлення психологічного контакту. Створення видимості, що слідчий повністю поділяє його позицію про заслуженість «покарання та пригнічення» потерпілих осіб Використання суперечностей в показаннях інших учасників кримінального провадження Використання суперечностей, що наявні в матеріалах досудового розслідування та отриманих показаннях. Детальна фіксація показань. Надання можливості ознайомитись з речовими доказами. Конкретизація показань щодо окремих фактів порушення законодавства. Постановка уточнюючих запитань. Відеозйомка і (чи) звукозапис ходу допиту. Власноручний запис допитуваним своїх показань	81,72 18,82 12,9 20,43 90,32 - 100 100 38,71 -

16.	Проводився обшук	Особистих приміщень підозрюваних Приміщень їхніх родичів і знайомих Місце роботи особи злочинця Транспортні засоби Складські приміщення, де зберігаються предмети гуманітарної допомоги	49,46 6,45 33,33 5,38 40,86
17.	Тимчасовий доступ до речей і документів	Інформації, яка знаходиться в операторів телекомунікаційних мереж і стосується фактів з'єднань у місцях учинення кримінальних правопоршень, трафіків мобільного зв'язку Інформації, яка міститься на технічних засобах системи відеоспостереження (записувальних пристроях) підприємств, установ, організацій усіх форм власності Інформація, яка міститься в бенефіціарів Інформація, яка міститься в банківських установах Інформація, яка міститься у благодійних організаціях	40,86 4,3 82,3 20,43 68,23
18.	Призначення і види судових експертиз	Комп'ютерно-технічна експертиза. Судова товарознавча експертиза. Експертиза зброї Комплексна судова товарознавча експертиза та судова експертиза дослідження зброї	40,86 100 16,13 44,09
19.	Проведення негласних слідчих (розшукових) дій	Аудіо-, відеоконтроль особи Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; Спостереження за річчю	10,75 9,68 6,45 12,9

		або місцем у публічно доступних місцях. Контроль за вчиненням злочину	
20.	Арешт майна	Для визначення процесуального статусу майна, яке було тимчасово вилучено під час проведення обшуку. Для збереження речових доказів. Для забезпечення відшкодування шкоди	23,66 68,82 40,86

Наукове видання

Шевців Володимир Михайлович

**Методика розслідування незаконного
використання з метою отримання прибутку
гуманітарної допомоги, благодійних
пожертв або безоплатної допомоги**

Монографія

Підписано до друку 21.06.2023.
Формат 60x84/16. Папір офсетний . Друк цифровий .
Умов. друк. арк. 12,9. Обл.-вид. арк. 11.7.
Наклад 50 прим. Зам. № 3225/1.

Віддруковано ФОП Корзун Д.Ю. з оригіналів замовника.
Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

Видавець ТОВ «ТВОРИ».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджу-
вачів видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934,
(093) 89-13-852, (098) 46-98-043.
e-mail: info@tvoru.com.ua
<http://www.tvoru.com.ua>